

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Χ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ 9ου ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Δ. ΑΓΩΣΤΟΛΟΓΟΥΔΟΥ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ
ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ Ε' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ
ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΕΥΤΥΧΙΟΥ Γ. ΒΑΓΙΟΝΑΚΗ
ΠΥΡΡΟΥ 15β ΑΘΗΝΑΙ

1938

Συλλογισμὸν 209 φησὶς ἰβαν

Ἐπιπέδου γαλιμα φησὶ

Τοῦτοι γινὸς βασ. λαδοσυναγ

Ἐπιπέδου

145

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Χ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ 90^{ου} ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Δ. ΑΝΘΩΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

Παπανικολάου

9/10/38 κατ' επιταγήν

*Διευθυντής Παιδείας
Αθήνα*

ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ
ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ Ε΄ ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ
ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

17145

ΠΕΤΡΟΣ Κ. ΡΑΝΟΣ
ΒΙΒΛΙΟΦΙΛΗΣ
ΠΕΣΜΑΖΟΥΡΓΟΥ 5^α - ΛΟΥΡΔΕΙ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΕΥΤΥΧΙΟΥ Γ. ΒΑΓΙΟΝΑΚΗ
ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 15β ΑΘΗΝΑΙ

1938

Πᾶν ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως.

Εὐκλείδης

Εὐκλείδης

τύποις ΑΘ. Α. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ
Ὁδὸς Λέκα—Στοῦ Σιμοπούλου

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

α΄) Ἱστορία τῆς Γῆς.

1. *Γενικά.*—Ἡ Γῆ εὐρίσκετο κατ' ἀρχὰς εἰς διάπυρον καὶ τετηγυῖαν κατάστασιν, σὺν τῷ χρόνῳ δέ, ἐπειδὴ ἀπέβαλλε συνεχῶς θερμότητα, ἤρχισε βαθμιαίως νὰ στερεοποιῆται τὸ ἐξωτερικὸν μέρος αὐτῆς καὶ ἀπετελέσθη οὕτω ὁ φλοιὸς αὐτῆς.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ψύξις ἐξηκολούθει, διὰ τοῦτο ὁ φλοιὸς τῆς Γῆς ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐγίνετο παχύτερος, ἀφ' ἑτέρου δὲ συνεστέλλετο καὶ οὕτω ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τῆς Γῆς ἤρχισε νὰ παρουσιάζη πτυχώσεις, δηλαδὴ προεξοχὰς καὶ κοιλότητας. Λόγῳ τῆς συνεχοῦς ψύξεως, ἡ θερμοκρασία τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς διαρκῶς κατήρχετο καὶ ὅταν ἔφθασεν αὕτη κάτω τῶν 100° τότε οἱ περιβάλλοντες τὴν Γῆν ἀτμοὶ ὑγροποιήθησαν, τὸ δὲ παραχθὲν ὕδωρ κατεκάλυψε τὰ χαμηλότερα μέρη, δηλαδὴ τὰς κοιλότητας τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς καὶ ἀπετέλεσεν οὕτω τὸς λίμνας καὶ τὰς θαλάσσας.

Ἡ συνεχὴς ἐλάττωσις τῆς θερμοκρασίας τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς καὶ ἄλλα αἷτια, ὑφαιστειογενῆ κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐπέφεραν συνεχεῖς ἀλλοιώσεις τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς μέχρις ὅτου αὕτη ἔλαβε τὴν σημερινὴν μορφήν της. Ἐννοεῖται ὅτι διὰ νὰ φθάσῃ ἡ Γῆ εἰς τὴν σημερινὴν μορφήν της παρήλθον πολλὰ ἑκατομμύρια ἔτη, μὴ δυνάμενα νὰ ὑπολογισθοῦν.

2. *Γεωλογικοὶ αἰῶνες.*—Οἱ γεωλόγοι διαιροῦν τὴν ἱστορίαν τῆς Γῆς εἰς πέντε μεγάλας περιόδους, τὰς ὁποίας ὀνομάζουσι γεωλογικοὺς αἰῶνας. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συμπερασμάτων εἰς τὰ ὁποῖα κατέληξαν ἐκ τῆς μελέτης τῶν διαφορῶν ἀπολιθωμάτων, ἔδωσαν εἰς ἕκαστον γεωλογικὸν αἰῶνα ὄνομα ἀνάλογον πρὸς τὰ εἶδη τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων τὰ ὁποῖα ἔζησαν ἐπὶ τῆς Γῆς κατὰ τὸν αἰῶνα ἐκεῖνον. Ἡ χρονολογικὴ διάρκεια ἑκάστου γεωλογικοῦ αἰῶνος δὲν εἶναι γνωστὴ. Πάντως αὕτη ἀνέρχεται εἰς ἑκατομμύρια ἔτη δι' ἕκαστον αἰῶνα.

Οἱ πέντε γεωλογικοὶ αἰῶνες εἶναι οἱ ἑξῆς: α΄) Ἀρχαῖκός ἢ ἀρχαῖκός-αἰὼν. β΄) Πρωτογενὴς ἢ παλαιοζωϊκός. γ΄) Δευτερο-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

γενής ἢ μεσοζωϊκός δ') Τριτογενής ἢ καινοζωϊκός καὶ ε') Τεταροτογενής ἢ ἀνθρωποζωϊκός αἰών.

β') Ὁ προϊστορικὸς ἄνθρωπος.

3. Ἡ πρωτόγονος ζωή. Ὁ προϊστορικὸς ἄνθρωπος ἐχρησιμοποίει ὡς τροφήν του καρπούς, σάρκας διαφόρων ζώων, ἔρπετά κλπ. Κατ' ἀρχὰς δὲν εἶχε μόνιμον κατοικίαν ἀλλ' ἔζη ἐκεῖ ὅπου εὔρισκε τροφήν. Ἦτο γυμνός. Συχνὰ ἀπέθνησκεν ἑλλείψει τροφῆς ἢ ἐκ τοῦ ψύχους. Σὺν τῷ χρόνῳ ὁμως, ὠθηόμενος ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς αὐτοσυντηρήσεώς του καὶ χρησιμοποιῶν τὸ λογικόν του τὸ ὁποῖον τὸν καθίστα ἀνώτερον ἀπὸ τὰ λοιπὰ ζῶα, ἤρχισε νὰ κατοικῇ εἰς σπήλαια, ἔκαμε τὰ πρῶτα του ὄπλα καὶ ἐργαλεῖα ἐκ λίθου, ἐφόρευε τὰ θηράματά του καὶ ἤρχισε νὰ χρησιμοποιῆ τὸ δέρμα των ὡς ἔνδυμά του ἵνα προφυλάσσεται ἀπὸ τὸ ψύχος, ἤρχισε νὰ καλλιεργῇ τὴν Γῆν πρὸς παραγωγὴν τῶν τροφῶν του καὶ ἐν γένει ἤρχισε νὰ χρησιμοποιῆ ἐνσυνειδήτως τὰ ἐργαλεῖα καὶ νὰ ὑποτάσῃ τὴν φύσιν εἰς τὴν θέλησίν του.

Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ πυρός καὶ τοῦ σιδήρου προήχθη πλέον ὁ ἄνθρωπος ἀλματωδῶς, κατασκευάσας ὄπλα καὶ ἐργαλεῖα ἐκ σιδήρου καὶ ἀποκτήσας μόνιμωτέρας κατοικίας. Ἐκτοτε ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ἀρχέγονον κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εὔρισκετο, διήνυσε ἕλα τὰ στάδια τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ θαυμαστὸν ἐπίπεδον πολιτισμοῦ εἰς τὸ ὁποῖον εὔρισκεται σήμερον.

4. Ἡ Γῆ ὡς κατοικία τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος ἐξέλεγε ὡς κατοικίαν του τὰ μέρη τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς εἰς τὰ ὁποῖα εὔρισκεν εὐκολώτερον τὴν τροφήν του. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ εὐκρατὰ μέρη εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ὑπῆρχε πολὺ ψύχος, ὑπῆρχε δὲ ὕδωρ καὶ βλάστησις εἰς τρόπον ὥστε νὰ τρέφεται οὗτος καὶ ἐκ τῶν καρπῶν τῶν δένδρων, καὶ ἐκ τοῦ κυνηγίου ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς καλλιιεργείας τῆς Γῆς τὴν ὁποίαν ἔκαμνε σὺν τῷ χρόνῳ. Διότι ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἤρχισε νὰ προάγεται εἰς πολιτισμὸν καὶ κατεσκεύασε τὰ πρῶτα ἐργαλεῖα καὶ ὄπλα του, ἐσκέφθη ὅτι τοὺς καρπούς καὶ τὰ ἄλλα τρόφιμα ποὺ τοῦ χρειάζονται πρὸς διατροφὴν του, ἀντὶ νὰ τοὺς ἀναζητῇ εἰς τὰ δάση, ἠδύνατο νὰ τοὺς ἔχη πλησίον τῆς κατοικίας του καλλιιεργῶν καταλλήλως τὴν Γῆν. Οὕτω τίθενται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου αἱ πρῶται βάσεις τοῦ γεωργικοῦ βίου του, καὶ ἀφοῦ πλέον ἐξησφάλισε μόνιμον κα-

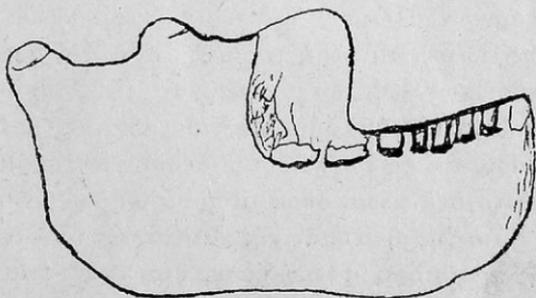
τοικίαν, ἤρχισε νὰ ἐκμεταλλεύεται πρὸς ὄφελός του πάντα πλουτοπαραγωγικὸν παράγοντα.

Οἱ ἄνθρωποι ὡς κατοικίας των ἐξέλεγαν μέρη εὐρισκόμενα πλησίον ποταμῶν ἢ εὐφόρους πεδιάδας, διότι ἐκεῖ ἦτο εὐκόλος ἡ ἀνεύρεσις τῆς τροφῆς των. Οὕτω ἐξηγεῖται πῶς αἱ παραποτάμιοι περιοχαὶ τοῦ Νείλου, τοῦ Εὐφράτου, τοῦ Γάγγου, τοῦ Χουάγκ Χὸ (κιτρινοῦ ποταμοῦ) κλπ. εἶναι αἱ πρῶται κοιτίδες τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ ἡ σημερινὴ ἐξάπλωσις τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς Γῆς ὡς ἐπίσης καὶ ἡ δυσανάλογος πυκνότης τῶν διαφόρων χωρῶν, ὡς κύριον αἴτιον ἔχουν τὴν εὐφορίαν τοῦ ἐδάφους.

5. Αἱ ἡλικίαι τῆς ἀνθρωπότητος.— Ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς Γῆς συμπίπτει μὲ τὰ τέλη τοῦ τριτογενοῦς αἰῶνος. Κυρίως ὅμως ὁ αἰὼν κατὰ τὸν ὁποῖον ἀναπτύσσεται καὶ ἐξαπλοῦται ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς Γῆς εἶναι ὁ ἀνθρωποζωϊκὸς αἰὼν. Δεδομένου δὲ ὅτι ὑπολογίζουν τὴν χρονικὴν διάρκειαν τοῦ ἀνθρωποζωϊκοῦ αἰῶνος μεταξὺ 125.000 καὶ 240.000 ἐτῶν, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ ἡλικία τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου εἶναι μεγαλυτέρα τῆς ἀνωτέρω χρονολογίας, ὅτι δηλαδὴ ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς Γῆς ἔγινε τουλάχιστον πρὸ 240.000 ἐτῶν.

Ἡ ἐξέλιξις ὅμως τοῦ ἀνθρώπου εἰς τρόπον ὥστε οὗτος ἀπὸ τῆς πρωτογόνου καταστάσεώς του νὰ φθάσῃ εἰς τὴν σημερινήν, ἔγινε βραδύτατα, ἀπαιτήσασα χιλιάδας ἐτῶν. Τοῦτο δυνάμεθα νὰ τὸ συμπεράνωμεν ἐκ τῆς ἡλικίας τῆς γνάθου τῆς Ἀϊδελβέργης (σχ. 1) τὴν

Σχ. 1. Ἡ κάτω γνάθος τῆς Ἀϊδελβέργης ὁρωμένη ἐκ τῶν πλαγίων.

ὁποῖαν ὑπολογίζουν εἰς 200 χιλιάδας ἐτῶν¹⁾ καὶ τῆς ἡλικίας

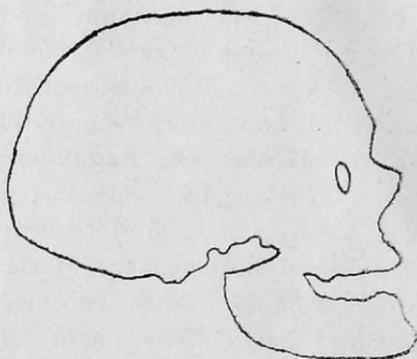
1. Ἡ γνάθος τῆς Heidelberg ἀνήκει εἰς τὴν διλούβιον ἢ κατωτέρωαν πλειστόκαιτον ἐποχὴν τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος.

τροῦ ἀνθρώπου τοῦ Νεάντερταλ (σχ. 2) τὴν ὁποίαν ὑπολογίζουν εἰς 50.000 ἐτῶν ¹).

Ὁ ἄνθρωπος διήλθεν ἀπείρους βαθμίδας διανοητικῆς ἀνυψώσεως κατὰ τὴν μακροτάτην προϊστορικὴν περίοδον, ἤτοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ἤρχισε νὰ χρησιμοποιεῖ τὸν λίθον ὡς ὄπλον του καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἐργαλείων του, μέχρι τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν, ἀνακαλύψας τὰ μέταλλα καὶ

Σχ. 2. Κρανίον τοῦ Νεάντερταλίου ἀνθρώπου.

Σχ. 3. Κρανίον τοῦ «νέου» ἀνθρώπου.

δυνηθεὶς νὰ κατεργασθῆ αὐτά, ἀνέπτυξε τοὺς ὑπερόχους πολιτισμοὺς τῆς ἱστορικῆς περιόδου.

Σαφῆ ὄρια μεταξὺ προϊστορικῆς καὶ ἱστορικῆς περιόδου δὲν ὑπάρχουν. Πάντως ἡ ἱστορικὴ περίοδος δὲν ἀρχίζει ταυτοχρόνως εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Γῆς, ἀλλὰ ἀναλόγως τῆς προόδου τῶν ἀνθρώπων ἐκάστου μέρους καὶ τῆς βαθμίδος τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν. Διότι καὶ σήμερον ὑπάρχουν ἐπὶ τῆς Γῆς ἀπομεμονωμένα ὁμάδες ἀνθρώπων, ζῶσαι ἀκόμη ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει καὶ μὲ πρωτογόνα μέσα, ὅπως οἱ προϊστορικοὶ ἄνθρωποι.

Διὰ τῆς συστηματικῆς κατατάξεως τῶν ἀνευρισκομένων ἰχνῶν τῆς προϊστορικῆς περιόδου, ἤτοι τῶν λιθίνων ἐργαλείων καὶ ὄπλων, τῶν ἐκ μετάλλου πρωτογόνων ἐργαλείων καὶ ὄπλων καὶ τῶν σκελετῶν προϊστορικῶν ἀνθρώπων, διακρίνομεν τὰς ἑξῆς προϊστορικὰς ἐποχάς· α') τὴν λιθικὴν καὶ β') τὴν μεταλλικὴν ἐποχὴν.

1. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ Νεάντερταλ ἀνήκει εἰς τὴν μουστιαίαν ἢ μεσοπαλαιολιθικὴν ἐποχὴν (μεταξὺ 50.000 καὶ 25.000 ἐτῶν π. Χ.).

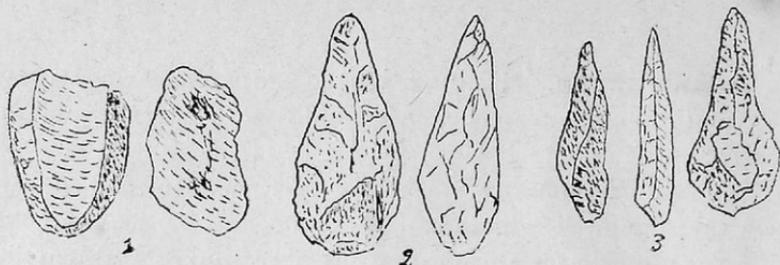
Λιθική εποχή. Ἡ λιθική εποχή, ἀποτελοῦσα τὸ πλεῖστον τῆς προϊστορικῆς περιόδου, περιλαμβάνει τὰς ἑξῆς ὑποδιαιρέσεις :

α') Τὴν **Ἡωλιθικὴν** ἐποχὴν ἐκ τῶν ἠωλίθων ἢ ἀρχαιολίθων τοὺς ὁποίους ἐχρησιμοποιοῖ ὁ ἄνθρωπος δι' ἐργαλεῖα καὶ δι' ὄπλα αὐτοῦ, ἦτοι λίθων φυσικῶν ἄνευ εἰδικῆς ἐπεξεργασίας ἢ ἐλάχιστα ἐπεξεργασμένων.

β') Τὴν **παλαιολιθικὴν** ἐποχὴν ἢ **ἐποχὴν τοῦ λαξευτοῦ λίθου**, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος ἐπεξεργάζετο τὰ ἐκ λίθου ἐργαλεῖα καὶ ὄπλα διὰ λαξέυσεως τοῦ λίθου. Εἰς τὴν παλαιολιθικὴν ἐποχὴν ἀνήκουν αἱ ἑξῆς βαθμίδες· 1) ἡ **προχελλαία** ἐποχή, τὴν ὁποίαν τοποθετοῦν χρονολογικῶς πρὸ 125.000 ἐτῶν καὶ ἄνω, 2) ἡ **Χελλαία** ἐποχή χρονολογουμένη πρὸ 100.000 ἐτῶν, 3) ἡ **Ἀχιλλίος** ἐποχή χρονολογουμένη πρὸ 75.000 ἐτῶν, 4) ἡ **Μουστιαία** ἐποχή χρονολογουμένη πρὸ 50.000 ἐτῶν, καὶ 5) ἡ **νεωτέρα παλαιολιθικὴ** ἐποχή ἢ **ἐποχή τοῦ Ταράνδου**, ἡ ὁποία περιλαμβάνει τὴν Ὁριγνάκιον, χρονολογουμένην πρὸ 25.000 ἐτῶν π.Χ., τὴν Σολουτραίαν, χρονολογουμένην πρὸ 16.000 ἐτῶν π.Χ. καὶ τὴν Μαγδαληναίαν, χρονολογουμένην πρὸ 12.000 ἐτῶν π.Χ. Κατὰ τὴν νεωτέραν παλαιολιθικὴν ἐποχὴν ἀνευρίσκομεν μεταβολὴν τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος ἐμφανίζει πλέον τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ **ἔμφρονος** ἢ **νέου** ἀνθρώπου (ἔμφρων=συνετός, νουνεχής).

γ') Τὴν **μεσολιθικὴν** ἐποχὴν, χρονολογουμένην μεταξὺ 12.000 καὶ 7.000 ἐτῶν π.Χ. καὶ

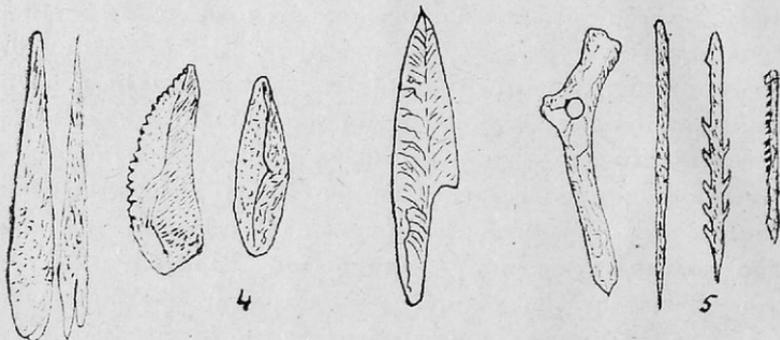
δ') Τὴν **νεολιθικὴν** ἐποχὴν ἢ **ἐποχὴν τοῦ λελειασμένου λίθου**, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἄνθρωποι ἐπεξεργάζοντο τὰ ἐκ λίθου ἐργαλεῖα καὶ ὄπλα, λειαινόντες τοῦτον διὰ προστριβῆς αὐτοῦ μὲ ἄλλον λίθον ἢ μὲ ἄμμον. Μὲ τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν εὐρισκόμεθα εἰς πλήρη σύγχρονον γεωλογικὴν περίοδον. Αὕτη περιλαμβάνει τὰς ἑξῆς δύο βαθμίδας· 1) τὴν **καθαρὰν νεολιθικὴν** ἐποχὴν ἢ ἐποχὴν τῶν λιμναίων οἰκίσεων καὶ τῶν μεγαλιθικῶν μνημείων, χρονολογουμένην μεταξὺ 7.000 καὶ 3.000 ἐτῶν π.Χ. διὰ τὴν Εὐρώπην, καὶ 2) τὴν **λιθοχαλκίνην** ἐποχὴν, χρονολογουμένην περὶ τὴν τρίτην χιλιετηρίδα π.Χ. διὰ τὴν Εὐρώπην καὶ ἀπὸ τῆς Δ' ἢ καὶ Ε' χιλιετηρίδος π.Χ. διὰ τὴν Αἴγυπτον, τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τοὺς λαοὺς τῆς Μεσογείου καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν ἤρχισαν νὰ ἀντικαθίστανται τὰ λίθινα ἐργαλεῖα καὶ ὄπλα διὰ χαλκίων τοιούτων.

1. Ἡώλιθοι ἢ ἀρχαιολίθοι.

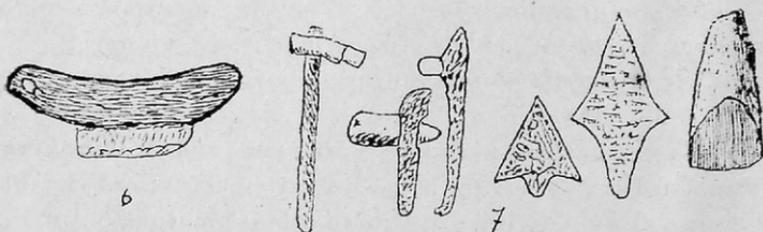
2. Ἐργαλεῖα Χελαιάς ἐποχῆς.

3. Ἐργαλεῖα Ἀχιλίου ἐποχῆς.

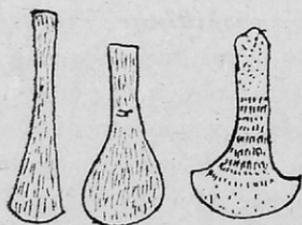
4. Ἐργαλεῖα νεωτέρας παλαιολιθικῆς ἐποχῆς ἢ ἐποχῆς τοῦ Ταράνδου.

5. Ἐργαλεῖα Μαγδαληναίας ἐποχῆς.

6. Πέλεκος Νεολιθικῆς ἐποχῆς.

7. Ἐργαλεῖα Νεολιθικῆς ἐποχῆς.

8. Ἐργαλεῖα ὄρειγαλκίνης ἐποχῆς.

9. Γλυπτόν τῆς Ὀρειναζίου ἐποχῆς.

Μεταλλική εποχή. Ἡ μεταλλική εποχή εἶναι ἡ εποχή τῆς χρησιμοποιοῦσεως τῶν μετάλλων, ὑποδιαίρεται δὲ εἰς τρεῖς βαθμίδας ἤτοι τὴν *χαλκίνην*, τὴν *ὄρειχαλκίνην* καὶ τὴν *σιδηρᾶν*. Ἡ χαλκίνη εποχή δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μεταβατική περίοδος μεταξὺ τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς καὶ τῆς κυρίως μεταλλικῆς ἐποχῆς ἡ ὁποία ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς μίξεως τῶν μετάλλων καὶ τῆς χρησιμοποιοῦσεως τοῦ ὄρειχάλκου διὰ τὰ ὄπλα καὶ διὰ τὰ παντὸς εἶδους ἐργαλεῖα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ὄρειχαλκίνη εποχή τοποθετεῖται μεταξὺ 3 000 καὶ 1.500 ἐτῶν π. Χ. Ἡ δὲ εποχή τοῦ σιδήρου ἄρχεται κυρίως ἀπὸ τοῦ 1500 π.Χ. Διὰ τοὺς περισσότερους λαοὺς ἡ σιδηρᾶ εποχή χωρίζει τὴν προϊστορικὴν ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν περίοδον.

Ἀπὸ τὰς διαφόρους ἀνασκαφὰς αἱ ὁποῖαι γίνονται εἰς ἀρχαιολογικοὺς χώρους γνωρίζομεν τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος ὀλίγων μόνον χιλιετηρίδων. Γνωρίζομεν δηλαδὴ τὴν ἱστορίαν ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι εἶχον προαχθῆ εἰς πολιτισμόν, ἔφ' ὅσον εὐρίσκομεν εἰς τὰς ἀνασκαφὰς ἀντικείμενα τέχνης τῆς ἐποχῆς των. Ἡ ἱστορία τῶν Αἰγυπτίων, τοῦ θεωρουμένου ὡς ἀρχαιότερου λαοῦ, εἶναι γνωστὴ ἀπὸ 5.000 ἐτῶν π. Χ.

Τὴν ἱστορίαν ὅμως τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν προϊστορικὴν περίοδον δὲν τὴν γνωρίζομεν μετὰ θετικότητος ἀλλὰ κατὰ συμπερασμόν, διότι τὰ ἀνευρισκόμενα προϊστορικὰ ἀντικείμενα δὲν μᾶς παρέχουν σαφῆ τὴν εἰκόνα τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Φυλαί.

6. *Γενικὰ περὶ φυλῶν.* Φυλὴ καλεῖται τὸ σύνολον τῶν ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι ἔχουν κοινὰ γνωρίσματα κυρίως ὡς πρὸς τὴν σωματικὴν των διάπλασιν, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴν των κατάστασιν.

Κύριον αἷτιον τῆς διαφορῆς σωματικῆς διαπλάσεως τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἡ ἐπίδρασις τοῦ περιβάλλοντος ἤτοι τὸ κλίμα, ἡ θερμοκρασία, αἱ συνθῆκαι ὑπὸ τὰς ὁποίας ζοῦν, τὸ γεωγραφικὸν πλάτος εἰς τὸ ὁποῖον ζοῦν κλπ.

Ὡς κύριον χαρακτηριστικὸν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου κατατάσσονται οἱ ἄνθρωποι εἰς διαφόρους φυλὰς εἶναι τὸ χροῶμα τοῦ δέρματος καὶ ὡς δευτερεύοντα χαρακτηριστικὰ εἶναι τὸ τρίχωμα, τὸ σχῆμα τῆς κεφαλῆς (προσώπου καὶ κρανίου), ἡ κατασκευὴ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν λοιπῶν μερῶν τοῦ προσώπου, τὸ μέγεθος τοῦ σώματος κλπ.

Σήμερον ὁμως, λόγῳ τῆς ἐπιμιξίας τῶν διαφόρων λαῶν, εἶναι τόσαι αἱ ποικιλίαι τῶν ἀνθρωπίνων γενῶν, ὥστε καθίσταται πολὺ δύσκολος ἡ κατάταξις τῶν ἀνθρώπων εἰς γενικοὺς τύπους, εἰς κλάδους δηλαδὴ τῶν φυλῶν. Διὰ τοῦτο παρατηροῦνται πολλὰ κοινὰ γνῶρίσματα εἰς τὰ δευτερεύοντα χαρακτηριστικὰ τῶν διαφόρων φυλῶν.

Συνήθως, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὸ χροῶμα, διαιροῦμεν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τρεῖς φυλὰς ἤτοι α') τὴν *λευκὴν* ἢ *Καυκασίαν* β') τὴν *μαύρην* ἢ *Αἰθιοπικὴν* καὶ γ') τὴν *κιτρίνην* ἢ *Μογγολικὴν* φυλὴν. Παλαιότερον οἱ ἄνθρωποι διηροῦντο εἰς πέντε φυλὰς, ἤτοι ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω καὶ εἰς τὴν Μαλαϊκὴν καὶ εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν φυλὴν. Ἄλλ' αἱ δύο τελευταῖαι αὗται φυλαὶ θεωροῦνται κλάδοι τῆς κιτρίνης φυλῆς.

7. Λευκὴ ἢ Καυκασία φυλὴ: Χαρακτηριστικὰ γνῶρίσματα τῶν ἀνθρώπων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν λευκὴν φυλὴν εἶναι τὰ ἑξῆς. Χροῶμα δέρματος ξανθὸν εἰς τοὺς βορείους λαοὺς καὶ σιτόχρουν ἢ μελαχροινὸν εἰς τοὺς νοτίους λαοὺς. Ἀνάστημα μᾶλλον ὑψηλόν. Τρίχες εὐθεῖαι ἢ κυματοειδεῖς, μακροὶ λαμβάνουσαι ὅλας τὰς ἀποχρώσεις μεταξὺ μαύρου καὶ ἀνοιχτοῦ ξανθοῦ μὲ ἐπικρατοῦν τὸ καστανὸν χροῶμα. Γένεια πυκνά. Ὀφθαλμοὶ χρώματος κατὰ τὸ πλεῖστον καστανοῦ. Ρίς εὐθεῖαι, κανονικοῦ μεγέθους. Στόμα μικρόν. Χεῖλη λεπτὰ ἢ ὀλίγον σαρκώδη, μὴ ἐξογκωμένα. Κατὰ τὸ πλεῖστον δολιχοκέφαλοι (δηλαδὴ μακροκέφαλοι) ἢ μεσοκέφαλοι. Ἰδιοσυγκρασία ἐνεργητικὴ. Ἀνάπτυξις ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν εἰς τὸν ὑπέροχτον βαθμόν. Οἱ λευκοὶ εἶναι ἀνώτεροι τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων καὶ πνευματικῶς καὶ ἀπὸ ἀπόψεως πολιτισμοῦ.

Εἰς τὴν λευκὴν φυλὴν ἀνήκει πλέον τοῦ ἡμίσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆς (ὑπὲρ τὰ 1100 ἑκατομμύρια.) ἤτοι 1) Ὅλοι οἱ εὐρωπαῖοι ἐκτὸς τῶν Οὐγγρων καὶ τῶν κατοίκων τῆς Φιλανδίας καὶ Ἑσθονίας. 2) Ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Ἀσίας οἱ Ἰνδοί, Πέρσαι, Ἀφγάνες, Κοῦρδοι, Ἀρμένιοι, κ.λ.π. 3) Μερικοὶ Βορεια-

φρικανοί· καὶ 4) Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀμερικῆς οἱ μεταναστεύσαντες ἐξ Εὐρώπης. Σήμερον ὅμως οἱ λευκοί, λόγῳ τῆς πνευματικῆς των ὑπεροχῆς, ἔχουν διασκορπισθῆ εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ μέρη τῆς Γῆς, ἐκμεταλλεόμενοι τὰ προϊόντα τοῦ ἐδάφους καὶ τὸν οὐρανὸν πλοῦτον τῶν διαφόρων χωρῶν (Ἀφρικῆς, Ἀμερικῆς, Αὐστραλίας κ.λ.π.).

8. Μαύρη ἢ Αἰθιοπικὴ φυλὴ : Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν ἀνθρώπων τῶν ἀνηκούντων εἰς τὴν μαύρην φυλὴν

Φυλὴ τῶν Βορείων Ἰνδῶν

Νέγρος τῆς Δυτικῆς Ἀφρικῆς

εἶναι τὰ ἑξῆς : Χρῶμα δέρματος μαῦρον ἢ πολὺ μελαφόν. Ἀνάστημα ὑψηλόν. Τρίχες μαῦραι, οὖλαι (κατσαραι) ἢ βοστρυχώδεις. Γένεια ἀραιὰ ἢ καὶ καθόλου. Ὄφθαλμοὶ χρώματος μαύρου, μᾶλλον μικροί. Ρίς πλατεῖα, σιμῆ (κοντή). Χεῖλη σαρκώδη προεξέχοντα. Δολιχοκέφαλοι. Οἱ μαῦροι εὐρίσκονται εἰς πνευματικὸν ἐπίπεδον κατώτερον τοῦ τῶν λευκῶν. Οὐδεμία σχεδὸν ἀνάπτυξις ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν παρατηρεῖται. Διὰ τοῦτο δὲν χρησιμοποιοῦν τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ, ζῶντες ἀκόμη βίον κατὰ τὸ πλεῖστον πρωτόγονον.

Εἰς τὴν μαύρην φυλὴν ἀνήκουν περὶ τὰ 170 ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἤτοι σχεδὸν ὅλοι οἱ λαοὶ οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰς περὶ τὸν Ἰσημερινὸν χώρας, δηλαδὴ σχεδὸν ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀφρικῆς (130 ἑκατομμύρια μαῦροι) οἱ Ἀραβες, μερικοὶ κάτοι-

κοι τῆς νοτίου Ἀμερικῆς (33 ἑκατομμύρια) καὶ τῆς Ὠκεανίας (2 ἑκατομμύρια) καὶ περὶ τὰ 5 ἑκατομμύρια Ἰνδῶν.

9. Κιτρινή ἢ Μογγολικὴ φυλή : Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν ἀνθρώπων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν κιτρινήν φυλὴν εἶναι τὰ ἑξῆς : Χρῶμα δέρματος κιτρινωπὸν, κλίνον πρὸς τὸ ἐλαιῶδες (Μαλαῖοι) ἢ ὑπέρυθρον (Ἐρυθρόδερμοι). Ἀνάστημα γενικῶς βραχύ, ἐνίοτε ὅμως ὑψηλὸν (Ἀμερικανικὸς κλάδος). Ὀφθαλμοὶ στενοί, λοξοί, μαῦροι. Ρίς πολὺ μικρά. Χεῖλη λεπτά. Βραγχυκέ-

Γυνὴ τῆς φυλῆς τῶν Πυγμαίων
τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς

Κάτοικος τῆς Κορέας
(Κιτρινή φυλή)

φαλοὶ. Μῆλα παρειῶν ἐξογκωμένα. Τρίχες εὐθεῖαι, γένεια ὄρθαια ἢ καὶ καθόλου.

Εἰς τὴν κιτρινήν φυλὴν, περιλαμβάνουσιν περὶ τὰ 800 ἑκατομμύρια ἀνθρώπων, ἀνήκουν : 1) Ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Εὐρώπης οἱ Οὐγγροὶ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Φιλανδίας καὶ Ἑσθονίας. 2) Ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Ἀσίας οἱ Ἰάπωνες, Κινέζοι, Μογγόλοι, Τοῦρκοι, οἱ κάτοικοι τῆς Βορειοανατολικῆς Σιβηρίας, τοῦ Θιβέτ καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Μαλαϊκῶν νήσων, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὴν Μαλαϊκὴν φυλὴν. 3) Οἱ κάτοικοι τῆς Αὐστραλίας. 4) Οἱ Ἑσκιμῶοι τῶν πολικῶν χωρῶν καὶ 5) Οἱ ἐρυθρόδερμοι τῆς Ἀμερικῆς, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὴν Ἀμερικανικὴν φυλὴν.

Ἀσκήσεις : 1) Ποία εἶναι ἡ ἥπειρος ἢ χαρακτηριστικὴ ἐκάστης φυλῆς ;

2) Διατί ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν λευκὴν φυλὴν οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰς βορείους χώρας εἶναι ξανθοὶ καὶ ἀπαθεῖς ἐνῶ οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰς νοτίους χώρας (χώρας τῆς Μεσογείου) εἶναι μᾶλλον μελαγχροῖνοί, ἐξυπνότεροι καὶ ἐδέξαπτοι;

3) Συμβαίνει ἀνάλογόν τι μὲ τοὺς μαύρους ὡς τὸ τῆς ἀνωτέρω ἀσκήσεως ὡς πρὸς τὸ χρῶμα καὶ διατί;

4) Τί ἔχετε νὰ παρατηρήσετε ἐκ τῶν ζώων σχετικῶς μὲ τὸ χρῶμα τοῦ τριχώματος καὶ τὸ γεωγραφικὸν πλάτος εἰς τὸ ὅποιον ζοῦν; (πολικὴ ἄρκτος, σαρχοφάγα ζῶα κλπ.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Πολιτισμός.

10. Ὅρισμός καὶ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ. — Πολιτισμὸς καλεῖται τὸ σύνολον τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ὡς καὶ τῶν ὑλικῶν καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν τὰ ὅποια προκύπτουν ἐκ τῶν ἐκδηλώσεων τούτων.

Στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἡ θρησκεία, ἡ γλῶσσα, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, τὸ δίκαιον, ἡ ἐπιστήμη, ἡ τέχνη καὶ ὁ οἰκονομικὸς παράγων (δηλαδὴ ἡ γεωργία, ἡ βιομηχανία, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ συγκοινωνία).

Δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν *πνευματικόν* πολιτισμὸν καὶ *ὕλικόν* πολιτισμόν. Καὶ διὰ μὲν τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ ὁ ἄνθρωπος ἀποβλέπει εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνύψωσιν τῆς ζωῆς, κατορθώνει δὲ τοῦτο διὰ τῆς θρησκείας καὶ τῶν ἠθικῶν διδασμάτων αὐτῆς, διὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν ποικίλων πορισμάτων αὐτῆς καὶ διὰ τῶν καλῶν τεχνῶν.

Διὰ δὲ τοῦ ὑλικοῦ πολιτισμοῦ ὁ ἄνθρωπος ἀποβλέπει εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς, κατορθώνει δὲ τοῦτο διὰ τῆς παραγωγῆς τῶν τροφίμων καὶ τῶν πρώτων ὑλῶν ἐκ τῆς καλλιέργειας τῆς Γῆς ἢ ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ φυσικοῦ πλοῦτου αὐτῆς. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον χρησιμοποιεῖ ἐπιμελῶς α') τὴν γεωργίαν, β') τὴν βιομηχανίαν διὰ τὴν κατεργασίαν τῶν πρώτων ὑλῶν (φυτικῶν, ζωϊκῶν ἢ μεταλλευτικῶν) καὶ τὴν μετατροπὴν αὐτῶν εἰς ὠφέλιμα ἀγαθὰ, γ') τὸ ἐμπόριον διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν διαφόρων προϊόντων μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ δ') τὴν συγκοι-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

νωνίαν διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν διαφορῶν προϊόντων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον.

Συνήθως αἱ δύο αὗται μορφαὶ τοῦ πολιτισμοῦ συνυπάρχουν. Ὁ ἄνθρωπος ἐπωφελεῖται πάσης πρακτικῆς ὠφελείας τὴν ὁποίαν δύναται νὰ ἔχη ἐκ τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης καὶ ἐφαρμόζει ταύτην διὰ τὴν καλλιτέρευσιν τῶν ὄρων τῆς ζωῆς του.

Ἐπειδὴ ἕκαστος λαὸς καὶ ἐκάστη γενεὰ δὲν ἀντιλαμβάνεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐν τῷ αὐτῷ βαθμῷ τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ, διὰ τοῦτο διακρίνομεν ἀφ' ἑνὸς μὲν διαφοροὺς **ἐποχὰς πολιτισμοῦ**, ἀφ' ἑτέρου δὲ διαφοροὺς **βαθμίδας πολιτισμοῦ** τῆς αὐτῆς ἐποχῆς.

11. Ἐποχαὶ πολιτισμοῦ: Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὁ ἄνθρωπος ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην τῆς ὁμαδικῆς διαβίωσώς του. Διότι ἂν ἔμενον ὁμοῦ περισσότεροι τοῦ ἑνὸς ἄνθρωποι, ἀντεπεξήρχοντο ἀποτελεσματικώτερον κατὰ τῶν διαφορῶν ἐχθρῶν των καὶ ἀνεύρισκον εὐχερέστερον τὴν τροφήν των. Οὕτω ἀνεπτύχθη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων κοινὸς τρόπος ὁμιλίας διὰ νὰ συνεννοοῦνται, δηλαδὴ ἡ γλῶσσα, καὶ κοινὰ ἥθη καὶ ἔθιμα.

Σὺν τῷ χρόνῳ, διὰ τῆς ἐπανέξεως τῶν διανοητικῶν του ἱκανοτήτων, ὁ ἄνθρωπος καθυπέτασε τὴν φύσιν εἰς τὴν θέλησίν του καὶ ἐκαλλιτέρευε τὰς συνθήκας τῆς ζωῆς του. Οὕτω κατεσκεύασε μονίμους κατοικίας καὶ ἐτελειοποίησε τὰ ὄπλα καὶ τὰ ἐργαλεῖα του, ἐξ οὗ ἀνεπτύχθη ἡ τέχνη. Ἐκαλλιέργησε συστηματικώτερον τὴν Γῆν καὶ διὰ τῆς ἀποθηκεύσεως τῶν τροφῶν του ἐπρονόησε νὰ ἔχη τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ χειμῶνος κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν εὗρισκε τροφίμα.

Σὺν τῇ ἀναπτύξει των οἱ ἄνθρωποι παρετήρησαν ὅτι αἱ ἀνάγκαι τῆς ζωῆς των ἐπολλαπλασιαζόντο. Τὸ αὐτὸ ἄτομον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχη ἐκ τῆς φύσεως ὅλα τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα καὶ εἰς τροφίμα καὶ εἰς εἶδη ἐπενδύσεως καὶ εἰς τὰ λοιπὰ εἶδη. Διὰ τοῦτο οἱ ἄνθρωποι ἤρχισαν νὰ ἀνταλλάσσουν μεταξὺ των τὰ προϊόντα των κατ' ἀρχὰς εἰς εἶδος καὶ κατόπιν λαμβάνοντες ἢ δίδοντες διὰ τὴν ἀξίαν των τὰ ἀνάλογα χρήματα. Παρατηροῦμεν λοιπὸν ὅτι ἀνεπτύχθη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τὸ ἐμπόριον καὶ ὡς συνέπεια τούτου ἡ συγκοινωνία. Τὸ ἐμπόριον ἠνάγκαζε καὶ ἀναγκάζει τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἔρχωνται εἰς ἐπικοινωνίαν μεταξὺ των καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι εἷς ἐκ τῶν σπουδαιωτέρων λόγων μεταδόσεως τοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ ἑνὸς λαοῦ εἰς ἄλλον.

Παρατηροῦμεν ἤδη διαρκῆ ἄνοδον τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τῶν ἀνθρώπων. Διάφοροι ἀνακαλύψεις ἐλάμβανον χώραν, αἱ συνθῆκαι τῆς ζωῆς διαρκῶς ἐκαλιτέρευον διότι ὁ ἄνθρωπος ἐχρησιμοποιοῦ ἐπωφελῶς πᾶσαν γνῶσιν του. Ἦρχισαν ἵλοιοπὸν νὰ ἀναπτύσσονται βαθμηδὸν ἡ ἐπιστήμη καὶ αἱ καλαὶ τέχναι καὶ νὰ ἀνέροχεται ὁ ἄνθρωπος εἰς ἀνώτερον ἐπίπεδον διανοήσεως μέχρῃς ὅτου ἔφθασεν εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν τῆς προόδου.

Ὁ πολιτισμὸς λοιπὸν τῆς ἀνθρωπότητος ἀπὸ τὴν νηπιώδη του κατάστασιν σὺν τῷ χρόνῳ ἀνῆλθε εἰς τὸ σημερινὸν θαυμαστὸν ἐπίπεδον. Κατὰ τὰς διαδοχικὰς αὐτὰς φάσεις οἱ διάφοροι λαοί, οἱ γενόμενοι φορεῖς τοῦ πολιτισμοῦ ἐδημιούργησαν καὶ ὄρισμένον τύπον πολιτισμοῦ. Οὕτω διακρίνομεν τοὺς ἑξῆς τύπους πολιτισμοῦ, 1) Τὸν Αἰγυπτιακόν. 2) Τὸν Μεσοποταμιακόν. 3) Τὸν Ἀρχαῖον Ἑλληνικόν. 4) Τὸν Ρωμοϊκόν. 5) Τὸν Βυζαντινόν. 6) Τὸν Ἀραβικόν. 7) Τὸν Ἰνδικόν. 8) Τὸν Κινεζικόν.

Ἀσκήσεις. 5) Τὸ αἶσθημα τῆς αὐτοσυντηρήσεως εἶναι ἔμφυτον εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅπως καὶ εἰς τὰ ζῶα. Τὶ κάμνουν τὰ ζῶα ἀνάλογον πρὸς ὅτι ἔκαμεν ὁ προϊστορικὸς ἄνθρωπος διὰ νὰ ἀντεπεξέρχονται κατὰ τῶν ἐχθρῶν των; Φέρατε μερικὰ παραδείγματα.

6) Φαντασθῆτε ὅτι ἔν παιδίον ἀμέσως ὅταν γεννηθῆ κλείεται εἰς ἓνα περιορισμένον καὶ ἔρημον τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον τοῦ πηγαίνουν τὴν τροφήν καταλλήλως χωρὶς νὰ ἔρχεται τοῦτο εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ κανένα οὔτε νὰ ἀκούῃ ἀνθρωπίνην φωνήν. Ὅταν τὸ παιδί αὐτὸ ἐνηλικιωθῆ, τὸ πέρνετε καὶ τὸ ἀφίνετε ἐν τῷ μέσῳ ἄλλων ἀνθρώπων. Περιγράψατε τὰ συναισθήματα καὶ τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ παιδιοῦ τὴν στιγμὴν ἐκείνην καὶ ἐξαγάγετε συμπεράσματα σχετικὰ μὲ τὴν ἀξίαν τοῦ πολιτισμοῦ.

7) Πῶς διεμορφώθη ἡ γλῶσσα (ὁμιλία) εἰς τὸν προϊστορικὸν ἄνθρωπον;

8) Ἀναφέρατε σύγχρονα παραδείγματα ἐπωφελοῦς ἐκμεταλλεύσεως πορισμάτων τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης διὰ τὴν καλύτερευσιν τῶν ὄρων τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων.

12. Ἀρχαῖαι κοιτίδες τοῦ πολιτισμοῦ. Αἱ ἀνασκαφαὶ αἱ ὁποῖαι γίνονται εἰς ὅλους τοὺς ἀρχαιολογικοὺς τόπους (Αἴγυπτον, Ἑλλάδα, Ἰταλίαν κλπ.) καὶ τὰ δι' αὐτῶν ἀνακαλυπτόμενα ἀρχαῖα μνημεῖα καὶ εὐρήματα, μᾶς παρέχουν πολύτιμα στοιχεῖα διὰ νὰ μελετήσωμεν τὸν βίον τῶν ἀρχαίων λαῶν καὶ νὰ ἐξαγάγωμεν συμπεράσματα ὡς πρὸς τὸν πολιτισμὸν αὐτῶν.

Αἱ ἀρχαῖαι κοιτίδες τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι 1) Ἡ Αἴγυπτος, 2) Ἡ Μεσοποταμία. 3) Ἡ Ἑλλάς. 4) Ἡ Ρώμη. 5) Τὸ Βυζάντιον. 6) Αἱ Ἰνδαίαι. 7) Ἡ Κίνα.

1) **Αἰγυπτιακὸς πολιτισμὸς.** Ὁ πρῶτος πολιτισμὸς τοῦ Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἀνθρώπου ὁ γνωστός εἰς ἡμᾶς (ἀπὸ τοῦ ἔτους 3500 π. Χ.) εἶναι ὁ Αἰγυπτιακὸς πολιτισμὸς. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐγκατεστάθησαν πρὸ ἀμνημονεύτων ἔτων εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Νείλου ἢ ὁποία, λόγῳ τῶν προσχώσεων τοῦ ποταμοῦ, ἦτο καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι εὐφορωτάτη. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐνῶ οἱ λοιποὶ λαοὶ κατηγάλισκον σχεδὸν ὀλόκληρον τὴν ἡμέραν πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς τροφῆς των, οἱ Αἰγύπτιοι κατηγάλισκον τὸν περισσότερον χρόνον τῆς ἡμέρας εἰς τὸ νὰ κατασκευάζουν διάφορα ἀντικείμενα οἰκιακῆς χρήσεως, νὰ σκέπτωνται διάφορα πράγματα ἄσχετα πρὸς τὴν τροφήν των, νὰ προσπαθοῦν νὰ ἐξηγήσουν τὰ διάφορα φαινόμενα ποὺ συνέβαινον γύρω των κλπ. Ἔχομεν λοιπὸν ἀμέσως τὴν *εὐήμεριαν ἐνὸς λαοῦ ἢ ὁποία εἶναι ἡ βᾶσις τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ.*

Μερικοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο ἱερεῖς, ἀφίερωναν τὴν ζωὴν των διὰ τὴν ἐξήγησιν τῶν διαφόρων φαινομένων καὶ δικαίως ἐθεωροῦντο ὡς ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους. Ἐπιστεῦετο τότε ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀποθνήσκων ἐξηκολούθει νὰ ἔχη τὰς ἀνάγκας τὰς ὁποίας εἶχεν ἐν ζωῇ. Διὰ τοῦτο ἐβαλσάμωναν (δηλαδὴ μετέτρεπαν εἰς μούμιαν) πάντα ἴθνησκοντα, τὸν ἐποποθέτουσαν εἰς τάφον εὐρύχωρον καὶ τοῦ ἔθιτον ἐντὸς αὐτοῦ ὅλα τὰ ἀπαραίτητα οἰκιακὰ σκεύη καὶ κοσμήματα. Αἱ πυραμίδες εἶναι τοιοῦτοι τάφοι τῶν Φαραῶ, δηλαδὴ τῶν βασιλέων τῆς Αἰγύπτου.

Ἦρχισε νὰ ἀναπτύσσεται εἰς τοὺς Αἰγυπτίους ἡ ἐπιστήμη (τὰ μαθηματικὰ καὶ ἡ ἀστρονομία) καὶ νὰ χρησιμοποιῆται ἡ πρώτη γραφὴ μὲ ἱερογλυφικὰ γράμματα, δηλαδὴ μὲ γράμματα παριστῶντα σχήματα διαφόρων ἀντικειμένων. Ὅτι Αἰγύπτιοι ἐγνώριζον ὅτι τὸ ἔτος εἶχε 365 ἡμέρας, ἐπενόησαν τὴν κατασκευὴν χάρτου ἐκ παπύρου, εἶχον ἄροτρα, ἐγνώζον ὑφαντικὴν, ἐπέξευγάζοντο μέταλλα κλπ.

Ὁ Αἰγυπτιακὸς πολιτισμὸς ἤρχισε νὰ παρακμάζει κατὰ τὸν 7ον π. Χ. αἰῶνα ὅταν κατέλαβον τὴν Αἴγυπτον οἱ Ἀσσύριοι. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (4ος αἰὼν π. Χ.) καὶ τοῦ Πτολεμαίου ἤρχισε νὰ ἀναλάμπῃ πάλιν ὡς Ἀλεξανδρινὸς πολιτισμὸς, μέχρις ὅτου κατελήφθη ἡ Αἴγυπτος ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους (τὸ 39 π. Χ.).

2) **Μεσοποταμιακὸς πολιτισμὸς :** Ὅπως ἡ εὐφορος κοιλάς τοῦ Νείλου, οὕτω καὶ ἡ εὐφορος πεδιάς ἡ κειμένη μεταξὺ τοῦ

Τίγρητος καὶ τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ προσείλκυσε ἀπὸ τῶν ἀρχαιότατων χρόνων τὸν ἄνθρωπον. Οἱ πρῶτοι γνωστοὶ κάτοικοι τῆς Μεσοποταμίας ἦσαν οἱ Σουμέριοι (3—4 χιλιάδες π. Χ.). Οὗτοι εἶχον ἐφευρεῖ ἐν εἶδος ἀπὸ σφηνοειδῆ γράμματα διάφορα τῶν Αἰγυπτιακῶν ἀλλ' ἀρχετὰ πολύπλοκα.

Λόγῳ ὅμως τῆς εὐφορίας τῆς ἡ Μεσοποταμία κατέστη θέατρον διαρκῶν πολέμων. Οὗτω κατέλαβον ταύτην διαδοχικῶς διάφοροι λαοὶ ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ Ἀσσύριοι, κτίσαντες τὴν πόλιν Νινευὶ καὶ οἱ Χαλδαῖοι ἢ Βαβυλώνιοι, κτίσαντες τὴν Βαβυλῶνα. Οἱ Χαλδαῖοι προήγαγον τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν ἀστρονομίαν (βος αἰὼν π. Χ.) ἐφεῦρον τὰ μέτρα τοῦ χρόνου, τοῦ μήκους καὶ τοῦ βάρους, ἀνέπτυξαν τὴν ὑελουργίαν, τὴν κεραμικήν, τὴν ταπητουργίαν κλπ.

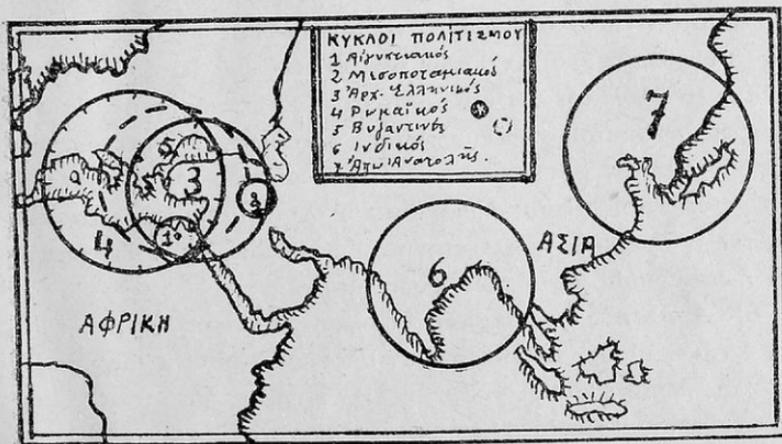
Γειτονικοὶ πρὸς τούτους λαοὶ ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι, λαὸς γνωστός ἀπὸ τὴν Ἱερὰν Ἱστορίαν, οἱ Ἀραβες καὶ οἱ Φοίνικες, ἐμπορικὸς καὶ παραθαλάσσιος λαός, χρησιμεύσας ὡς συνδετικὸς κρίκος μεταξὺ Αἰγύπτου, Μεσοποταμίας καὶ Ἑλλάδος καὶ κτίσας πολλὰς ἀποικίας εἰς τὴν Μεσόγειον ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότατη ἦτο ἡ Καρχηδών. Εἰς τοὺς Φοίνικας ὀφείλομεν τὴν ἐφευρεσιν τοῦ ἀλφαβήτου. Οὗτοι ἐγνώριζον τὸ εἶδος τῆς γραφῆς καὶ τῶν Σουμερίων καὶ τῶν Αἰγυπτίων ἀλλὰ, πρακτικοὶ ἄνθρωποι ὡς ἔμποροι, δὲν ἠδύνατο νὰ χάνουν πολλὰς ὥρας χαράσσοντας τὰ σφηνοειδῆ σχήματα τῶν Σουμερίων ἢ τὰ ἱερογλυφικὰ τῶν Αἰγυπτίων καὶ οὕτω ἐπενόησαν ἕνα κοῤῥαμμα γραφῆς μὲ 22 γράμματα τὸ ὁποῖον ἐξελίχθη εἰς τὸ σημερινὸν ἀλφάβητον μὲ 24 γράμματα.

3) Ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς: Ὁ Πολιτισμὸς τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Βαβυλωνίων καὶ τῶν Φοινίκων εὐρυσκόσμενος ἐν ἀκμῇ ἐπὶ 3 περίπου χιλιετηρίδας ἤρρισε νὰ παρακμάξῃ ὅταν ἐνεφανίσθησαν οἱ Ἕλληνες. Οἱ Ἕλληνες, ἐρχόμενοι εἰς ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ Βαβυλωνίους, παρέλαβον ἐξ αὐτῶν ὅτι ἐνόμισαν χρήσιμον καὶ ἐδημιούργησαν τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν πολιτισμόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐπήγασαν ὅλοι οἱ μετέπειτα πολιτισμοὶ μέχρι σήμερον καὶ ὁ ὁποῖος καὶ σήμερον ἀκόμη εἶναι ἀνεξάντλητος πηγὴ γνώσεων. Τὸν πρῶτον πολιτισμόν, τὸν καλούμενον Αἰγαῖον πολιτισμόν¹, ἐδημιούργησεν ἡ

1) Αἱ κυριώτεραι ἐκδηλώσεις τοῦ Αἰγαίου πολιτισμοῦ εἶναι ὁ Μιψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Κρήτη έρχομένη εις στενήν έπικοινωνίαν με την τότε πολιτισμένην Αίγυπτον. Μετά τουτον ανεπτύχθη ο κλασικός Έλληνικός πολιτισμός. Οι αρχαίοι πρόγονοί μας, οι όποιοι είχαν ιδεώδες εις την ζωήν των το «πάν μέτρον άριστον», και ήσαν λαός ειρηνικός, προήγαγον τας επιστήμας (την φιλοσοφίαν, την Ιατρικήν, την γεωμετρίαν, την αστρονομίαν κλπ.), τας καλās τέχνας, την σωματικήν άγωγήν και το θέατρον. Ο Έλληνικός πολιτισμός, εύρισκόμενος εν τή άκμῃ του, ήρχισε να διαδίδεται κατά τον 4ον π. Χ αιώνα δια του Μ. Αλεξάνδρου εις όλόκληρον την τότε γνωστήν Ασίαν.

4) **Ρωμαϊκός πολιτισμός** : Οι Ρωμαίοι ήσαν άξεστος και πολεμικός λαός, ο οποίος ήρχισε να άκμαζει από του 7ου π. Χ. αιώνος. Κατακτήσας την Καρχηδόνα (μίαν ισχυράν άποικίαν των Φοινίκων επί της Αφρικῆς) έλαβε μεγίστην ισχύν ευθύς ως κα-

Χάρτης δεικνύων τους κύκλους πολιτισμού.

τέκτησε την Ελλάδα και την λοιπήν Ανατολήν. Πολεμικός όμως λαός, όπως ήσαν οι Ρωμαίοι, ολίγον ήσυχολήθη με τας επιστήμας και τας καλās τέχνας. Δια τουτο οι Έλληνες αν και κατεκτήθησαν υπό των Ρωμαίων, κατώρθωσαν λόγω της υπεροχής του πολιτισμού των να επιπλεύσουν και να προσφέρουν ολίγον κατ' ολίγον τα φώτα των εις αυτούς, ή δέ Ρωμαϊκή κυριαρχία άντεκατεστάθη υπό της Έλληνικής υπό την μορφήν

νωϊκός και Μυκηναϊκός πολιτισμός, οι όποιοι υπήρξαν πρόδρομοι του κλασικού πολιτισμού.

τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἢ ὁποία ἔζησεν ὑπὲρ τὰ χίλια ἔτη. Εἶχεν ἐν τούτοις ἀναπτυχθῆ παρὰ τοῖς Ῥωμαῖοις τὸ δίκαιον ὡς ἐπιστήμη, οἱ δὲ σημερινοὶ νομικοὶ χρησιμοποιοῦν ὡς πηγὰς τοὺς Ῥωμαϊκοὺς νόμους. Ὁ Ῥωμαϊκὸς πολιτισμὸς εἰς ὅλας του τὰς ἐκδηλώσεις καὶ δὴ εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς καλὰς τέχνας εἶναι καθαρὰ ἀπομίμησις τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

δ) **Βυζαντινὸς πολιτισμὸς** : Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἡ διάδοσις τῶν ἠθικῶν διδαγμάτων του συνετέλεσε σπουδαίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὰς γενικὰς κατευθύνσεις τοῦ Βυζαντίου. Τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἦτο κράτος καθαρῶς χριστιανικόν, ὅλαι δὲ αἱ πράξεις του καὶ οἱ πόλεμοί του ἐναντίον τῶν βαρβάρων εἶχον ὡς βάσιν καὶ ὡς στήριγμα τὴν θρησκείαν. Ἦκμασαν ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς αἱ τέχναι καὶ τὰ γράμματα, ὁ Ἰουστινιανὸς ἐδημιούργησεν ἀξιολόγους νόμους θαυματομένους καὶ σήμερον, αἱ καλαὶ τέχναι ἀντὶ τῶν ἀγαλμάτων (τὰ ὁποῖα ὑπενθυμίζον τὴν εἰδωλολατρείαν) ἐφηρμόζοντο εἰς τοὺς ναοὺς, οἱ αὐτοκράτορες εἶχον δημιουργήσει μεγαλοπρεπῆ αὐλὴν, ἐγίνοντο μεγαλοπρεπεῖς τελεταί, θρησκευτικαὶ ἢ ἄλλης φύσεως καὶ ἐν γένει κάθε τι εἶχε τὴν ἰδιαιτέραν σφραγίδα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Μεγάλην ἀνάπτυξιν ἔλαβεν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ (Ἁγία Σοφία), ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ περίφημος τέχνη τῶν ψηφιδωτῶν.

6) **Ἀραβικὸς πολιτισμὸς** : Πολλοὶ βάρβαροι ἐπεβουλεύθησαν κατὰ καιροῦς τὸ Βυζάντιον, σπουδαιότεροι ἐκ τῶν ὁποίων ἦσαν οἱ Ἀραβες καὶ οἱ Τοῦρκοι. Οἱ Ἀραβες, ἀρχαιότατος λαὸς, παρουσίασαν τὸ περίεργον φαινόμενον ὅτι ἔζησαν ἐν ἀφανείᾳ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Βαβυλωνίων μέχρι τῆς ἐμφανίσεως του Μωάμεθ ὅποτε μὲ τὴν νέαν θρησκείαν των, τὸν Μωαμεθανισμόν, ἢ Ἰσλαμισμόν ἐξηπλώθησαν εἰς ὀλόκληρον τὴν βόρειον Ἀφρικὴν καὶ τὴν ἐγγὺς Ἀσίαν καὶ τοῦτο διότι συνεδύσαν στενωῶς τὴν θρησκείαν των μὲ τοὺς κατακτητικούς των σκοποὺς κάμνοντες τοὺς λεγομένους ἱεροὺς πολέμους. Οἱ Ἀραβες προσέφεραν σπουδαίαν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν ἀριθμῶν οἱ ὁποῖοι, ὡς λίαν εὐχρηστοί, χρησιμοποιοῦνται πλέον εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Οἱ ἀραβικοὶ ἀριθμοὶ ἔγιναν μὲν γνωστοὶ ὑπὸ τῶν Ἀράβων τὸ 1200 μ. Χ, εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως εἶναι Ἰνδικῆς προελεύσεως. Οἱ Ἀραβες καταλα-

βόντες τὴν Συρίαν, Αἴγυπτον, βόρειον Ἀφρικὴν καὶ Ἰσπανίαν παρέλαβον τὸν βυζαντινὸν πολιτισμὸν τὸν ὁποῖον μετέδωσαν διὰ τῆς Ἰσπανίας καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Οὗτοι εἶχον ἀναπτύξει βιομηχανίαν, ἀξιόλογον λογοτεχνίαν καὶ ἀρχιτεκτονικὴν. Περιφημοὶ ἦσαν αἱ ζωγραφαίαι αἱ παριστάνουσαι γεωμετρικὰ σχήματα με ἀραβικὰς ἐπιγραφάς (τὰ λεγόμενα ἀραβουργήματα).

7) **Ἰνδικὸς πολιτισμὸς** : Αἱ Ἰνδίαι, χώρα κειμένη εἰς τὴν εὐφορωτάτην περιοχὴν πέντε ποταμῶν (Πενταποταμίαν) κυριώτεροι ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι ὁ Ἰνδὸς καὶ ὁ Γάγγης, περιβάλλονται ἐκ Βορρᾶ ὑπὸ τοῦ ὀρεινοῦ ὄγκου τῶν Ἰμαλαίων ὄρεων καὶ ἐκ Νότου ὑπὸ τῆς θαλάσσης καὶ φαίνονται ὡς νὰ εἶναι ἀποκλεισμένοι ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμον. Ἐκεῖ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων οἱ Ἰνδοὶ λόγῳ τῆς εὐφορίας τοῦ ἐδάφους των, ἔζων ἀνέτως ἕνα βίον μᾶλλον νωθρόν, ἀνέπτυξαν δὲ ἕνα πολιτισμὸν τελείως διάφορον τοῦ πολιτισμοῦ τῶν λοιπῶν λαῶν. Τὰ πλούσια ἀντικείμενα τέχνης τῶν Ἰνδῶν τῶν διαφόρων ἐποχῶν προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν. Αἱ ἐπιστῆμαι εἶχον ἀναπτυχθῆ ἔκει ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Οἱ Ἰνδοὶ εἶναι οἱ ἀνακαλύψαντες τοὺς ἀριθμοὺς τοὺς ὁποίους παρέλαβον ἐξ αὐτῶν οἱ Ἀραβες κατὰ τὸ 1200 μ. Χ. καὶ τοὺς μετέδωσαν εἰς τὸν τότε γνωστὸν κόσμον.

8) **Πολιτισμὸς τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς**. Ἡ εὐφορία τοῦ ἐδάφους τῆς Κίνας καὶ τὸ γλυκὺ κλίμα προσεῖλκυσαν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τὸν Κινεζικὸν λαόν, ἕνα ἐκ τῶν ἀρχαιότερων λαῶν τῆς Γῆς ὁ ὁποῖος ἔχει ἀναπτύξει ἴδιον πολιτισμὸν. Ἡ βίασις τοῦ Κινεζικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ὁ σεβασμὸς τῶν προγόνων των καὶ ἡ ἀφωσίωσις των εἰς τὰ πάτρια ἥθη καὶ ἔθιμα. Τοῦτο ἐξηγεῖ πῶς ὁ κινεζικὸς λαὸς διετήρησε τὴν ἐνότητά του ἀπὸ τῆς τρίτης χιλιετηρίδος πρὸ Χριστοῦ μέχρι σήμερον ἥτοι ἐπὶ πέντε χιλιάδες ἔτη σχεδὸν ἐνῷ οὐδεὶς ἄλλος λαὸς παρουσιάζει τὸ φαινόμενον τοῦτο. Συγγενὴς πρὸς τὸν κινεζικὸν λαόν εἶναι οἱ Ἰάπωνες, λαὸς τοῦ ὁποίου ἡ ἀκμὴ ἤρχισε περὶ τὸν 7ον αἰῶνα π. Χ. Οἱ Ἰάπωνες λόγῳ τῆς θέσεώς των ἀνέπτυξαν μεγαλυτέραν δραστηριότητα ἀπὸ τοὺς Κινέζους.

Παρατήρησις : Ἀξιοσημείωτος εἶναι καὶ ὁ πολιτισμὸς τὸν ὁποῖον εἶχον ἀναπτύξει μερικαὶ φυλαὶ ἐρυθροδέρμων τῆς Ἀμερικῆς ὡς αἱ φυλαὶ τῶν Ἀστέκων, τῶν Ἰνκα, τῶν Μάγια, τῶν Ζαποτέκων κλπ.

Ἀσκήσεις : 9) Οἱ Περσικοὶ πόλεμοι καὶ ἡ ἥττα τῶν Περσῶν εἶχον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ; Τὸ αὐτὸ διὰ τοὺς Καρχηδονιακοὺς πολέμους καὶ τὸν Ρωμαϊκὸν πολιτισμόν.

10) Διατί ἡ Μεσοποταμία εἶχε περισσοτέρας ἐπιδρομὰς βαρβάρων ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ;

11) Πῶς ἐξάγομεν συμπεράσματα διὰ τὸν πολιτισμόν ἐνὸς λαοῦ ἐκ ἔργων τέχνης (μνημείων, ἀγαλμάτων κλπ) τὰ ὁποῖα ἀνευρίσκομεν εἰς αὐτόν ;

12) Ὅμοιος ἐκ τῶν τάφων ἢ τῶν κατοικιῶν του ;

13) Ἡ Μεσόγειος εἶχεν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς αἰτίας τῶν Περσικῶν καὶ Καρχηδονιακῶν πολέμων ;

14) Ἡ Μεσόγειος ποίων πολιτισμῶν ὑπῆρξε κέντρον ;

15) Ἀναφέρατε κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τὴν μετατόπισιν τῶν κέντρων τοῦ Μεσογειακοῦ πολιτισμοῦ (ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ, Ρωμαϊκοῦ καὶ Βυζαντινοῦ).

16) Διατί ὁ Ἰνδικὸς καὶ Κινεζικὸς πολιτισμὸς δὲν μετεδόθησαν ἔξω τῶν ὀρίων τῶν κρατῶν τούτων ;

13. Σύγχρονος πολιτισμός.—Ἡ ἐποχὴ μας εἶναι ἐποχὴ τῶν ἐφευρέσεων καὶ τῆς ἀλματικῆς προόδου τῶν ἐπιστημῶν. Κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν ὁ ἄνθρωπος ἔδειξε τόσην δραστηριότητα καὶ τόσον παραγωγικὸν ὄργανισμὸν ὅσον οὐδέποτε ἄλλοτε. Αἱ διάφοροι ἐφευρέσεις καὶ ἡ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῶν εἶναι κάτι τὸ ἀφάνταστον. Ἰδίως ὁ ἄνθρωπος κατενόησε τὴν μεγίστην δύναμιν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ τὴν ὁποῖαν χρησιμοποιεῖ εἰς πᾶσαν χρῆσιν, οἰκιακὴν καὶ βιομηχανικὴν καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἤχθη εἰς τὸ σημερινὸν ἐπίπεδον πολιτισμοῦ. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ἀσυρμάτου τηλεφώνου, τοῦ ραδιοφώνου, τοῦ ὁμιλοῦντος κινηματογράφου καὶ τόσων ἄλλων νεωτάτων ἐφευρέσεων εἶναι ζητήματα διὰ τὰ ὁποῖα καὶ ἡ ἀπλὴ συζήτησις πρὸ ὀλίγων μόλις ἔτων θὰ ἐπροκάλει τὰ εἰρωνικά μειδιάματα τοῦ ἀκούοντος. Ἡ τελειοποίησις τῶν διαφόρων μηχανημάτων εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς οἰκονομίας ἔχει συντελεσθῆ εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμόν. Μία μηχανὴ δύναται νὰ ἐκτελῇ τὴν ἐργασίαν ἑκατοντάδων ἀνθρώπων καὶ οὕτω δύνανται νὰ παράγονται εἰς πολὺ μεγαλύτεραν κλίμακα τὰ ἀναγκαίουντα διὰ τὴν ζωὴν.

Τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας καὶ τῶν μεταφορῶν ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ ἡ ταχύτης τῶν ἠϋξήθη καταπληκτικῶς (σιδηρόδρομος, ἀτμόπλοιο, ἀεροπλάνον). Εἰς ὀλίγας ἡμέρας συντελεῖται ὁ διάπλους τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ διὰ ταχυτάτων ὑπερωκεανείων καὶ ὁ γῦρος τῆς Γῆς δι' ἀεροπλάνου.

Ὡς πρὸς τὸ σύνολον τῶν ἐκδηλώσεών του δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τὸν σύγχρονον πολιτισμὸν εἰς εὐρωπαϊκὸν καὶ εἰς ἀμερικανικὸν πολιτισμὸν. Κέντρον τοῦ μὲν εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἡ δυτικὴ καὶ κεντρικὴ Εὐρώπη τοῦ δὲ ἀμερικανικοῦ αἰ Ἦνωμένα Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς.

Οἱ δύο οὗτοι σύγχρονοι πολιτισμοὶ ἔχουν διαφόρους κατευθύνσεις. Ὁ μὲν εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς καλλιεργεῖ περισσότερον θεωρητικῶς τὴν πνευματικὴν μόρφωσιν καὶ τὰ συμπεράσματα τῆς θεωρητικῆς ταύτης μελέτης τὰ ἐφαρμόζει διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ δὲ ἀμερικανικὸς πολιτισμὸς ἐνδιαφέρεται περισσότερον διὰ τὴν πρᾶξιν καὶ ὀλιγότερον διὰ τὴν θεωρίαν. Ἀφ' ἐνὸς ἡ ἀπέραντος ἔκτασις τῆς Ἀμερικῆς, καὶ ὁ πλοῦτος τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ὑπεδάφους τῆς καὶ ἀφ' ἐτέρου ἡ δυσανάλογος αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετίαν, ἀναγκάζουν τοὺς Ἀμερικανοὺς νὰ εἶναι πρακτικοὶ ἄνθρωποι.

Οἱ Παρίσιοι εἶναι τὸ διεθνὲς πνευματικὸν κέντρον. Ἡ παγκόσμιος ἔκθεσις ἡ διοργανωθεῖσα ἐκεῖ κατὰ τὸ 1937 δεικνύει ἀνάγλυφον τὴν εἰκόνα τῆς σημερινῆς προόδου τῆς ἀνθρωπότητος ὡς πρὸς πάσας τὰς κατευθύνσεις.

Ὡς σημερινὸν κέντρον πολιτισμοῦ δύναται νὰ θεωρηθῆ καὶ ἡ Ἰαπωνία ἡ ὁποία, ἂν καὶ δὲν φημίζεται διὰ τὴν πρόοδον τῶν ἐπιστημῶν, ἤρχισε νὰ συνδυάζῃ τὰς πατροπαραδότους συνηθείας τῆς μετὸν σύγχρονον πολιτισμὸν.

Ἀσκήσεις. 17) Ποιοὶ εἶναι οἱ συντελεσταὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐνὸς λαοῦ;

18) Ποῖαι σημερινὰ χωρὰ θεωροῦνται πολὺ πεπολιτισμένα ποῖαι ὀλίγον καὶ ποῖαι ἀπολίτιστοι;

19) Ποῖα εἶναι τὰ στοιχεῖα τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ ἐνὸς λαοῦ καὶ ποιοὶ οἱ συντελεσταὶ ἐκάστου;

20) Ποῖα εἶναι τὰ σημερινὰ κέντρα καλλιέργειας τῶν καλλῶν τεχνῶν;

14. Τρόποι μεταδόσεως τοῦ πολιτισμοῦ.— Φορεῖς τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι οἱ ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι μεταδίδουν τοῦτον ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἡ μετάδοσις ὅμως τοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ ἐνὸς λαοῦ εἰς ἄλλον γίνεται διὰ τῆς ἐπικοινωνίας τῶν δύο λαῶν. Ἡ ἐπικοινωνία αὕτη δύναται νὰ ἐπέλθῃ:

1) Διὰ τῶν ἀποικιῶν τὰς ὁποίας κάμνει ὁ εἰς λαὸς εἰς τὰ

ἑδάφη τοῦ ἄλλου (ἀποικίαι Φοινίκων, εἰς τὰ ἀφρικανικὰ καὶ ἰσπανικὰ παράλια τῆς Μεσογείου, Ἑλλήνων εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Μικρὰν Ἀσίαν κλπ.).

2) Διὰ τῆς ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν οἱ διάφοροι λαοὶ μεταξύ των πρὸς ἀνταλλαγὴν τῶν προϊόντων αὐτῶν.

3) Διὰ τῶν κατακτητικῶν πολέμων, τρόπος ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ὁ συνηθέστερος. Παραδείγματα τῆς τοιαύτης μεταδόσεως τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι οἱ πόλεμοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Ἀσίαν, τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων κλπ. Δυνατὸν ὅμως οἱ κατακτητικοὶ πόλεμοι νὰ καταταστρέψουν ὑφιστάμενον πολιτισμὸν ἂν οἱ κατακτηταὶ εἶναι βάρβαροι λαοί.

✓ 15. **Βαθμίδες πολιτισμοῦ.** Οἱ ἄνθρωποι τῆς αὐτῆς ἐποχῆς δὲν ἀπολαμβάνουν ἕξ ἴσου τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ. Διὰ τοῦτο διακρίνομεν τὰς ἑξῆς βαθμίδας πολιτισμοῦ. α') Τοὺς κατὰ φύσιν ζῶντας λαοὺς. β') Τοὺς πρωτογόνους λαοὺς. γ') Τοὺς ἡμιπολιτισμένους καὶ δ') Τοὺς πολιτισμένους λαοὺς.

α') **Οἱ κατὰ φύσιν ζῶντες** λαοὶ ἀρκοῦνται εἰς ὅ,τι τοὺς δίδει ἡ φύσις. Στεροῦνται καὶ τῶν στοιχειωδεστέρων γνώσεων διότι, ζῶντες εἰς ἀπομεμακρυσμένα μέρη, δὲν ἔρχονται εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ ἄλλους λαοὺς περισσότερον προηγμένους. Τρέφονται ἐκ τῆς φύσεως μὲ καρπούς, ρίζας δένδρων, σάρκας ζῶων, σαύρας, σκόληκας κλπ. Δὲν ἔχουν μόνιμον κατοικίαν καὶ ζοῦν καθ' ὁμάδας ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει εἰς τὰ δάση ἢ εἰς τὰς ἀπομεμακρυσμένας ποταμίας περιοχὰς τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας ὡς καὶ εἰς μερικὰς νήσους τῆς Ὠκεανίας. Εἶναι ἀνθρωποφάγοι καὶ χρησιμοποιοῦν ὡς κατοικίας κατὰ τὸ πλεῖστον σπήλαια ἢ τρώγλας (τρωγλοδύται). Εἶναι γυμνοὶ ἢ ἐνδεδυμένοι ἐλαφρῶς μὲ δέρματα. Τοιοῦτοι λαοὶ εἶναι ἐλάχιστοι. Οἱ λαοὶ οὔτοι τείνουν νὰ ἐκλείψουν ἀπὸ τὴν Γῆν.

5) β) **Οἱ πρωτόγονοι** λαοὶ εἶναι περισσότερον προηγμένοι ἀπὸ τοὺς κατὰ φύσιν ζῶντας. Τρέφονται καὶ οὔτοι μὲ καρπούς, μὲ κρέας ζῶων καὶ μὲ ἰχθύς. Ἔχουν μόνιμον κατοικίαν καὶ καλλιεργοῦν ἐν μέρει τὴν Γῆν. Δὲν ἀποτελοῦν κράτη ἀλλ' ὁμάδας, ζοῦν δὲ εἰς μέρη κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνεξερευνήτα ἢ εἰς μέρη ὀλίγον γνωστά. Εἶναι εἰδωλολάτραι ἢ πιστεύουν εἰς τὰ πνεύματα καὶ τὰς μαγικὰς δυνάμεις (φετιχισταί). Ἔχουν διά-

πορα ἦθη καὶ ἔθιμα, κατὰ τὸ πλεῖστον ἄγρια, προξενούντα τὴν φρίκην καὶ τὸν ἀποτροπιασμὸν τῶν πεπολιτισμένων λαῶν. Ἐχουν δλίγας γνώσεις πολιτισμοῦ. Τοιοῦτοι λαοὶ εἶναι οἱ Πυγμαῖοι τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς, οἱ Κάφροι τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς, αἱ περισσότεραι φυλαὶ τῶν Ἐρυθροδέρμων τῆς Ἀμερικῆς, οἱ Παποῦαι τῆς Νέας Γουϊνέας καὶ ἄλλοι.

6 γ') **Οἱ ἡμιπολιτισμένοι** λαοὶ εἶναι περισσότερον προηγμένοι ἀπὸ τοὺς πρωτογόνους λαούς. Ἐχουν μονίμους κατοικίας, κατοικοῦν εἰς εὐφόρους περιοχὰς καὶ ἀποτελοῦν κράτη καὶ ἔθνικὰς ἐνότητας. Ἐπιδίδονται εὐρύτερον εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς Γῆς (γεωργοὶ) ἢ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κτηνοτροφίαν (ποιμένες). Ἐκ τούτων οἱ ποιμένες, ἀναγκαζόμενοι νὰ μεταβαίνουν εἰς τόπους ὅπου ὑπάρχει βοσκή, ζοῦν κατὰ τὸ πλεῖστον βίον νομαδικὸν καὶ τραχύν. Διὰ τοῦτο εἶναι περισσότερον πολεμικοὶ ἀπὸ τοὺς γεωρούς. Οἱ ἡμιπολιτισμένοι λαοὶ ἔχουν ἀρκετὰ προηγμένον πολιτισμὸν ἀλλὰ δὲν ἐπωφελοῦνται ὅλων τῶν πλεονεκτημάτων ἐνὸς προηγμένου κράτους διὰ νὰ καλυτερεύσουν τοὺς ὅρους τῆς ζωῆς των καὶ τοῦτο ἴσως διότι ζοῦν εἰς μέρη κείμενα μακρὰν τῶν συγκοινωνιακῶν ὁδῶν. Τοιοῦτοι λαοὶ εἶναι οἱ ζῶντες εἰς τὰ στεπνώδη μέρη τῆς Ἀσίας, εἰς τὴν Ἀφρικὴν, εἰς τὴν Πολυνησίαν, εἰς τὰ ὄρεινὰ συγκροτήματα τῆς Ἀσίας καὶ ἀλλαχοῦ.

7 δ') **Οἱ πολιτισμένοι** λαοὶ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἐπωφελοῦνται ὅλων τῶν ἀγαθῶν τοῦ Πολιτισμοῦ. Ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, εἰς τὸ ἐμπόριον, εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἔρχονται εἰς συχνὴν ἐπικοινωνίαν μεταξὺ των πρὸς ἀνταλλαγὴν τῶν προϊόντων των, καὶ χρησιμοποιοῦν ἐπωφελῶς πᾶσαν ἀνακάλυψιν ὡς τοῦ ἀτμοῦ, τοῦ ἠλεκτρισμοῦ κλπ. Διὰ τῆς κοινῆς γλώσσης, διὰ τῆς κοινῆς θρησκείας καὶ διὰ τῶν ἔθιμων των (συνδέονται στενότερον μεταξὺ των καὶ ἀποτελοῦν ἔθνη καὶ κράτη κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἰσχυρά. Εἶναι λαοὶ ἔχοντες παρελθὸν καὶ ἱστορίαν καὶ ἀποβλέποντες μετ' αἰσιοδοξίας εἰς τὸ μέλλον.)

Τοιοῦτοι λαοὶ εἶναι σήμερον οἱ πλεῖστοι κάτοικοι τῆς Γῆς ἦτοι ὅλοι οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν λευκὴν φυλὴν, οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν κιτρινὴν φυλὴν καὶ μερικοὶ ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν μαύρην φυλὴν. Ἐκ τούτων ὅσοι κατοικοῦν εἰς μέρη εὐρισκόμενα πλησίον τῶν μεγάλων συγκοινωνιακῶν ἀρτηριῶν εἶναι περισσότερον προηγμένοι ἀπὸ τοὺς λοιποὺς λαούς.

Ἀσκήσεις. 21) Ἐνα παιδί εἶναι δυνατὸν νὰ μάθῃ μίαν ξένην γλῶσσαν χωρὶς νὰ μάθῃ καθόλου τὴν μητρικὴν του ; πῶς ;

22) Ἐχει μεγάλην ἐπίδρασιν τὸ περιβάλλον ἐν σχέσει πρὸς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος ἑνὸς ἀτόμου ; Ἐναφέρατε παραδείγματα.

23) Διατί εἰς μέρη ὅπου ὑπάρχει συγκοινωνία ἐκπολιτίζονται περισσότερο καὶ ταχύτερον οἱ λαοί ;

24) Ποῖα εἶναι τὰ γνωρίσματα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων διακρίνεται ἡ βαθμὶς τοῦ πολιτισμοῦ ἑνὸς λαοῦ ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλον λαόν ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

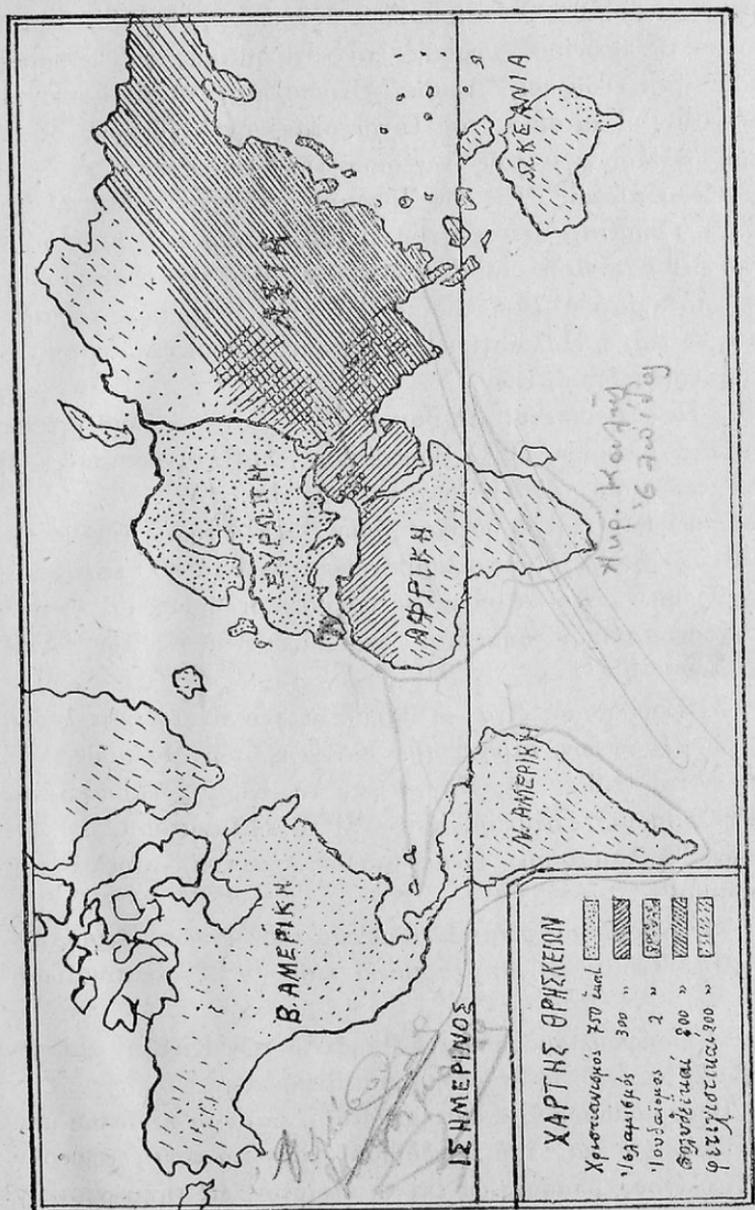
α) Γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν θρησκευμάτων.

16. Αἱ θρησκεῖαι ἐπὶ τῆς Γῆς εἶναι μονοθεϊστικά, πολυθεϊστικά καὶ φετιχιστικά. *ἡ γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν θρησκευμάτων*

Α΄. Μονοθεϊστικά θρησκεῖαι. Εἰς τὰς μονοθεϊστικὰς θρησκείας ἀνήκουν αἱ ἑξῆς: 1) Χριστιανισμός, 2) Μωαμεθανισμός, καὶ 3) Ἰουδαϊσμός. Αὗται περιλαμβάνουν ἐν συνόλῳ περὶ τὰ 1050 ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἤτοι τὸ ἥμισυ τῆς ἀνθρωπότητος.

1) **Χριστιανισμός :** Ὁ Χριστιανισμός εἶναι ἡ θρησκεία ἢ διαδεδομένη εἰς τὰ περισσότερα μέρη τῆς Γῆς περιλαμβάνουσα περὶ τὰ 735 ἑκατομμύρια ἀνθρώπων, καθόσον ἔχει ὀκταδὸς κατοικοῦντας εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Γῆς. Ἐχει δὲ τρεῖς κλάδους ἤτοι α΄) τοὺς Ὀρθοδόξους, (180 ἑκατομμύρια), β΄) τοὺς Καθολικοὺς οἱ ὅποιοι εἶνε καὶ οἱ περισσότεροι (355 ἑκατομμύρια), καὶ γ΄) τοὺς Διαμαρτυρομένους ἢ Πρωτεστάντας (200 ἑκατομμύρια). Εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν ἀνήκουν ὅλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοι τῆς Εὐρώπης (ἐκτὸς τῶν Τούρκων), τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων τῆς Ἀμερικῆς (150 ἑκατομμύρια) καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν ἡπείρων οἱ Ἀβησσυνοὶ (5 ἑκατομμύρια), περὶ τὰ 5 ἑκατομμύρια Ἰνδῶν, οἱ Ἀρμένιοι (περὶ τὰ 3 ἑκατομμύρια), οἱ κάτοικοι τῶν Φιλιππίνων νήσων (12 ἑκατομμύρια) καὶ διάφοροι ἄλλοι μεμονωμένοι λαοί.

2) **Μωαμεθανισμός :** Εἰς τὸν Μωαμεθανισμὸν (Ἰσλαμισμὸν)

Χάρτης δεικνύων την εδαφικήν ἑκτασίον ἑκάστης θρησκείας.

ἀνήκουν περί τὰ 300 ἑκατομμύρια ἀνθρώπων, δηλαδή ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς βορείου Ἀφρικῆς καὶ νοτιοδυτικῆς καὶ κεντρικῆς Ἀσίας, ἤτοι Τοῦρκοι, Ἀραβες, Πέρσαι περί τὰ 80 ἑκατομμύρια Ἰνδῶν, οἱ κάτοικοι τοῦ Τουρκεστάν, οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ κάτοικοι τοῦ Μαρόκου, τοῦ Ἀλγερίου, τῆς Τύνιδος κ. λ, π.

3) **Ἰουδαϊσμός** : Εἰς τὸν Ἰουδαϊσμόν ἀνήκουν ὅλοι οἱ Ἰσραηλίται (Σημίται) ἀνερχόμενοι εἰς 15 ἑκατομμύρια περίπου οἱ ὅποιοι δὲν ἀποτελοῦν ἰδιαιτέρον κράτος ἀλλὰ εἶναι διεσπαρμένοι εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου. Ὡς κοιτὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν θεωρεῖται ἡ Παλαιστίνη, συγκεντροῦσα σήμερον περί τὸ ἓν ἑκατομμύριον Ἰσραηλιτῶν.

Β'. Πολυθεϊστικαὶ θρησκεῖαι : Εἰς τὰς πολυθεϊστικὰς θρησκείας ἀνήκουν 1) Ὁ Βουδδισμός, 2) Ὁ Ἰνδουϊσμός, 3) Ὁ Κομφουκισμός, 4) Ὁ Βραχμανισμός κλπ.

Αἱ πολυθεϊστικαὶ θρησκεῖαι ἔχουν ἑξαπλωθῆ εἰς τὴν νότιον καὶ ἀνατολικὴν Ἀσίαν περιλαμβάνουσαι περί τὰ 800 ἑκατομμύρια ἀνθρώπων. Ἐὰν καὶ εἶναι πολυάνθρωποι θρησκεῖαι ἔν τούτοις ἔχουν τοπικὴν σημασίαν περιοριζόμεναι εἰς τὴν Ἄπω Ἀνατολήν.

1) Ὁ Βουδδισμός εἶναι ἡ θρησκεία τῶν ἀνατολικῶν λαῶν, ἤτοι τῶν Ἰαπῶνων, μέρους τῶν Κινέζων, τῶν Μαλαίων, τῶν κατοίκων τοῦ Θιβέτ, τῆς Μογγολίας, τῆς Κορέας, καὶ τῆς ἀνατολικῆς Σιβηρίας. Περιλαμβάνει περί τὰ 240 ἑκατομμύρια ἀνθρώπων. Ὁ Λαμαϊσμός εἶναι μιὰ θρησκευτικὴ αἵρεσις τοῦ Βουδδισμοῦ.

2) Ὁ Ἰνδουϊσμός εἶναι ἡ θρησκεία τῶν Ἰνδῶν. Περιορίζεται εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ περιλαμβάνει περί τὰ 220 ἑκατομμύρια Ἰνδῶν.

3) Ὁ Κομφουκισμός εἶναι ἡ θρησκεία τῶν Κινέζων καὶ περιλαμβάνει περί τὰ 330 ἑκατομμύρια ἀνθρώπων.

Ὁ Βραχμανισμός ἔχει ἀντικατασταθῆ κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τοῦ Ἰνδουϊσμοῦ καὶ τοῦ Βουδδισμοῦ καὶ διὰ τοῦτο σήμερον ἀριθμῆι ὀλίγους ὀπαδοὺς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν.

Γ'. Φετιχιστικαὶ θρησκεῖαι : Αἱ φετιχιστικαὶ θρησκεῖαι εἶναι αἱ θρησκεῖαι τῶν πνευμάτων καὶ τῶν μαγικῶν δυνάμεων (ἐκ τῆς λέξεως φετιχ=φυλακτόν, διότι οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν θρησκείαν ταύτην ἔχουν φυλακτὸν ἵνα τοὺς προφυλάσῃ κατὰ τῶν

διαφόρων κακῶν πνευμάτων). Εἶναι διαδεδομένα εἰς τὰς ἡμιαγίους φυλάς τῆς Ἀυστραλίας, τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Περιλαμβάνουσιν περὶ τὰ 200 ἑκατομμύρια ἀνθρώπων. Εἰς τὰς φετιχιστικὰς θρησκείας ὑπάγεται καὶ ὁ Τοτεμισμὸς (ἐκ τῆς λέξεως τότεμ=σύνολον ἀντικειμένων, θεωρουμένων ὡς ἱερῶν) διαδεμένος εἰς τὴν Ἀυστραλίαν καὶ εἰς τοὺς Ἐρυθροδέρμους τῆς Ἀμερικῆς καὶ περιλαμβάνων περὶ τὰ 50 ἑκατομμύρια ἀνθρώπων.

β') Γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν γλώσσων.

17. Ἡ σπουδαιότης τῆς γλώσσης εἶναι μεγάλη καὶ ἀνεκτίμητος. Ἄνευ τῆς γλώσσης δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐκφράσουν οἱ ἄνθρωποι τὰ διανοήματά των, οὔτε νὰ συνεννοηθοῦν μεταξὺ των, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ ἡ θελελίωσις τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας.

Ἡ ἐφεύρεσις τῆς γραφῆς καὶ ἡ καλλιέργεια τῶν γραμμάτων προσέφερον ἀνεκτίμητον ἐξυπηρέτησιν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατέστη δυνατὴ ἡ μετάδοσις πλήθους γνώσεων ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν.

Τὰ συγγράμματα τῶν διαφόρων ἐποχῶν εἰς τοὺς διαφόρους λαοὺς εἶναι πολύτιμα στοιχεῖα διὰ τῶν ὁποίων μανθάνομεν τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης τῶν προγενεστέρων μας καὶ συνεχίζομεν καὶ τελειοποιοῦμεν ταῦτα πρὸς ὄφελος τῆς ἐπιστήμης καὶ προαγωγὴν τῆς ἀνθρωπότητος. Μανθάνομεν ἐπίσης δι' αὐτῶν τὸν τρόπον τῆς ζωῆς τῶν λαῶν οἱ ὁποῖοι ἔζησαν πρὸ ἡμῶν, ἦτοι τὰς ἀσχολίας των, τὰς συνθηκείας των, τὴν πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἀνάπτυξίν των, καὶ ἐν γένει σχηματίζομεν εἰκόνα περὶ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν. Αἱ ἀνευρισκόμεναι ἐπιγραφαὶ εἰς ἀρχαιολογικοὺς τόπους εἶναι ἐπίσης πολύτιμα στοιχεῖα διὰ τὴν σπουδὴν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀρχαίων λαῶν.

Διακρίνομεν νεκρὰς καὶ ζῶσας γλώσσας. Αἱ νεκραὶ γλώσσαι εἶναι ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι δὲν ὁμιλοῦνται πλέον ἀλλὰ ὑπάρχουν πολλὰ συγγράμματα αὐτῶν, ἐπιστημονικά, φιλολογικὰ καὶ καλλιτεχνικά· τὰ ὁποῖα εἶναι ἀνεξάντλητοι πηγαὶ γνώσεων διὰ τοὺς νεωτέρους. Τοιαῦται γλώσσαι εἶναι ἡ Ἀρχαία Ἑλληνικὴ, ἡ Λατινικὴ κλπ. Αἱ ζῶσαι γλώσσαι εἶναι ἐκεῖναι αἱ ὁποῖα ὁμιλοῦν-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

εις ὅλα σχεδὸν τὰ μέρη τῆς Γῆς. Ἐπίσης εἶναι διαδεδομέναί καὶ ἔξω τῶν ὁρίων τῶν κρατῶν των ἡ Ἀγγλικὴ καὶ ἡ Γερμανικὴ γλῶσσα.

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ὁμιλεῖται ἐντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ εἰς τὸν ἕν τῷ ἑξωτερικῷ εὐρισκόμενον Ἑλληνισμόν.

Ἀσκήσεις. 25) Ποιοὶ σύγχρονοι γλῶσσαι ἀνήκουν εἰς τὴν Ἰνδοευρωπαϊκὴν ὁμάδα γλωσσῶν;

26) Ποία εἶναι ἡ χαρακτηριστικὴ θρησκεία ἐκάστης φυλῆς;

27) Ποία εἶναι ἡ χαρακτηριστικὴ θρησκεία ἐκάστης ἡπείρου;

28) Διατι ὁ χριστιανισμὸς εἶναι διαδεδομένος εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ μέρη τῆς Γῆς ἐνῶ αἱ ἄλλαι θρησκεῖαι ἔχουν διαδοθῆ μόνον εἰς ὠρισμένα μέρη τῆς Γῆς;

29) Ὑπάρχει σχέσις μετοξὺ τοῦ Μωαμεθανισμοῦ καὶ τῆς ἰσχύος τοῦ Ἀραβικοῦ κράτους κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Μωάμεθ (6ος αἰῶν μετὰ Χριστῶν) καὶ ποία;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ἡ γεωγραφικὴ διασπορὰ τῶν ἀνθρώπων.

18. Πληθυσμὸς καὶ πυκνότης τῆς Γῆς. Οἱ ἄνθρωποι, πολλαπλασιαζόμενοι σὺν τῷ χρόνῳ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μείνουν εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον τῆς Γῆς, καθόσον δὲν ἠδύναντο νὰ τραφοῦν ὅλοι μὲ τὰ ὑπάρχοντα ἐκεῖ τροφίμα. Διὰ τοῦτο, ὠθούμενοι ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς αὐτοσυντηρήσεώς των, διεσπάρησαν εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Γῆς ἢ μεμονωμένοι ὡς μετανάσται ἢ κυρίως καθ' ὁμάδας ὡς ἀποικοὶ ἢ ὡς κατακτηταί.

Κύριος λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος μένει εἰς ἕν μέρος εἶναι ἡ διατροφή του διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς του. Συνεπῶς, ἐὰν τὸ ἔδαφος ἐνὸς τόπου εἶναι γόνιμον, τότε ὁ τόπος οὗτος συγκεντρώνει πολλοὺς ἀνθρώπους, εἶναι δηλαδὴ πυκνὰ κατοικημένος. Ἐὰν ὁμοῦς τὸ ἔδαφος εἶναι ἄγονον, τότε ὁ τόπος οὗτος εἶναι ἀραιὰ κατοικημένος. Ὡστε βλέπομεν ὅτι ὑπάρχει ἀνισότης ὡς πρὸς τὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ ἐκάστης περιοχῆς τῆς Γῆς.

Ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τῆς Γῆς ἀνέρχεται εἰς 2095 ἑκατομύρια ἀνθρώπων (τὴν 31 Δεκεμβρίου 1935) ἢ δὲ ἕκτασις τῆς ἑρῶς εἶναι 148 ἑκατομμύρια τετραγωνικὰ χιλιόμετρα. Ἄρα ἡ μέση πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆς εἶναι 14 κάτοικοι κατὰ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον.

Πίναξ δεικνύων τὸν πληθυσμὸν τῆς Γῆς εἰς ἑκατομύρια κατοίκων (ἔτων 1800—1935)

Ἕθνη	1800	1870	Ἀύξησης ὀ/ο κατ' ἔτος	1925	Ἀύξησης ὀ/ο κατ' ἔτος	1935	Ἀύξησης ὀ/ο κατ' ἔτος
	ἔτος	ἔτος	ἔτος	ἔτος	ἔτος	ἔτος	
Εὐρώπη	188	306	0,72	475	0,8	528,1	1,06
Ἀσία	600	700	0,22	1024	0,7	1144,5	1,12
Ἀμερικὴ	21	85	2,02	232	1,84	263,8	1,27
Ἀφρική	73	100	0,45	132	0,50	148,2	1,16
Αὐστραλία	1	4,4	2,14	8,6	1,22	10,4	1,92
Σύνολον	883	1195,4		1871,6		2095	

Πίναξ δεικνύων τὸν πληθυσμὸν καὶ τὴν πυκνότητα τῆς Γῆς κατὰ Ἕθλους (ἔτους 1935)

Ἕθνη	ΕΚΤΑΣΙΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΜΕΣΗ ΠΥΚΝΟΤΗΣ
	εἰς ἑκατμ. τ. χλ.	εἰς ἑκατμ.κατοίκ.	κατὰ τετρ. χιλμ.
Εὐρώπη ¹	11,4	528,1	46,3
Ἀσία ²	41,9	1144,5	27,3
Ἀμερικὴ ³	40,5	263,8	6,5
Ἀφρική	29,9	148,2	5
Αὐστραλία	8,6	10,4	1,2
Περιοχὴ Ν. Πόλ.	15,7	Ἀκατοίκητος	
Σύνολον	148	2095	14

1) Εὐρώπη ἄνευ τῆς Ρωσσίας ἕκτασις 5,4 πληθ. 391,8 πυκνότης 72,5

2) Ἀσία > > > > 26,8 > 1108,3 > 41,3

Εὐρωπαϊκὴ Ρωσσία > 6 > 136,5 > 22,7

Ἀσιατικὴ > > 15,2 > 36,5 > 2,4

3) Βόρειος Ἀμερικὴ > > 19,6 > 139,3 > 7

Κεντρικὴ > > 2,8 > 38,7 > 13,8

Νότιος > > 18,1 > 35,8 > 4,7

Ἐκ τοῦ δευτέρου πίνακος τῆς σελίδος 32 παρατηροῦμεν ὅτι πυκνότερον κατοικημένη εἶναι ἡ Εὐρώπη μὲ μέσην πυκνότητα 46,3 καὶ ἀραιότερον ἡ Αὐστραλία μετὰ τῶν νήσων τοῦ Εἰρηνικοῦ (Πολυνησία).

Δὲν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν στατιστικὰς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆς πρὸ τοῦ 1800. Ἐν ὅμως ἀπλοῦν βλέμμα εἰς τὸν πρῶτον πίνακα τῆς σελίδος 32 μᾶς λέγει τὰ ἑξῆς :

α') Ὁ πληθυσμὸς εἰς μὲν τὴν Εὐρώπην αὐξάνει κατὰ σταθερὰν αὔξουσαν κλίμακα, εἰς δὲ τὰς λοιπὰς Ἠπείρους δὲν παρατηρεῖται σταθερὰ αὔξεις. Καὶ εἰς μὲν τὴν Ἀσίαν καὶ Ἀφρικὴν περισσοτέρως αὔξεις παρατηρεῖται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, εἰς δὲ τὴν Ἀμερικὴν κατὰ τὰ μεταξὺ 1800 καὶ 1870 ἔτη.

β') Κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν παρατηρεῖται σχεδὸν ὁμοίμορφος αὔξεις τοῦ πληθυσμοῦ εἰς ὅλας τὰς Ἠπείρους, ἤτοι αὔξεις κατὰ τι μεγαλυτέρα τοῦ 1%, πλὴν τῆς Αὐστραλίας εἰς τὴν ὁποίαν παρατηρεῖται αὔξεις 2% περίπου.

γ') Ἐντὸς 135 ἐτῶν ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1800 μέχρι τοῦ 1935 ὁ πληθυσμὸς τῆς Γῆς ἀπὸ 883 ἑκατομμύρια ἔγινε 2095 ἑκατομμύρια ἤτοι σχεδὸν ἐτριπλασιάσθη, ἐνῶ κατὰ τὰ πρὸ τοῦ 1800 ἔτη ἡ κατ' ἔτος αὔξεις αὐτοῦ ἦτο ἐλαχίστη.

Αἷτια προκαλέσαντα τὴν δυσανάλογον αὔξιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆς κατὰ τὰ τελευταῖα 135 ἔτη εἶναι τὰ ἑξῆς :

α') Ἡ ἀποτελεσματικὴ καταπολέμησις τῶν λοιμωδῶν νόσων ἤτοι τῆς χολέρας, πανώλους, εὐφλογίας κλπ. αἱ ὁποῖαι ἐξωλόθρευον ὀλοκλήρους φυλάς ἀνθρώπων πρὸ τοῦ 1800 ἀλλὰ κυρίως πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Πασιῆρ (1822-1895). Αἱ λοιμώδεις αὐταὶ νόσοι σήμερον, διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ἐμβολίων Πασιῆρ καὶ ἄλλων εἰδικῶν ἐμβολίων, ἔχουν ἐκμηδενισθῆ.

β') Ἡ συστηματικὴ καλλιέργεια τῆς Γῆς, ἰδίως διὰ τῆς χρήσεως χημικῶν λιπασμάτων καὶ καλλιεργητικῶν μηχανῶν, καθόσον οὕτω αὐξάνεται κατὰ πολὺ ἡ ἀπόδοσις τῶν καρπῶν καὶ δύνανται νὰ διατραφοῦν περισσότεροι ἄνθρωποι.

γ') Ἡ πύκνωσις τῆς συγκοινωνίας καὶ ἡ λόγῳ ταύτης εὐκολος καὶ ταχεῖα μεταφορὰ τροφῶν ἀπὸ μιᾶς περιοχῆς εἰς ἄλλην. Διότι πρὶν συνέβαινε τὸ καταπληκτικὸν φαινόμενον νὰ ἀποθνήσκουν ἐκ τῆς πείνης πολλοὶ ἄνθρωποι εἰς περιοχὴν τινα εἰς τὴν ὁποίαν λόγῳ θεομηنيῶν δὲν παρήγετο ἀρκετὴ ποσότης τροφίμων, ἐνῶ εἰς ἄλλας περιοχὰς ὑπῆρχεν ὑπερεπάρκεια τροφίμων τὰ

Πίναξ πληθυσμού κλπ. τῶν σπουδαιότερων κρατῶν
κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1935.

	Κ ρ ά τ η	ἑκτασίς εἰς τετρ. χιλιόμε- τρα	κάτοικοι	πυκνό- της κατὰ τετρ. χιλιομ.	Γεννή- σεις κατὰ τὸ 1935 %	θάνα- τοι κατὰ τὸ 1935 %	αὐξη- σις πληθῦ- σμου κατὰ τὸ 1935 %
	Εὐρώπη						
1	Βέλγιον	30.400	8.300.000	272	1,53	1,28	0,25
2	Ὁλλανδία	34.200	8.475.000	247,8	2,01	0,87	1,14
3	Ἀγγλία	242.400	47.000.000	193,9	1,51	1,19	0,32
4	Γερμανία	470.700	67.100.000	142,5	1,88	1,18	0,70
5	Ἰταλία	310.200	42.300.000	136,3	2,35	1,40	0,95
6	Τσεχοσλοβακία	140.500	15.160.000	107,9	1,79	1,35	0,44
7	Ἑλβετία	41.300	4.163.000	100	1,60	1,20	0,40
8	Ὀυγγαρία	93.000	8.944.000	96,2	2,12	1,53	0,59
9	Πολωνία	388.600	33.823.000	87	2,59	1,39	1,20
10	Δανία	42.900	3.706.000	86,3	1,76	1,10	1,66
11	Ἀυστρία	83.900	6.760.000	80,6	1,43	1,34	0,09
12	Πορτογαλλία	91.700	7.222.000	78,7	2,82	1,70	1,12
13	Γαλλία	551.000	41.900.000	76	1,65	1,57	0,08
14	Ρουμανία	295.000	19.196.000	65	3,05	2,09	0,96
15	Γιουγκοσλαβία	247.500	14.950.000	60,4	3,09	1,74	1,35
16	Βουλγαρία	103.000	6.171.000	59,9	2,60	1,44	1,16
17	Ἑβρωπ. Τουρκία	24.000	1.270.000	52,9			
18	Ἑλλάς	130.200	6.840.000	52,6	2,81	1,48	1,33
19	Ἰσπανία	503.000	24.849.000	49,4	2,52	1,52	1
20	Λιθουανία	56.000	2.500.000	44,6	2,32	1,38	0,94
21	Ἀλβανία	28.000	1.090.000	38,9			
22	Λεττονία	65.800	1.957.000	29,7	1,76	1,41	0,35
23	Ἑσθονία	47.500	1.130.000	23,8	1,58	1,48	0,10
24	Ἑβρωπ. Ρωσία	6.000.000	136.500.000	22,7			
	Ἀσία						
1	Ἰάβα	132.000	41.718.700	316	2,64	1,92	0,72
2	Ἰαπωνία	680.000	99.835.000	146,8	2,19	1,16	1,03
3	Κίνα	5.000.000	450.000.000	90			
4	Ἰνδία	4.684.000	370.000.000	79	2,62	1,77	0,85
5	Παλαιστίνη	26.000	1.290.000	49,7	4,18	1,73	2,45
6	Φιλιππῖναι νῆσοι	296.000	13.264.000	44,8	3,48	1,94	1,54
7	Μαντζουρία	942.000	30.000.000	31,8			
8	Ἰνδοκίνα	736.000	22.900.000	31			
9	Τουρκία	739.000	14.980.000	30,2			
	Ἀμερική						
1	Ἀντίλλαι νῆσοι	228.000	11.350.000	50			
2	Ἀγ. Σαλβατῶρ	34.000	1.597.000	47			
3	Ἡν. Πολιτεῖαι	7.839.000	127.980.000	16,3	1,68	1,09	0,59
	Ἀφρική						
1	Αἴγυπτος (Δέλ- τα Νείλου)	35.000	15.300.000	437	4,22	2,69	1,53
2	Ἰσταν Μαρόκον	21.000	750.000	35,7			
3	Λιβερία	120.000	2.500.000	20,8			

ὅποια ἐλλείψει συγκοινωνιῶν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μεταφερθοῦν ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχεν ἀνάγκη.

19. Ὑπερπληθυσμός. Ἡ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς χώρας συνεπάγεται αὐτομάτως καὶ τὴν αὔξησην τῶν πόρων τῆς ζωῆς. Ἡ αὔξηση τῶν πόρων τῆς ζωῆς γίνεται διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς καλλιεργουμένης ἐκτάσεως τῆς Γῆς. Συμβαίνει ὅμως πολλάκις νὰ μὴ ὑπάρχη πλέον διαθέσιμος ἔκτασις πρὸς καλλιέργειαν εἰς μίαν περιοχὴν. Τότε ἡ περιοχὴ ἀδυνατεῖ νὰ διαθρέψῃ τὸν πληθυσμὸν τῆς καὶ λέγομεν ὅτι εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν ἐπῆλθεν ὑπερπληθυσμός, ὁπότε πρέπει νὰ μεταναστεύσῃ μέρος τοῦ πληθυσμοῦ εἰς ἄλλας χώρας ἀρτιότερον κατωκημένας. Τοῦτο εἶναι ἓν ἐκ τῶν σπουδαιότερων αἰτίων διὰ νὰ ἀποκτῇ ἓν κράτος ἀποικίας. Οἱ ἄνθρωποι, αὐξανόμενοι συνεχῶς, θὰ ἐπιχειροῦν τὴν κατάρκτησιν νέων ἐδαφῶν τὰ ὅποια εἶναι ἤδη ἀραιῶς κατοκημένα. Θὰ ἔλθῃ ὅμως στιγμή κατὰ τὴν ὁποίαν ὅλα τὰ ἐδάφη θὰ καλλιεργοῦνται καὶ δὲν θὰ ἔχῃ πλέον ἡ Γῆ πόρους διὰ νὰ διαθρέψῃ ἄλλους ἀνθρώπους, θὰ ἔλθῃ δηλαδὴ στιγμή κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐπέλθῃ ὑπερπληθυσμός τῆς Γῆς. Ἄλλ' ἡ στιγμή αὕτη εἶναι πολὺ μακρὰν, δὲν γνωρίζομεν δὲ ποίας μεθόδους καλλιεργείας θὰ μᾶς ἔχῃ διδάξει μέχρι τότε ἡ συνεχῶς προοδεύουσα χημεία. Ὑπολογίζεται ὅτι μὲ τὰς σημερινὰς μεθόδους καλλιεργείας ἡ Γῆ εἶναι εἰς θέσιν νὰ διαθρέψῃ περὶ τὰ 4 δισεκατομμύρια ἀνθρώπων.

Ἡ αὔξηση ὅμως τῶν πόρων ζωῆς γίνεται καὶ διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς βιομηχανίας. Διότι, ἐλόγῳ τῆς αὐξήσεως τῶν μέσων συγκοινωνίας, τὰ παραγόμενα βιομηχανικὰ εἶδη δύνανται νὰ διατεθοῦν διὰ τὰς ἀνάγκας ἀνθρώπων κατοικοῦντων εἰς ἄλλα μέρη καὶ νὰ ἀνταλλαγῶν μὲ τροφίμα. Ὡστε ἐκεῖ ὅπου ἀκμάζει ἡ βιομηχανία (καὶ συνεπείᾳ ταύτης τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ συγκοινωνία) δὲν ὑπάρχει ἄμεσος κίνδυνος ὑπερπληθυσμοῦ ἂν καὶ τὰ βιομηχανικὰ κέντρα εἶναι κατὰ πολὺ πυκνότερον κατοκημένα ἀπὸ τὰ λοιπὰ μέρη. Ὁφείλουν ὅμως αἱ μεγάλα βιομηχανία νὰ ἔχουν ἐξησφαλισμένην τὴν κατανάλωσιν τῶν εἰδῶν τὰ ὅποια παράγουν. Διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰ βιομηχανικὰ κέντρα κινδυνεύουν νὰ πάθουν τὸν ἐξ ἀσιτίας θάνατον. Διὰ τοῦτο ἕκαστον κράτος τὸ ὁποῖον ἔχει ἀνεπτυγμένην βιομηχανίαν, φροντίζει νὰ ἔχῃ ἐξησφαλισμένην καὶ τὴν κατανάλωσιν. Πικρατηροῦμεν λοιπὸν ὅτι ὁ πληθυσμός, ἡ παραγωγὴ καὶ ἡ κατανάλωσις ἔχουν στενωτάτην ἀλληλοεξάρτησιν.

- Ἀσκήσεις.** 30) Διατί ἡ πυκνότης τῆς Αὐστραλίας εἶναι πολὺ μικρά;
- 31) Ποῖα χώρα τῆς Εὐρώπης ἀπειληθεῖσα ἀπὸ ὑπερπληθυσμὸν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη κατέκτησε μίαν μεγάλην περιοχὴν τῆς Ἀφρικῆς;
- 32) Ποῖαι ἄλλαι χώραι ἀπειλοῦνται ἀπὸ ὑπερπληθυσμὸν;
- 33) Ἀναφέρατε βιομηχανικὰ κράτη καὶ τὰς ἀγορὰς εἰς τὰς ὁποίας τοποθετεῖ ἕκαστον κράτος τὰ βιομηχανικὰ του εἶδη.
- 34) Ἀναφέρατε ξένας βιομηχανίας αἰ. ὁποῖαι ἀποστέλλουν εἶδη αὐτῶν πρὸς κατανάλωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Πίναξ πληθυσμοῦ κρατῶν ἐχόντων ἐλαχίστην πυκνότητα κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1935

Κράτη	Ἑκτασίς εἰς χιλιάδας τ. χμ.	Κάτοικοι εἰς χιλιάδας	Πυκνότης κατὰ τετ. χμ.
Περιοχὴ Νοτίου Πόλου	15700	Ἀκατοίκητος	
Γροιλανδία (χώρα Ἐσκιμῶων)	2180	14,5	0,007
Ἀλάσκα » »	1500	62	0,04
Χῶραι νοτιοδυτικῆς Ἀφρικῆς	835	268	0,3
Λιβύη (Ἀφρικῆς)	1638	824	0,5
Μογγολία (κεντρικῆς Ἀσίας)	2790	1800	0,65
Ἀνατολικὴ Σιβηρία (Β.Α. Ἀσίας)	5900	4736	0,8
Θιβέτ (κεντρικῆς Ἀσίας)	2110	2000	0,95
Αὐστραλία καὶ Ὠκεανία	8600	10300	1,2
Ἰσημερινὴ Ἀφρικὴ	2370	3197	1,35
Ἀραβία (μετὰ τῆς Ἐρήμου)	2730	5000	1,83
Ἀνατ. Τουρκεστάν καὶ Ζουγκαρία (κεντρικῆς Ἀσίας)	1425	2700	1,9
Σομαλία (Ἀφρικῆς)	690	1440	2
Ροδεσία (Ἀφρικῆς)	1135	2436	2
Σουδάν Ἀγγλοαιγυπτ. (Ἀφρικῆς)	2611	5606	2,15
Ἀλγέριον (Ἀφρικῆς)	2195	6554	3
Δυτικὴ Ἀφρικὴ	4660	14576	3
Τουρκεστάν καὶ Κηργήσιοι Στέππαι (κεντρικῆς Ἀσίας)	3758	12000	3,2
Βελγικὸν Κογκόν (Ἀφρικῆς)	2385	10000	4,2
Ταγκανίκα (Ἀφρικῆς)	969	4885	5
Ἀνατ. Καμερόν (Ἀφρικῆς)	430	2188	5
Συνολικὴ ἑκτασίς	66611		

20. Ζώναι τῆς γῆς πυκνῶς καὶ ἀραιῶς κατοικημένοι.

Ἐκ τῶν δύο πινάκων τῶν σελίδων 34 καὶ 36 οἱ ὅποιοι περιέχουν τὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ τῶν διαφόρων κρατῶν (ἔτους 1935) καὶ ἔκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος περιέχει τὰ κράτη τὰ ἔχοντα μεγάλην πυκνότητα ὁ δὲ δεύτερος περιέχει τὰ κράτη τὰ ἔχοντα ἐλαχίστην πυκνότητα, παρατηροῦμεν ὅτι ὑπάρχουν χῶραι πολὺ πυκνὰ καὶ χῶραι πολὺ ἀραιὰ κατοικημένοι. Ἐπιπλέον τῆς πυκνότητος ἐκάστης χώρας δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν τὴν Γῆν εἰς τὰς ἐξῆς ἐπτὰ ζώνας πυκνότητος ἤτοι εἰς χώρας :

α) Ἐχούσας πυκνότητα ἀνωτέρω 200 κατοίκων κατὰ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον. Τοιαῦται χῶραι εἶναι αἱ 1) Αἴγυπτος, 2) Ἰάβα, 3) Βέλγιον, 4) Ὀλλανδία.

β) Ἐχούσας πυκνότητα μεταξύ 100 καὶ 200 κατοίκων. Τοιαῦται χῶραι εἶναι αἱ 1) Ἀγγλία, 2) Ἰαπωνία, 3) Γερμανία, 4) Ἰταλία, 5) Τσεχοσλοβακία καὶ 6) Ἑλβετία.

γ) Ἐχούσας πυκνότητα μεταξύ 50 καὶ 100 κατοίκων ὡς αἱ πλείσται χῶραι τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης, ἡ Κίνα, αἱ Ἰνδίαί καὶ αἱ Ἀντίλλαι νῆσοι.

δ) Ἐχούσας πυκνότητα μεταξύ 25 καὶ 50 κατοίκων.

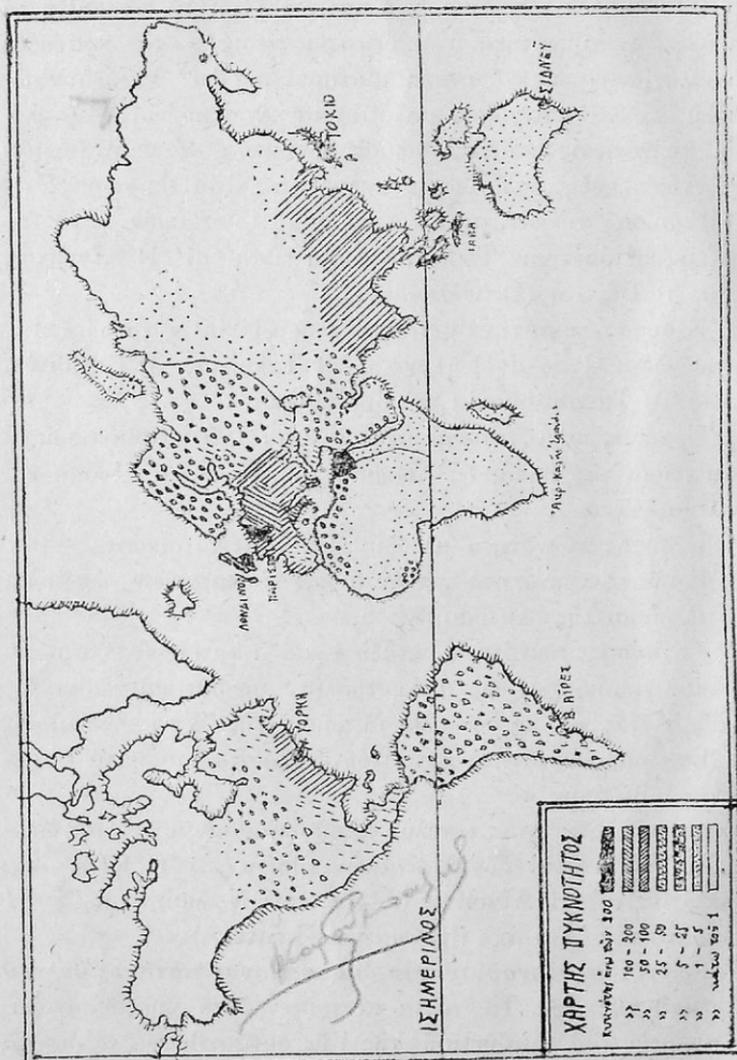
ε) Ἐχούσας πυκνότητα μεταξύ 5 καὶ 25 κατοίκων ὡς ὅλαι σχεδὸν αἱ χῶραι τῆς Ἀμερικῆς.

στ) Ἐχούσας πυκνότητα μεταξύ 1 καὶ 5 κατοίκων κατὰ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον ὡς ἡ Αὐστραλία, αἱ δυτικαὶ χῶραι τῆς κεντρικῆς Ἀσίας καὶ σχεδὸν ὅλαι αἱ χῶραι τῆς Ἀφρικῆς καὶ

ζ) Ἐχούσας πυκνότητα κάτω τοῦ ἐνὸς κατοίκου κατὰ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον.

Κέντρα τῆς Γῆς ἔχοντα πολὺν πληθυσμὸν εἶναι 1) Ἡ Εὐρώπη, 2) Αἱ Ἰνδίαί μετὰ τῶν Μαλαϊκῶν νήσων, 3) Ἡ Κίνα μετὰ τῆς Ἰαπωνίας, 4) Ἡ Αἴγυπτος (Δέλτα τοῦ Νείλου) καὶ 5) Ἡ Βορειοανατολικὴ Ἀμερικὴ (Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι).

21. Αἷτια προξενούντα τὴν δυσανάλογον κατανομήν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆς. Τὰ αἷτια τὰ προξενούντα τὴν δυσανάλογον κατανομήν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆς δυνάμεθα νὰ τὰ διαιρέσωμεν εἰς δύο κατηγορίας ἤτοι : Α) Αἷτια εἰς τὰ ὁποῖα ὀφείλεται ἡ συσσώρευσις πληθυσμοῦ εἰς ὄρισμένα μέρη τῆς Γῆς καὶ Β) Αἷτια διὰ τὰ ὁποῖα κατοικοῦνται ἀραιῶς ὄρισμένα μέρη τῆς Γῆς.

Χάρτης δεικνύων την πυκνότητα έκαστης χώρας.

Α') Τὰ αἷτια εἰς τὰ ὁποῖα ὀφείλεται ἡ συσσώρευσις τοῦ πληθυσμοῦ εἰς ὀρισμένα σημεῖα τῆς Γῆς εἶναι : 1) Ἡ εὐφορία τοῦ ἐδάφους καὶ λόγῳ ταύτης ἡ εὐκόλος ἐξεύρεσις τῶν πόρων ζωῆς. Τοῦτο συμβαίνει εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὰς Ἰνδίας, εἰς τὴν Ἰάβαν, εἰς τὴν Κίναν, εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη παρετηρήθη μεταναστευτικὸν ρεῦμα ἐκ τῆς Εὐρώπης πρὸς αὐτὴν καὶ ἰδίως πρὸς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ὅπου ὑπῆρχον ἀπέραντοι ἐκτάσεις ἀκαλλιέργητοι. Ἡ ἀθρόα αὕτη μετανάστευσις ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν δασανάλογον αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς μηχανοκινήτου καλλιέργειας διότι οὕτω καλλιερгоῦνται περισσότεραι ἐκτάσεις καὶ παράγονται περισσότερα προϊόντα. Ἐνεκα τούτου βλέπομεν τὴν τροπὴν τοῦ Ἀμερικανικοῦ πνεύματος πρὸς τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν καὶ ὄχι πρὸς τὴν καθαρῶς θεωρητικὴν ἔρευναν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη ὁ κίνδυνος τοῦ ὑπερπληθυσμοῦ καὶ τῆς ἀνομοιογενείας τῶν κατοίκων τῆς Ἀμερικῆς ἠνάγκασε τὰς Ἡν. Πολιτείας νὰ περιορίσουν εἰς τὸ ἐλάχιστον ἢ καὶ νὰ ἀπαγορεύσουν τελείως τὴν μετανάστευσιν. Συσσωρεύεται πολὺς πληθυσμὸς ἐπίσης εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν μεγάλων ποταμῶν ὅπου σχηματίζονται δέλτα ἐκ τῶν προσχώσεων τῶν ποταμῶν καὶ καθίσταται λίαν εὐφορον τὸ ἔδαφος, (δέλτα τοῦ Νεῖλου, Καλκούτα κειμένη εἰς τὸ δέλτα τοῦ Γάγγη κλπ.).

2) Ἡ ἀνάπτυξις μεγάλης βιομηχανίας ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν πλούσια μεταλλεύματα ἢ πρῶται βιομηχανικαὶ ὕλαι, διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὐρίσκουν ἐργασίαν πολλοὶ ἄνθρωποι, ὡς συμβαίνει εἰς τὸ Βέλγιον, εἰς τὴν Ἀγγλίαν, εἰς τὴν Ἰαπωνίαν, εἰς τὴν Γερμανίαν, εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἐν γένει εἰς ὅλα τὰ βιομηχανικὰ κέντρα τῆς Γῆς.

3) Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς συγκοινωνίας, διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ἐργασίαν εὐρίσκουν πολλοὶ ἄνθρωποι καὶ τὰ διάφορα τρόφιμα μεταφέρονται εὐκολώτερον ἐκ τῶν τόπων τῆς παραγωγῆς εἰς τοὺς τόπους τῆς καταναλώσεως. Τοῦτο συμβαίνει εἰς ὅλους τοὺς μεγάλους λιμένας τοῦ κόσμου.

4) Κατάλληλοι κλιματολογικοὶ ὄροι, ἥτοι κλίμα εὐκρατον καὶ ὑγιεινὸν εἰς τὸ ὁποῖον δύνανται νὰ εὐδοκιμήσουν τὰ φυτὰ τὰ παράγοντα τρόφιμα ἢ ἄλλας πρώτας ὕλας.

Β') Τὰ αἷτια διὰ τὰ ὁποῖα εἶναι ἀραιῶς κατοικημένοι αἱ

χώραι αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὴν σ' καὶ ζ' ζώνην (πίναξ σελίδος 36) ἐν συνόλῳ ἐκτάσεως 66.611.000 τετραγ. χιλιομέτρων (ἔξ ὧν τὰ 15.700.000 τετραγ. χιλιόμετρα εἶναι τελείως ἀκατοίκητα) ἦτοι ἐκτάσεως ὑπερβαινούσης τὸ τρίτον ὁλοκλήρου τῆς ξηρᾶς εἶναι τὰ ἑξῆς :

1) Τὸ ὑπερβολικὸν ψύχος τὸ ὁποῖον ἐπικρατεῖ εἰς τὰς βορραιοὺς χώρας (ὡς εἰς τὴν Γροιλανδίαν, Ἀλάσκαν, Σιβηρίαν). Διότι, συνεπεία τῆς χαμηλῆς θερμοκρασίας, τὰ ὕδατα εἶναι σχεδὸν διαρκῶς παγωμένα, δένδρα δὲν εὐδοκιμοῦν, οἱ κάτοικοι δὲν ἀντέχουν εἰς τὸ πολὺ ψύχος κλπ.

2) Αἱ ἔρημοι περιοχαί (ὡς τῆς Σαχάρας, τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς κεντρικῆς Ἀσίας) διότι δὲν παρέχουν οὐδένα πόρον ζωῆς καὶ δὲν ἔχουν οὐδεμίαν βλάστησιν.

3) Τὰ λίαν ἄγονα καὶ πολὺ ὑψηλὰ ὄρεινὰ μέρη (ὡς τὸ ὄροπέδιον τοῦ Θιβέτ) τὰ ὁποῖα εἶναι ἐπίσης ἀκατάλληλα πρὸς καλλιέργειαν καὶ πρὸς κτηνοτροφίαν ὡς στερούμενα βλαστήσεως.

4) Αἱ ἐλώδεις καὶ στεπνώδεις περιοχαί διότι, ὡς μᾶλλον ἄγονοι, παρέχουν ἐλάχιστα προϊόντα καὶ ἀπαιτοῦν πολλὰ ἔξοδα διὰ τὴν καλλιέργειάν των καὶ διότι εἶναι ἐστία διαφόρων μολυσματικῶν ἀσθενειῶν (ἐλονοσίας, τροπικῶν πυρετῶν κλπ.).

5) Αἱ λίαν θερμαὶ χώραι αἱ περὶ τὸν Ἰσημερινὸν ὡς ἡ Αὐστραλία καὶ ἡ Ἀφρικὴ διότι ἔχουν κλίμα ἀνθυγιεινόν.

Παρατήρησις. Εἰς ὅλα τὰ κράτη τὰ ὁποῖα εἶναι πυκνῶς κατοικημένα ὡς δεικνύει ὁ πίναξ τῆς σελίδος 34, δὲν ὑπάρχει ἡ αὐτὴ ὁμοιόμορφος πυκνότης ἐντὸς ἐκάστου κράτους ἀλλὰ εἰς μερικὰ μέρη τοῦ αὐτοῦ κράτους παρατηρεῖται ὑπερσυσσώρευσις πληθυσμοῦ, καθόσον δύνανται τὰ μέρη ταῦτα νὰ τὸν διαθρέψουν καὶ εἰς ἄλλα ἐλάττωσις αὐτοῦ ὡς π. χ.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν εἰς τὰ ὄρη τῆς Σκωτίας ἡ πυκνότης εἶναι 20, αἱ ἀνατολικαὶ πλευραὶ τῆς ἔχουν πυκνότητα 50 ἕως 100, εἰς δὲ τὴν περιφέρειαν τοῦ Λονδίνου καὶ τὰς βιομηχανικὰς περιοχὰς τῆς βορειοδυτικῆς Ἀγγλίας ἡ πυκνότης φθάνει ἀπὸ 200 μέχρι 500.

Εἰς τὰς Ἰνδίας τὰ πολὺ εὐφορα μέρη ἔχουν μεγάλην πυκνότητα ὡς τὸ Δελχὶ μὲ πυκνότητα 337, ἡ Βεγγάλη μὲ πυκνότητα 228, τὸ Μαδρασ μὲ πυκνότητα 115 κλπ. ἐνῶ ἡ μέση πυκνότης τῶν Ἰνδιῶν εἶναι 79.

Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ρήνου τῆς Γερμανίας, ὅπου ὑπάρ-

χουν ἀνθρακωρυχέα και ἀκμάζει πολὺ ἡ βιομηχανία, ἡ πυκνότης ἀνέρχεται εἰς 300 κατὰ τετρ. χιλιόμετρον ἐνῶ εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν ἡ πυκνότης εἶναι 142,5.

Εἰς τὴν Ἰαπωνίαν τὸ κεντρικὸν και νότιον μέρος ἔχουν πυκνότητα 200 ἐνῶ τὸ βόρειον μέρος (ἡ νῆσος Ἰεσσὼ) ἔχει πυκνότητα μόνον 28.

Ἐνῶ τὸ κέντρον τῆς Ἀραβίας εἶναι σχεδὸν ἀκατοίκητον ὡς ἔρημον, τὰ πρὸς τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν και τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν μέρη της εἶναι πυκνότερον κατοκημένα ὡς εὐφορα (πυκνότης τῆς Ἰεμένης 5, τοῦ Ἀδεν 7).

Δοκῆσεις. 35) Ἐξηγήσατε τὴν ἀλματώδη αὐξῆσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Β. Ἀμερικῆς κατὰ τὰ μεταξὺ 1800 και 1925 ἔτη και τὴν ἐλάττωσιν τῆς αὐξήσεως ταύτης κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

36) Διατί αἱ Ἠνωμένα πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς ἔχουν μικρὰν πυκνότητα;

37) Ποῖα μέρη τῆς Γῆς ἔχουν πιθανότητα προσελκύσεως νέου πληθυσμοῦ και ποῖα ὄχι;

38) Ὑπάρχει κίνδυνος ὑπερπληθυσμοῦ τῆς Γῆς;

39) Ἡ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἀφρικῆς δύναται νὰ φθάσῃ τὴν πυκνότητα τῆς Εὐρώπης; Διατί;

40) Τὸ αὐτὸ διὰ τὴν Ἀσίαν.

41) Τὸ αὐτὸ διὰ τὴν Ἀμερικὴν.

42) Δύναται νὰ κατοικηθῇ πυκνῶς ἡ κεντρικὴ και ἡ βόρειος Ἀσία;

43) Δύναται νὰ κατοικηθῇ πυκνῶς ἡ κεντρικὴ Ἀφρικὴ;

44) Δύναται νὰ κατοικηθῇ πυκνῶς ἡ βόρειος Ἀμερικὴ; Ὁμοίως ἡ νότιος Ἀμερικὴ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Στοιχεῖα τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς.

22. Τὰ στοιχεῖα τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς ἐνὸς τόπου εἶναι 1) Ἡ Γεωργία μετὰ τῆς κτηνοτροφίας και τῶν συναφῶν πρὸς αὐτὰς κλάδων. 2) Ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος τοῦ ὑπεδάφους. 3) Ἡ βιομηχανία. 4) Τὸ ἐμπόριον και 5) Ἡ συγκοινωνία.

Ἐκ τούτων τὰ δύο πρῶτα στοιχεῖα ἦτοι ἡ Γεωργία και ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος εἶναι βασικά διότι τὰ τρία ἐπόμενα ἀναπτύσσονται ἔχοντα ὡς βάσιν τὰ δύο πρῶτα.

23. Γεωργία και κτηνοτροφία.— Η γεωργία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπῆρξεν ἡ βάσις τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς Γῆς. Οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι ἐνῶ κατ' ἀρχὰς ἔζων κατὰ φύσιν ἐκ τοῦ κυνηγίου καὶ μὲ καρπούς, ἔπειτα εὐθὺς ὡς ἠὔξησαν τὰς γνώσεις των, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς Γῆς, πράγμα τὸ ὁποῖον τοὺς ἐπέτρεψε νὰ ἔχουν μονίμους κατοικίας καὶ νὰ ἀναπτυχθοῦν εἰς πόλεις, κράτη καὶ ἔθνη.

Ὡστε ἡ γεωργία εἶναι ἡ βάσις τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς Γῆς. Διότι ἡ γεωργία ἀφ' ἑνὸς μὲν παρέσχεν εἰς αὐτὸν ἄφθονα τὰ μέσα τῆς ζωῆς του, ἀφ' ἑτέρου δὲ προώθησεν αὐτὸν νὰ προαχθῇ εἰς πολιτισμόν. Καθόσον ἐκεῖ ὅπου ἀκμάζει ἡ γεωργία κατ' ἀνάγκην θὰ ἀναπτυχθῇ τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ συγκοινωνία, ὁ ἀνθρώπινος νοῦς λόγῳ τῆς εὐκόλου ζωῆς θὰ ἀπασχοληθῇ μὲ τὴν καλλιτέρευσιν τῶν ὄρων τῆς ζωῆς του, μὲ τὰς καλὰς τέχνας, μὲ τὰ γράμματα καὶ μὲ τὰς ἐπιστήμας καὶ ἐν γένει θὰ ἀνυψώσῃ τὸ ἐπίπεδον τοῦ πολιτισμοῦ του. Τὴν σπουδαιότητα αὐτὴν ἡ γεωργία ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχῃ καὶ σήμερον πού ἔχει τόσον προοδεύσει ἡ ἀνθρωπότης. Ὅλα τὰ κράτη εἰς αὐτὴν στηρίζουν τὴν εὐημερίαν τῶν κατοίκων των καὶ φροντίζουν νὰ τὴν ἐνισχύσουν διὰ νεωτέρων ἐπιστημονικῶν μεθόδων καλλιέργειας.

Τὰ καλλιεργούμενα γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ εἶδη δυνάμεθα νὰ τὰ διαιρέσωμεν εἰς δύο κατηγορίας ἤτοι Α') Τρόφιμα, δηλαδὴ χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν διατροφήν τοῦ ἀνθρώπου καὶ Β') Βιομηχανικὰ εἶδη, δηλαδὴ χρησιμοποιούμενα εἰς τὴν βιομηχανίαν πρὸς πλήρωσιν ἄλλων ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου.

Τὰ τρόφιμα, ἐκ μὲν τῶν γεωργικῶν εἰδῶν εἶναι τὰ 1) δημητριακὰ (σίτος, κριθή, ἀραβόσιτος, βρώμη, σίκαλις ὄρυζα κλπ.), 2) ἔλαιον, 3) σταφίς, 4) ζάχαρις, 5) καφφές, 6) τέιον, 7) οἶνος κλπ. ἐκ δὲ τῶν κτηνοτροφικῶν εἰδῶν τὸ κρέας, τὸ γάλα καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν παραγόμενα προϊόντα ἤτοι βούτυρον, τυρὸς κλπ.

Τὰ βιομηχανικὰ εἶδη εἶναι 1) βάμβαξ, 2) λῖνον, 3) κάνναβις, 4) ἰούτα, 5) καουτσούκ, 6) καπνός, 7) ἔριον, 8) μέταξα κλπ.

Α') Τρόφιμα.

1) **Δημητριακά.** Εἰς τοὺς δημητριακοὺς καρποὺς ὑπάγεται ὁ σῖτος, ἡ κριθή, ὁ ἀραβόσιτος, ἡ βρώμη, ἡ σίκαλις, ἡ ὄρυζα κλπ.

Ὁ σῖτος εὐδοκιμεῖ εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ γεωγραφικὰ πλάτη καὶ εἰς ὅλα τὰ ἐδάφη. Κύρια ὅμως κέντρα παραγωγῆς του εἶναι ἐν Ἀμερικῇ αἱ Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι, ὁ Καναδᾶς καὶ ἡ Ἀργεντινή, ἐν Εὐρώπῃ ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ρουμανία, ἐν Ἀσίᾳ αἱ Ἰνδίαι καὶ ἡ Κίνα, καὶ ἡ Αὐστραλία ἔνθα ἡ καλλιέργεια τοῦ σίτου εἰσῆχθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ πολλὰ ἄλλα σιτοπαραγωγὰ κέντρα μικροτέρας σημασίας διότι ἡ παραγομένη εἰς αὐτὰ ποσότης, σίτου καταναλίσκεται διὰ τὴν ἐγγώριον καταλώσιν.

Ὁ σῖτος εἶναι μία ἐκ τῶν σπουδαιότερων τροφῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ παγκόσμιος παραγωγή σίτου κατὰ τὸ 1935 ἀνῆλθεν εἰς 150 περίπου ἑκατομύρια τόννων. Κυριώτεραι χῶραι αἱ ὁποῖαι ἐξάγουν σῖτον εἶναι ὁ Καναδᾶς, ἡ Αὐστραλία, αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι καὶ Ἀργεντινή.

Ἡ Ἑλλὰς καλύπτει ἐκ τῆς παραγωγῆς της τὰ 60 % τῶν ἀναγκῶν της. Τὴν ὑπολειπομένην ποσότητα ἐκ 500.000 τόννων περίπου τὴν εἰσάγει ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ κυρίως ἐκ τῆς Ἀμερικῆς. Κατὰ τὸ 1937 λόγῳ ὑπερπαραγωγῆς τοῦ σίτου ἡ Ἑλλὰς ἐκάλυψε τὰ $\frac{3}{4}$ τῶν ἀναγκῶν της, ἤτοι παρήγαγε 891.000 τόννους. Ἐπίσης ἡ παραγωγή τοῦ 1938 θὰ εἶναι ἀκόμη μεγαλύτερα. Δηλαδή λόγῳ τῆς διαρκῶς ἀύξανομένης σιτοκαλλιέργειας, προβλέπεται ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ γίνῃ χώρα αὐτάρκης ὡς πρὸς τὸν σῖτον.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν σῖτον καλλιεργοῦνται καὶ τὰ λοιπὰ δημητριακὰ εἶδη. Ἡ καλλιέργεια ὅμως τούτων γίνεται εἰς μικροτέραν ἄλιμακα καὶ κυρίως εἰς τὰς κτηνοτροφικὰς περιφερείας καὶ εἰς τὰ ὄρεινά μέρη. Ἐκ τῶν λοιπῶν δημητριακῶν εἰδῶν ἡ βρώμη καὶ ἡ κριθή χρησιμοποιοῦνται ὡς τροφή τῶν ὑποζυγίων (ἵππου, ἡμίονου κλπ.) καὶ ὁ ἀραβόσινος ὡς τροφή τῶν κατοικιδίων πτηνῶν. Εἰς μερικὰς ὅμως περιφερείας ὁ ἀραβόσιτος καὶ ἡ κριθή χρησιμοποιοῦνται καὶ ὡς τροφή τῶν κατοίκων. Ἡ κριθή χρησιμοποιεῖται ἐπίσης ὡς πρώτη ὕλη διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ ζύθου.

Ἡ ὄρυζα εἶναι μία ἐκ τῶν κυριωτέρων τροφῶν ἰδίως τῶν ἀνατολικῶν λαῶν (Ἰνδῶν, Κινέζων, Ἰαπώνων) ἀντικαθιστῶσα εἰς πολλοὺς ἐξ αὐτῶν τὸν ἄρτον. Ἡ παγκόσμιος παραγωγή ἀνήλθε κατὰ τὸ 1935 εἰς 130 ἑκατομμύρια τόννων. Αἱ κυριώτεραι χῶραι παραγωγῆς εἶναι ὄλαι αἱ χῶραι τῆς νοτιοανατολικῆς Ἀσίας ἤτοι Κίνα, Ἰνδία, καὶ Ἰαπωνία. Ἐκ τῶν λοιπῶν χωρῶν παράγουν ὀλίγην ποσότητα ὄρυζης ἡ Ἰταλία, Ἰσπανία, ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Ἀμερική. Ἡ Ἑλλάς παράγει περίπου 1800 τόννους καὶ εἰσάγει διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς περίπου 25.000 τόννους.

Πίναξ παραγωγῆς δημητριακῶν καρπῶν (1935).

Ἡ πειροὶ	Παραγωγή εἰς ἑκατομμύρια τόννων					
	σῖτος	κριθὴ	ἀραβὸς σῖτος	βρώμη	σίκα- λις	ὄρυζα
Εὐρώπη	45,5	16,5	16,1	24,3	22,7	1,2
Ρωσία	30,8	8,1	2,8	18,3	21,3	0,2
Βόρειος Ἀμερική	24,7	8	58,5	23,4	1,7	0,8
Νότιος Ἀμερική	5,8	0,7	18,8	0,7	—	1,6
Ἀσία	34,8	14	14	1	—	124
Ἀφρική	3,7	2,1	5,1	0,3	—	2,2
Αὐστραλία	4,1	—	—	—	—	—
Σύνολον	149,4	49,4	115,3	68	45,7	130

2) **Ἐλαιον.** Ἐλαιον ἐξάγεται κυρίως ἀπὸ τοὺς καρποὺς τῆς ἐλαίας. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ σπόρους ἄλλων καρπῶν ἐξάγεται τὸ λεγόμενον σπορέλαιον, τὸ ὁποῖον ὡς τροφή εἶναι κατωτέρας ποιότητος ἀπὸ τὸ ἔλαιον ἐλαιῶν, χρησιμοποιεῖται ὅμως εἰς τὴν βιομηχανίαν. Ἡ ἐλαία φύεται μόνον εἰς τὰς χώρας τῆς Μεσογείου. Ἡ παγκόσμιος παραγωγή ἐλαίων κατὰ τὸ 1935 ἀνήλθεν εἰς 926.000 τόννους κυριώτεροι δὲ χῶραι παραγωγῆς αὐτοῦ εἶναι ἡ Ἰσπανία (440.000 τόννοι), ἡ Ἰταλία (210.000 τόννοι) καὶ ἡ Ἑλλάς (88.000 τόννοι).

Ἡ Ἑλλάς εἶναι ἡ τρίτη χώρα παραγωγῆς ἐλαίου. Ἐξάγει ὅμως μόνον 50.000 τόννους ἐλαίου διότι τὸ ὑπόλοιπον χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἐγχώριον κατανάλωσιν καθόσον τὸ ἔλαιον εἶναι μία ἐκ τῶν κυριωτέρων τροφῶν. Κυριώτερα κέντρα ἐξαγωγῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἐλαίου εἶναι ἡ Ἀμερική καὶ ἡ Ἀγγλία.

Σπορέλαια ἔχομεν διαφόρων εἰδῶν, ἀναλόγως τοῦ σπόρου
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἀπὸ τὸν ὁποῖον παράγονται, ἦτοι βαμβακέλαιον ἐκ τῶν κόκκων τοῦ βάμβακος, σησαμέλαιον, φοινικέλαιον, λινέλαιον.

✦ 3) **Σταφίς.** Ἡ σταφίς χρησιμοποιεῖται κυρίως πρὸς παραγωγὴν οἴνοπνεύματος καὶ οἴνου, εἰς δὲ τοὺς βορείους λαοὺς καὶ ὡς τροφή. Ἡ παγκόσμιος παραγωγή σταφίδος ἀνέρχεται εἰς 535.000 τόννους περίπου ἑτησίως. Κυριώτεροι χῶροι παραγωγῆς εἶναι ἡ Καλλιφορνία (200.000 τόννοι), ἡ Ἑλλάς (170.000 τόννοι κατὰ μέσον ὄρον), ἡ Αὐστραλία, ἡ Περσία καὶ ἡ Τουρκία.

Ἡ Ἑλλάς εἶναι ἡ δευτέρα χώρα παραγωγῆς σταφίδος ἐξάγουσα περὶ τὰς 75.000 τόννους κυρίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν, βόρειον Ἀμερικὴν καὶ βόρειον Εὐρώπην.

✦ 4) **Ζάκχαρις.** Ἡ ζάκχαρις ἐξάγεται ἀπὸ τεύτλα (κοκκινογούλια) καὶ ἀπὸ ζακχαροκάλαμον. Ἡ παγκόσμιος παραγωγή αὐτῆς ἀνῆλθεν κατὰ τὸ 1935 εἰς 25 ἑκατομμύρια τόννους περίπου ἐξ ὧν τὰ 9 ἑκατομμύρια ἀπὸ τεύτλα καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἀπὸ ζακχαροκάλαμον. Ἐκ τεύτλων παράγεται εἰς τὰ εὐκράτα κλίματα διότι ἐκεῖ εὐδοκίμεῖ ἡ καλλιέργεια τῶν τεύτλων δηλαδὴ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν Εὐρώπην (περὶ τὰ 6 ἑκατομμύρια) καὶ εἰς τὰς Ἡνωμένας πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς. Ἐκ ζακχαροκάλαμου παράγεται εἰς τὰ θερμὰ κλίματα ἦτοι εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ νότιον Ἀμερικὴν (ἡ Κούβα παράγει 2,5 ἑκατομμύρια τόννους) εἰς τὴν νότιον Ἀσίαν (αἱ Ἰνδίαί παράγουν 3.600.000 τόννους) εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν.

✦ 5) **Καφές, τείον κλπ.** Ὁ καφές, τὸ τείον, τὸ κακάον καὶ τὰ διάφορα ἀρωματικὰ εἶδη (κανέλλα, πέπερι, γαρύφαλλον κλπ.) εὐδοκίμοῦν μόνον εἰς τὰς τροπικὰς χώρας δηλαδὴ εἰς τὰς περὶ τὸν Ἰσημερινὸν θερμὰς χώρας. Ἡ παγκόσμιος παραγωγή καφέ κατὰ τὰ 1935 ἀνῆλθεν εἰς 2 ἑκατομμύρια τόννους κυριώτεροι δὲ χώρα παραγωγῆς του εἶναι ἡ Βραζιλία τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς ἡ ὁποία παράγει τὰ 60% τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς. Ἄλλαι χῶροι παραγωγῆς καφέ εἶναι αἱ Ἀντίλλαι νῆσοι, αἱ χῶροι τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς, ἡ Ἀραβία ἔνθα παράγεται ὁ ἐκλεκτῆς ποιότητος καφὲς Μόκκα ἄλλ' εἰς μικρὰν ποσότητα, ἡ Ἰάβα κλπ.

Ἡ παγκόσμιος παραγωγή τείου ἀνῆλθε τὸ 1935 εἰς 420.000 τόννους, κυριώτεροι δὲ χῶροι παραγωγῆς του εἶναι αἱ Ἰνδίαί, ἡ Κεϋλάνη, ἡ Ἰαπωνία, ἡ Κίνα, ἡ Ἰάβα καὶ αἱ λοιπαὶ Μαλαιαὶ καὶ νῆσοι κ.λ.π.

Ἡ παγκόσμιος παραγωγή κακάου ἀνῆλθε κατὰ τὸ 1935 εἰς 720.000 τόννους, κυριώτεροι δὲ χῶροι παραγωγῆς του εἶναι ἡ κεντρικὴ Ἀφρική (Χρυσὴ ἀκτὴ, Νιγηρία), ἡ Βραζιλία, ἡ κεντρικὴ Ἀμερικὴ καὶ αἱ Μαλαϊκαὶ νῆσοι. Διὰ καταλλήλου ἀναμίξεως τοῦ κακάου μὲ ζάχαριν καὶ ἀρωματώδεις τινὰς οὐσίας παράγεται ἡ σοκολάτα.

7) **Οἶνος.** Ὁ οἶνος παράγεται σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ εὐκράτα μέρη τῆς Γῆς καὶ κυρίως εἰς Γαλλίαν, Ἰταλίαν, Ἰσπανίαν, Ἑλλάδα καὶ Β. Ἀφρικὴν (Ἀλγέριον). Ἡ παγκόσμιος παραγωγή οἴνου κατὰ τὸ 1935 ἀνῆλθεν εἰς 21.250.000 τόννους.

8) **Κτηνοτροφικὰ προϊόντα.** Ἡ κτηνοτροφία πολὺ συμβάλλει εἰς τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν μιᾶς χώρας. Τρέφονται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, πρόβατα, αἴγες, βόες καὶ ἀγελάδες, χοῖροι, ἵπποι, ἡμίονοι καὶ ὄνοι. Ἐκ τῶν τρεφομένων κτηνῶν ὁ ἀνθρώπος προσπορίζεται διὰ μὲν τὴν διατροφήν του τὸ κρέας, τὸ γάλα καὶ τὰ ἐκ τοῦ γάλακτος προκύπτοντα προϊόντα (τυρόν, βούτυρον κλπ.) διὰ δὲ τὴν ἐνδυμασίαν του τὸ ἔριον καὶ τὸ δέρμα. Ἐπίσης χρησιμοποιεῖ ὡς ὑποζύγια ἤτοι ὡς μεταφορικὰ μέσα τοὺς ἵππους, ἡμίονους καὶ ὄνους, καὶ ὡς ἀροτριῶντα ζῶα διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν τοὺς βόας καὶ τοὺς ἵππους. Ἴνα τραφοῦν τὰ ζῶα πρέπει νὰ ὑπάρχουν κατάλληλοι τόποι χρησιμοποιούμενοι ὡς βοσκαί. Διὰ τοῦτο ἡ κτηνοτροφία ἀκμάζει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ ὄρεινά μέρη καὶ εἰς μέρη ὅπου ὑπάρχουν λειμῶνες.

Πίναξ τρεφομένων κτηνῶν ἐπὶ τῆς Γῆς εἰς ἑκατομμύρια κεφαλῶν (ἔτους 1935).

Χ ὤ ρ α ι	Πρόβατα	Αἴγες	Χοῖροι	Βόες καὶ ἀγελάδες
Εὐρώπη	31,7	1,3	60,7	36
Ρωσσία	61		22,5	49,2
Βόρειος Ἀμερικὴ	23,9		51,4	36
Νότιος Ἀμερικὴ	9,3		5,4	14,3
Ἀσία	0,3		5,3	1,7
Ἀφρική	5,8		0,4	1,8
Αὐστραλία	30,8		2,8	4
Σύνολον	142,8	1,3	148,5	143

Ἐκ τοῦ ἄνω πίνακος συμπεραίνομεν ὅτι αἱ κτηνοτροφικαὶ χῶραι κατὰ σειρὰν σπουδαιότητος εἶναι : 1) Ρωσσία (Εὐρωπαϊκὴ καὶ Ἀσιατικὴ), 2) Εὐρώπη, 3) Βόρειος Ἀμερική, 4) Αὐστραλία, 5) Νότιος Ἀμερική. Ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς Γῆς τρέφεται σχεδὸν ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς προβάτων, βοῶν καὶ χοίρων. Ἐκ τῶν προβάτων λαμβάνομεν κρέας, δέρμα, ἔριον καὶ γάλα, ἐκ τῶν βοῶν λαμβάνομεν κρέας, δέρμα καὶ γάλα καὶ ἐκ τῶν χοίρων κρέας καὶ δέρμα.

Β') Φυτικαὶ καὶ ζωϊκαὶ πρώται ὕλαι βιομηχανίας.

24. α') Φυτικαὶ πρώται ὕλαι βιομηχανίας. Αἱ φυτικαὶ πρώται ὕλαι βιομηχανίας εἶναι . 1) ὁ βάμβαξ, 2) τὸ λίνον, 3) ἡ κάνναβις, 4) ἡ ἰούτα, 5) τὸ καουτσούκ, 6) ὁ καπνὸς καὶ ἄλλαι.

✦ 1) **Βάμβαξ** : Ὁ βάμβαξ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν κατασκευὴν νημάτων καὶ βαμβακερῶν ὑφασμάτων παντὸς εἴδους. Ἡ βιομηχανία τῶν βαμβακερῶν εἰδῶν εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένη. Ἡ παγκόσμιος παραγωγὴ βάμβακος κατὰ τὸ 1935 ἀνῆλθεν εἰς 5.700.000 τόννους, σπουδαιότεραι δὲ χῶραι παραγωγῆς του εἶναι αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι, αἱ Ἰνδίαι, ἡ Κίνα, ἡ Αἴγυπτος καὶ τὸ Σουδάν. Ἐκ τῶν σπερμάτων τοῦ βάμβακος ἐξάγεται τὸ βαμβακέλαιον, χρησιμοποιούμενον ὡς τροφή καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν.

→ 2) **Λίνον**. Αἱ ἴνες τοῦ λίνου χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κατασκευὴν λινῶν ὑφασμάτων τὰ δὲ σπέρματα αὐτοῦ διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ λιναίου τοῦ ὁποῖον εἶναι πολὺ χρήσιμον εἰς τὴν βιομηχανίαν. Ἡ παγκόσμιος παραγωγὴ λίνου κατὰ τὸ 1935 ἀνῆλθεν εἰς 750.000 τόννους, σπουδαιότεραι δὲ χῶραι παραγωγῆς του εἶναι ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Πολωνία.

→ 3) **Κάνναβις**. Αἱ ἴνες τῆς καννάβεως χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κατασκευὴν σχοινίων, δικτύων καὶ χονδρῶν ὑφασμάτων, τὰ δὲ σπέρματά της διὰ τὴν παραγωγὴν κανναβελίου καὶ ὡς τροφή τῶν ᾠδικῶν πτηνῶν. Ἡ παγκόσμιος παραγωγὴ καννάβεως κατὰ τὸ 1935 ἀνῆλθεν εἰς 700.000 τόννους, κυριώτερα δὲ χῶραι παραγωγῆς εἶναι ἡ Ρωσσία, Ἰταλία, Ρουμανία, καὶ Γιουγκοσλαβία.

→ 4) **Ἰούτα**. Αἱ ἴνες τῆς ἰούτης χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κατασκευὴν σάκκων. Ἡ παγκόσμιος παραγωγὴ αὐτῆς κατὰ τὸ 1935 ἀνῆλθεν εἰς 700.000 τόννους, κυριώτερα δὲ χῶρα παραγωγῆς της εἶναι αἱ Ἰνδίαι.

✦ 5) **Καουτσούκ**. Τὸ καουτσούκ εἶναι χυμὸς δένδρων φυομέ-

νιον εις τὰς τροπικὰς χώρας τοῦ Ἰσημερινοῦ ἤτοι εις τὴν νότιον Ἀμερικὴν, κεντρικὴν Ἀφρικὴν, εις τὰς Μαλαϊκὰς νήσους (Ἰάβαν, Βόρνεο κλπ.) καὶ εις τὰς Ἰνδίας. Τὸ καουτσούκ συλλέγεται ἐκ τῶν δένδρων ὅπως περιῖπου συλλέγεται ἡ ρητίνη. ὡς ἀκατέργαστον ὅμως δὲν παρουσιάζει μεγάλην ἀντοχὴν. Διὰ τοῦτο πρὶν χρησιμοποιηθῆ εἰς τὴν βιομηχανίαν, γίνεται κατάλληλος κατεργασία αὐτοῦ δι' ἐνώσεώς του μετὰ θείου (δηλαδὴ διὰ βουλκанизμοῦ) ὁπότε τὸ καουτσούκ γίνεται πολὺ ἐλαστικὸν καὶ ἀνθεκτικὸν εἰς τὴν θερμότητα καὶ εἰς τὸ ψῦχος. Σήμερον γίνεται εὐρυτάτη χρῆσις τοῦ καουτσούκ εἰς τὴν βιομηχανίαν πρὸς παρασκευὴν ποικίλων εἰδῶν. Ἡ ἐτησίᾳ παραγωγὴ καουτσούκ καθ' ὅλον τὸν κόσμον ἀνέρχεται εἰς ἓν ἑκατομύριον τόννων περίπου, ἔχουσα συνεχῆ τάσιν αὐξήσεως λόγῳ τῆς συνεχῶς αὐξανομένης βιομηχανικῆς χρήσεως αὐτοῦ.

6) **Καπνός.** Ὁ καπνός εἶναι αὐτοφυῆς εἰς τὴν νότιον Ἀμερικὴν ὅπου ἐγένετο χρῆσις αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς ὁ καπνός διεδόθη εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐκεῖθεν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Λόγῳ τῆς εὐρείας χρησιμοποιήσεως τοῦ καπνοῦ γίνεται σήμερον συστηματικὴ καλλιέργεια αὐτοῦ εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ μέρη τῆς Γῆς διότι παντοῦ εὐδοκιμεῖ. Περὶσσότερον ὅμως καπνοπαραγωγοὶ χῶραι εἶναι ἡ Νότιος καὶ Βόρειος Ἀμερικὴ, ἡ Ἰαπωνία, ἡ Κίνα, αἱ Ἰνδίαί, ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Τουρκία.

Ἡ παγκόσμιος παραγωγὴ καπνοῦ κατὰ τὸ 1935 ἀνῆλθεν εἰς 2.900.000 τόννους. Ἡ Ἑλλάς, ἐρχομένη πρώτη μεταξὺ τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, παράγει ἐτησίως 70 000 τόννους κατὰ μέσον ὄρον καὶ ἐξάγει εἰς τὸ ἐξωτερικὸν περὶ τὰς 64.000 τόννους. Ἡ καπνοβιομηχανία εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένη εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ εἶναι ἓν ἐκ τῶν πλουτοπαραγωγικῶν στοιχείων τῶν περισσοτέρων κρατῶν. Διὰ τὴν Ἑλλάδα ἔχει μεγαλυτέραν σημασίαν διότι κατέχει τὴν πρώτην θέσιν ὡς πρὸς τὰ ἐξαγόμενα προϊόντα.

β') **Ζωϊκὰ πρῶτα ὕλαι βιομηχανίας.** Αἱ ζωϊκὰ πρῶτα ὕλαι βιομηχανίας εἶναι : 1) τὸ ἔριον, 2) ἡ μέταξα, 3) τὰ δέρματα καὶ ἄλλαι.

1) **Ἐριον.** Ἐριον εἶναι τὸ τρίχωμα τῶν ζῶων. Χρησιμοποιεῖται ὡς πρώτη ὕλη εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν μαλλίνων ὑφασμάτων, ταπήτων καὶ ἄλλων εἰδῶν. Ἐχομεν διάφορα εἶδη ἐρίων, ἀναλόγως τοῦ ζώου τὸ ὁποῖον τὰ παράγει. Μεγαλυτέραν ἀξίαν

ἔχει τὸ ἔριον τῶν προβάτων ὡς μαλακὸν καὶ μακρὸν. Ἡ παγκόσμιος παραγωγή ἔριου προβάτων κατὰ τὸ 1935 ἀνῆλθεν εἰς 1.706.000 τόννους. Μεγάλῃ ποσότης παράγεται εἰς Αὐστραλίαν (450.000 τόννοι) ὅπου εὐδοκίμει ἓν εἶδος προβάτου, τὸ μερινόν, τὸ ὁποῖον ἔχει μακρὸν καὶ στιλπνὸν τρίχωμα. Ἐπίσης εἰς ὅλας τὰς κτηνοτροφικὰς χώρας παράγεται ἔριον. Εἰς τὴν Ἑλλάδα παράγονται 10.000 τόννοι, καταναλίσκεται δ' ἕξ ὀλοκλήρου διὰ τὴν ἐγχώριον βιομηχανίαν. Εἰς τὴν βιομηχανίαν χρησιμοποιεῖται ἐπίσης τὸ τρίχωμα τῆς αἰγός, τοῦ βοός, τῆς καμήλου, τοῦ ἵππου καὶ τοῦ χοίρου.

2) **Μετάξα.** Ἡ μετάξα εἶναι ζωϊκὴ καὶ τεχνητή. Ἡ ζωϊκὴ μετάξα ἐκκρίνεται ὡς νῆμα ἐκ τοῦ στόματος τοῦ μεταξοσκώληκος, ὃ ὁποῖος κατασκευάζει διὰ τοῦ νήματος τούτου τὸ βομβυκίον του. Ἐκ τοῦ βομβυκίου (κουκουλίου) ἐκτυλίσσεται καταλλήλως τὸ μετάξινον νῆμα τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βιομηχανίαν. Ἡ μετάξα εἶναι προϊόν τῆς Κίνας, ἐκ ταύτης δὲ μετεδόθη εἰς τὴν Ἰαπωνίαν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ παγκόσμιος παραγωγή ἀκατεργάστου μετάξης (κουκουλίων) ἀνῆλθε κατὰ τὸ 1930 εἰς 595.000 τόννους με κυριωτέρας χώρας παραγωγῆς τὴν Ἰαπωνίαν, τὴν Κινὰν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Ἡ Ἑλλὰς παράγει περίπου 2000 τόννους ἀκατεργάστου μετάξης ἐτησίως κατὰ μέσον ὄρον ἢ ὁποία καταναλίσκεται διὰ τὴν ἐγχώριον βιομηχανίαν.

Ἐκτὸς τῆς ζωϊκῆς μετάξης παράγεται καὶ τεχνητὴ τοιαύτη διὰ χημικῆς κατεργασίας φυτικῶν ἰνῶν κυτταρίνης (ὡς βάμβακος κλπ.). Ἡ παγκόσμιος παραγωγή τεχνητῆς μετάξης κατὰ τὸ 1935 ἀνῆλθεν εἰς 450.000 τόννους. Ἡ βιομηχανία τῶν μεταξωτῶν ὑφασμάτων εἶναι διαδεδομένη πολὺ.

2) **Δέρματα.** Τὰ δέρματα ὄλων τῶν κατοικιδίων ζῶων κατεργαζόμενα διὰ τῆς βυρσοδεψίας χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κατασκευὴν ὑποδημάτων, ἱμάντων, εἰδῶν ἵπποσκευῆς καὶ ἐν γένει ὄλων τῶν δερματίνων εἰδῶν. Τὰ δέρματα μερικῶν ἀγρίων ζῶων μετὰ τοῦ τριχώματός των κατεργαζόμενα καταλλήλως χρησιμοποιοῦνται ὡς γουναρικά.

Εἰς τὴν βιομηχανίαν ἐπίσης χρησιμοποιοῦνται οἱ ἔλεφαντόδοντες, τὰ κέρατα, αἱ ὄπλαϊ τῶν ζῶων κλπ.

Ἀσκήσεις. 45) Ἀναφέρατε τὰ πέντε σπουδαιότερα κράτη ὡς πρὸς τὴν παραγωγὴν ἐκάστου ἐκ τῶν εἰδῶν 1) σίτου, 2) ὀρύζης, 3) ζαχαρώως, 4) βάμβακος, 5) μετάξης καὶ 6) καπνοῦ. Σχηματίσατε ἓνα πίνακα τῶν κρατῶν τούτων κατὰ σειρὰν σπουδαιότητος, ὑπολογίζοντες εἰς ἑκατομύρια δραχμῶν τὴν ἀξίαν τῶν ἄνω εἰδῶν δι' ἕκαστον κράτος με τι-

μὰς κατὰ τόννον σίτου 7.000 δραχμάς, ὀρύζης 12.000 δρχ., ζαχαρώσεως 15.000 δρχ., βάμβακος 40.000 δρχ., μετάξης 200.000 δρχ. καὶ καπνοῦ 50.000 δρχ. (ἴδε σχετικὸν πῖνακα εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου).

46) Ἀναφέρατε ὅσα προϊόντα παραγόμενα ἐκ βάμβακος γνωρίζετε.

47) Τὸ αὐτὸ διὰ τὸ καουτσούκ.

48) Χωρίσατε ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς Γῆς τὰς χώρας εἰς ζώνας ἀναλόγως τοῦ εἶδους ζαχαρώσεως ποῦ παράγει ἐκάστη χώρα (δηλαδὴ ἐκ τεύτλων ἢ ἐκ ζαχαροκαλάμου) Χρησιμοποίησατε ἐλλείψει ἄλλου χάρτου ἀντίγραφον τοῦ χάρτου τῆς σελίδος 38.

25. Ὅρυκτὸς πλοῦτος. Ὅπως ἡ γεωργία ὑπῆρξεν ἡ βᾶσις τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, οὕτω καὶ ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος ὑπῆρξεν ἡ βᾶσις τῆς ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας ἐπὶ τῆς Γῆς.

Τὰ σπουδαιότερα ὀρυκτὰ εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) ἀνθραξ, 2) πετρέλαιον, 3) σίδηρος, 4) χρυσός, 5) ἄργυρος, 6) χαλκός, 7) μόλυβδος, 8) ἀργίλιον. Ἐπίσης ἄλλα μέταλλα τὰ ὁποῖα ἔχουν σπουδαιότητα εἶναι τὸ νικέλιον, ὁ ψευδάργυρος, ὁ κασίτερος, ὁ ὑδρόαργυρος κλπ.

1. **Ἀνθραξ.** Ὁ ἀνθραξ εἶναι ὀρυκτὸν παραχθὲν ἐκ τῆς καταπλακώσεως ὁσῶν κατὰ τὸν δευτερογενῆ καὶ τριτογενῆ αἰῶνα. Χρησιμοποιεῖται ὡς κινητήριος δύναμις, κατέχων ὡς τοιοῦτος τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὸν κόσμον ἂν καὶ τὸν συναγωνίζεται ἤδη τὸ πετρέλαιον. Ποιότητες ὀρυκτοῦ ἀνθρακος εἶναι κατὰ σειράν θερμομαντικῆς δυνάμεως ὁ ἀνθρακίτης, ὁ λιθάνθραξ, ὁ γαιάνθραξ, ὁ λιγνίτης καὶ ἡ τύρφη.

Τὰ σπουδαιότερα ἀνθρακωρυχεῖα εἶναι εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας, Γερμανίαν, Ἀγγλίαν, Ρωσίαν, Γαλλίαν, Πολωνίαν, Βέλγιον, Ἰαπωνίαν καὶ Κίναν. Ἡ παγκόσμιος ἐξόρυξις ἀνθρακος κατὰ τὸ 1935 ἀνῆλθεν εἰς 1.140.000.000 τόννους καὶ λιγνίτου εἰς 188.000.000 τόννους.

Εἶναι αὐτονόητος ἡ πλεονεκτικὴ θέσις τῶν χωρῶν αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἀνθρακωρυχεῖα, καθόσον εἰς αὐτὰς ἀναπτύσσεται περισσότερον ἢ βιομηχανία. Ὁ λιγνίτης ἔχει μικροτέραν θερμομαντικὴν δύναμιν καὶ διὰ τοῦτο δὲν χρησιμοποιεῖται πολὺ εἰς τὴν βιομηχανίαν. Μεγάλαι ποσότητες λιγνίτου ἐξορύσσονται εἰς τὴν Γερμανίαν, Τσεχοσλοβακίαν, Οὐγγαρίαν καὶ Γιουκოსλαβίαν.

2. **Πετρέλαιον:** Τὸ πετρέλαιον εὑρίσκεται εἰς τὴν φύσιν ὡς ὑγρὸν, ἀνέρχεται δὲ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς ἢ ὡς φυσικὴ πηγὴ ἢ συνθετέστερον ἀντλούμενον ἀπὸ φρέατα τὰ ὁποῖα διανοίγουν διὰ γεωτρυπάνων. Προϊόντα προερχόμενα ἐκ τοῦ πετρε-

λαίου δι' ἀποστάξεως αὐτοῦ εἶναι ὁ πετρελαϊκὸς αἰθέρ, ἡ βενζίνη, τὸ φωτιστικὸν πετρέλαιον, τὸ ἀκάθαρτον πετρέλαιον καὶ ἡ πίσσα τοῦ πετρελαίου ἀπὸ τὴν ὁποίαν λαμβάνομεν τὴν παραφίνην καὶ τὴν βαζελίνην.

Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ πετρελαίου ὡς κινητηρίου δυνάμεως βραίνει ἀξαναμένῃ καταπληκτικῶς, καθόσον ὅλαι αἱ μηχαναὶ ἔσω-περικοῦ καύσεως λειτουργοῦν διὰ πετρελαίου καὶ βενζίνης. Ἡ παγκόσμιος κατανάλωσις τοῦ πετρελαίου ἐνῶ κατὰ τὸ 1890 ἀνῆρχετο μόλις εἰς 11 ἑκατομμύρια τόννων καὶ κατὰ τὸ 1913 εἰς 53 ἑκατομμύρια τόννων, κατὰ τὸ 1935 ἀνῆλθεν εἰς 226 ἑκατομμύρια τόννων μὲ τάσεις συνεχοῦς ἀυξήσεως.

Αἱ πλουσιώτεροι πετρελαιοπηγαὶ εἶναι αἱ ἑξῆς : (παραγωγῆς 1935).

1) Εἰς τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς (Πενσυλβανίαν, Ὁχάϊο, Τεξὰς καὶ Καλιφορνίαν, 135 ἑκατομμύρια τόννων).

2) Εἰς τὴν Ρωσίαν (Βακοῦ 25 ἑκατομμύρια τόννων).

3) Εἰς τὴν Βενεζουέλαν τῆς νοτίου Ἀμερικῆς (22 ἑκατομμύρια τόννων).

4) Εἰς τὴν Νοτιοδυτικὴν Ἀσίαν (Μοσοῦλην 11 ἑκατομμύρια τόννων).

Ἐπίσης ἀξιόλογοι πετρελαιοφόροι πηγαὶ εἶναι εἰς τὴν Ρουμανίαν (Τρανσυλβανίαν), εἰς τὴν Ἰάβαν, εἰς τὸ Μεξικὸν καὶ εἰς τὸ Περεῦ.

3. **Σιδήρος** : Ὁ σιδήρος εἶναι ἐν ἑκ τῶν σπουδαιότερων καὶ τῶν πλέον χρησίμων μετάλλων εἰς τὸν ἄνθρωπον, εὐρίσκεται δὲ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Γῆς ἀναμεμιγμένος μὲ ἄλλα μέταλλα. Δὲν δύναται νὰ νοηθῇ βιομηχανία ἄνευ τῆς ὑπάρξεως τοῦ σιδήρου. Σχεδὸν ὅλα τὰ μηχανήματα καὶ ἐργαλεῖα, ὅλαι αἱ κινητήριοι μηχαναὶ, ὅλοι οἱ πολεμικοὶ ἐξοπλισμοὶ καὶ πλεῖστα ἀντικείμενα κοινῆς χρήσεως, εἶναι κατασκευασμένα ἐκ σιδήρου, ἤτοι πλοῖα, σιδηρόδρομοι, αὐτοκίνητα, γεωργικαὶ μηχαναὶ, σιδηρὰ οἰκοδομῶν (μπετόν ἀρμέ), πολεμικὰ εἶδη κλπ.

Τὰ παρόντα ἀποθέματα σιδήρου εἰς τὴν Γῆν ὑπολογίζονται εἰς 32 δισεκατομμύρια τόννων. Ἡ παραγωγή καὶ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ σιδήρου διαρκῶς ἀυξάνει. Ἡ ἔτησίᾳ παραγωγή σιδήρου κατὰ τὸ 1935 ἀνῆλθεν εἰς 170 περίπου ἑκατομμύρια τόννων. Τὰ σπουδαιότερα ὄρυχεῖα σιδήρου εἶναι εἰς Ἡνωμένους Πολιτείας, Γαλλίαν, Ρωσίαν, Ἀγγλίαν, Γερμανίαν, Βέλγιον καὶ Ἰαπωνίαν.

4. **Χρυσός** : Ὁ χρυσὸς χρησιμοποιεῖται κατὰ πρῶτον λόγον ὡς μέσον προσδιορισμοῦ τῆς ἀξίας τῶν διαφόρων εἰδῶν (νομίσματα, καλύμματα Τραπεζῶν εἰς ράβδους χρυσοῦ κλπ.) καὶ κατὰ δεύτερον λόγον εἰς τὴν κατασκευὴν κοσμημάτων, διαφόρων ἀντικειμένων κλπ. Εὐρίσκεται καθαρὸς ὡς κοκκία ἐντὸς κοίτης ποταμῶν ἢ ἀναμεμιγμένος μὲ ἄλλα μέταλλα. Ἡ ἐτησία παραγωγὴ χρυσοῦ κατὰ τὸ 1935 ἀνῆλθεν εἰς 933 τόννους. Τὰ πλέον χρυσοφόρα μέρη εἶναι τὸ Τράνσβααλ τῆς νοτίου Ἀφρικῆς (335 τόννοι), ἡ Ρωσία, ὁ Καναδᾶς, αἱ Ἑνωμένοι Πολιτεῖαι καὶ ἡ Αὐστραλία.

5. **Ἄργυρος** : Ὁ ἄργυρος χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν κατασκευὴν νομισμάτων, κοσμημάτων, διαφόρων ἀντικειμένων κλπ. Ἡ παγκόσμιος παραγωγὴ ἀργύρου κατὰ τὸ 1935 ἀνῆλθεν εἰς 7.000 τόννους περίπου. Μέρη εἰς τὰ ὁποῖα ἐξορύσσεται ἄργυρος εἶναι τὸ Μεξικόν, αἱ Ἑνωμένοι Πολιτεῖαι, τὸ Περου, ὁ Καναδᾶς καὶ ἡ Αὐστραλία.

6. **Χαλκός** : Ὁ χαλκὸς εἶναι ἐκ τῶν πρώτων μετάλλων τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίησεν ὁ ἄνθρωπος. Κατὰ τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν ὁ χαλκὸς ἀντεκατέστησε τὸν λίθον εἰς τὴν κατασκευὴν ἐργαλείων (χαλκίνη ἐποχὴ) καὶ τοῦτο διότι ἡ μεταλλουργία τοῦ χαλκοῦ ἦτο τότε κατὰ πολὺ εὐκολωτέρα τῆς τοῦ σιδήρου. Σήμερον ὁ χαλκὸς χρησιμοποιεῖται πολὺ εἰς τὴν ἠλεκτροβιομηχανίαν λόγω τῆς μεγάλης ἀγωγιμότητος αὐτοῦ. Ἐπίσης τὰ κράμματα τοῦ χαλκοῦ (ὀρείχαλκος, κλπ.) χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κατασκευὴν οἰκιακῶν σκευῶν, σωλῆνων κλπ. Ὁ χαλκὸς ἐξορύσσεται εἰς ὄρισμένα μέρη τῆς Γῆς ὡς εἰς Ἑνωμ. Πολιτείας, Περου, Χιλήν, Κεντρικὴν Ἀφρικὴν, Βέλγιον κλπ. Ἡ παγκόσμιος παραγωγὴ χαλκοῦ κατὰ τὸ 1935 ἀνῆλθεν εἰς 1.500.000 τόννων περίπου.

7. **Μόλυβδος** : Αἱ σπουδαιότεραι χῶραι παραγωγῆς μολύβδου εἶναι αἱ Ἑνωμένοι Πολιτεῖαι, τὸ Μεξικόν, ὁ Καναδᾶς, ἡ Γερμανία καὶ ἡ Αὐστρία. Ἡ παγκόσμιος παραγωγὴ μολύβδου κατὰ τὸ 1935 ἦτο 1.380.000 τόννοι.

8. **Ἀργίλιον** (ἀλουμίνιον). Τὸ ἀργίλιον εἶναι ἐκ τῶν περισσότερο διαδεδομένων μετάλλων (ἀργιλώδη πετρώματα). Ἡ κατανάλωσίς του, ἡ ὁποία πρὸ ἑκατὸν περίπου ἐτῶν ἦτο ἐλαχίστη διότι ἦτο σχεδὸν ἄγνωστον μέταλλον, ἤδη βαίνει κατὰ πολὺ αὐξανομένη, διότι λόγω τῆς ἐλαφρότητός του χρησιμοποιεῖται πολὺ εἰς τὴν κατασκευὴν ἀεροπλάνων. Αἱ ἐπισημότεραι χῶραι

παραγωγῆς του εἶναι ἡ Γερμανία, αἱ Ἕνωμ. Πολιτεῖαι καὶ ἡ Ῥωσία. Ἡ παγκόσμιος παραγωγή ἄλουμινίου κατὰ τὸ 1935 ἀνῆλθεν εἰς 260.000 τόννους.

Ἀσκήσεις. 49) Ἀναφέρατε τὰ 5 σπουδαιότερα κράτη ὡς πρὸς τὸν ὀρυκτὸν πλοῦτον ἐξετάζοντες τὴν παραγωγὴν ἐκάστου εἰς 1) ἄνθρακα, 2) πετρελαίου, 3) σιδήρου καὶ 4) χαλκόν. Σχηματίσατε ἓνα πίνακα τῶν κρατῶν τούτων κατὰ σειρὰν σπουδαιότητος, ὑπολογίζοντες εἰς ἑκατομύρια δραχμῶν τὴν ἀξίαν τῶν ἄνω εἰδῶν δι' ἕκαστον κράτος μὲ τιμὰς κατὰ τόννον ἄνθρακος 3.000 δραχ., πετρελαίου 12.000 δραχ., σιδήρου 7.000 δραχ., χαλκοῦ 70.000 δραχ. (ἴδε σχετικὸν πίνακα εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου).

50) Συνδυάζοντες τὴν ἀνωτέρω ἄσκησιν μὲ τὴν ἄσκησιν 45 τῆς σελίδος 49 σχηματίσατε ἓνα πίνακα περιέχοντα τὰ δέκα πλουσιότερα κράτη γεωργικῶς καὶ ὀρυκτολογικῶς κατὰ σειρὰν πλοῦτου.

51) Ἐκτὸς τοῦ ἄνθρακος καὶ τοῦ πετρελαίου, γνωρίζετε ἄλλας κινητηρίους δυνάμεις τῆς φύσεως καὶ ποίας;

26. Βιομηχανία. Ἡ βιομηχανία ἀναπτύσσεται κατὰ κανόνα ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν αἱ πρῶται ὕλαι αἱ ὁποῖαι θὰ χρησιμοποιηθοῦν πρὸς παραγωγὴν τῶν βιομηχανικῶν εἰδῶν. Ἀναλόγως τοῦ παραγομένου εἴδους διακρίνομεν τὰ διάφορα εἶδη τῆς βιομηχανίας. Ὑπάρχει βιομηχανία μετάλλων (σιδηροβιομηχανία, χαλκοβιομηχανία κλπ.). Ὑπάρχει ἐπίσης βιομηχανία ἐρίου, βάμβακος, μετάξης, καπνοῦ, καουτσούκ, βιομηχανία εἰδῶν διατροφῆς, εἰδῶν ἐνδυμασίας, εἰδῶν οἰκιακῆς καὶ κοινῆς χρήσεως, γεωργικῶν εἰδῶν, χημικῶν καὶ φαρμακευτικῶν εἰδῶν κλπ.

Αἱ μορφαὶ τῆς βιομηχανίας εἶναι α') Ἡ κατ' οἶκον βιομηχανία καὶ β') τὸ ἐργοστάσιον. Καὶ ἡ μὲν κατ' οἶκον βιομηχανία εἶναι πάντοτε περιορισμένη, τὰ δὲ ἐργοστάσια δύνανται νὰ ἐκπαθεῦν πολὺ καὶ νὰ γίνουν σπουδαῖοι οἰκονομικοὶ παράγοντες μιᾶς χώρας, ἅφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τοῦ πλήθους τῶν χρησιμοποιουμένων ἐργατῶν, ἅφ' ἑτέρου δὲ διότι διαθέτουν τὰ παραγόμενα εἶδη εἰς χαμηλωτέρας τιμὰς εἰς τὴν ἐγγώριον κατανάλωσιν.

Διὰ τὴν ἀνάπτυξιν μεγάλης βιομηχανίας εἰς ἓν μέρος ἀκολουθοῦνται συνήθως οἱ ἑξῆς κανόνες:

α') Ἄν ἡ πρώτη ὕλη τῆς μελλούσης νὰ ἰδρυθῆ βιομηχανίας ἀπαιτῆ περισσότερα ἔξοδα μεταφορᾶς ἀπὸ ὅσα ἀπαιτοῦν τὰ παραχθησόμενα βιομηχανικὰ εἶδη, τότε ἡ βιομηχανία ἰδρύεται εἰς τὸν τόπον τῆς παραγωγῆς τῆς πρώτης ὕλης. Τοῦτο συμβαίνει κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς βιομηχανίας τῶν μετάλλων (σιδηροβιομηχανία, χαλκοβιομηχανία κλπ.) αἱ ὁποῖαι ἰδρύονται εἰς τὸν

τόπον ξερούξεως τῶν μεταλλευμάτων, ὡς συμβαίνει εἰς τὴν κοιλάδα Σάαρ τῆς Γερμανίας, εἰς τὸ Βέλγιον κλπ.

β') Ἐὰν τὰ ἔξοδα μεταφορᾶς τῆς καυσίμου ὕλης (ἄνθρακος) εἶναι περισσότερα ἀπὸ τὰ ἔξοδα μεταφορᾶς τῆς πρώτης ὕλης τῆς μελλούσης νὰ ἰδρῦθῃ βιομηχανίας, τότε ἡ βιομηχανία ἰδρύεται πλησίον τῶν ἀνθρακωρυχείων. Τοῦτο συμβαίνει μὲ τὰς ἀγγλικὰς βιομηχανίας ἐρίου, βάμβακος κλπ. αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται πλησίον τῶν ἀνθρακωρυχείων τῆς Ἀγγλίας, αἱ δὲ πρῶται ὕλαι αὐτῶν μεταφέρονται ἐκ τῶν ἀποικιῶν.

γ') Ἐὰν τὰ ἔξοδα μεταφορᾶς τῶν παραγομένων εἰδῶν εἶναι περισσότερα ἀπὸ τὰ ἔξοδα μεταφορᾶς τῆς πρώτης ὕλης καὶ τῆς καυσίμου ὕλης, τότε ἰδρύονται βιομηχαναί ἐκεῖ ὅπου εἶναι ἐξησφαλισμένη ἡ κατανάλωσις τῶν παραγομένων βιομηχανικῶν εἰδῶν. Τοῦτο συμβαίνει εἰς τὴν βιομηχανίαν γεωργικῶν μηχανῶν, αὐτοκινήτων κλπ.

Ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἀρκετὰ διαδεδομένη ἡ τρίτη ἐκ τῶν ἀνωτέρω περιπτώσεων. Δηλαδή πολλαὶ βιομηχαναί ἔχουν ἰδρῦθῃ ἐν Ἑλλάδι αἱ ὁποῖαι φέρουν τὰς πρώτας ὕλας ἀκατεργάστους ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ καὶ τὰς μετατρέπουν εἰς βιομηχανικὰ εἶδη, καταναλισκόμενα ἐν Ἑλλάδι.

Αἱ μεγαλύτεραι βιομηχανικαὶ χῶραι τοῦ κόσμου εἶναι ἡ Ἀγγλία, αἱ Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι, ἡ Γερμανία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἰαπωνία, ἡ Ἰταλία, τὸ Βέλγιον καὶ ἡ Ρωσσία.

Ἀσκήσεις. 52) Ἀναφέρατε εἶδη ἑλληνικῆς βιομηχανίας τὰ ὁποῖα ἐξάγονται εἰς τὸ ἔξωτερικόν, ὡς καὶ τὰς ἀγορὰς τοῦ ἔξωτερικοῦ εἰς τὰς ὁποίας τοποθετοῦνται.

53) Ἀναφέρατε εἶδη βιομηχανίας τὰ ὁποῖα παράγονται ἐν Ἑλλάδι καὶ διὰ τὰ ὁποῖα αἱ πρῶται ὕλαι ἔρχονται ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ.

54) Διατί ὁ Πειραιεὺς εἶναι ἡ μεγαλύτερα βιομηχανικὴ πόλις τῆς Ἑλλάδος;

27. Ἐμπόριον. Τὸ ἐμπόριον ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν κυκλοφορίαν τῶν γεωργικῶν καὶ βιομηχανικῶν προϊόντων εἰς τρόπον ὅστε ταῦτα ἀπὸ τὸν τόπον τῆς παραγωγῆς νὰ μεταφέρονται εἰς τὸν τόπον τῆς καταναλώσεως καὶ νὰ χρησιμοποιῶνται οὕτω ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων διὰ τὰς ἀνάγκας των.

Εἶναι αὐτονόητον ὅτι τὸ ἐμπόριον ἀναπτύσσεται εἰς τὰ μέρη τῆς παραγωγῆς, διὰ τὰς μεταφορὰς τοῦ δὲ ἀπαιτεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συγκοινωνίας. Ἐπειδὴ δὲ αἱ μεταφοραὶ γίνονται εὐκολώτερον καὶ ταχύτερον διὰ θαλάσσης, διὰ τοῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον

τὰ μεγάλα κέντρα τοῦ ἔμπορίου εἶναι λιμένες καὶ ἐκεῖ, λόγω τῆς ὑπάρξεως τῆς συγκοινωνίας, ἀναπτύσσεται καὶ ἡ βιομηχανία. Τοιοῦται μεγάλοι ἔμπορικοὶ λιμένες εἶναι εἰς τὴν Εὐρώπην τὸ Λονδίνον, τὸ Ἀμβούργον, τὸ Ρόττερταμ, ἡ Χάβρη, ἡ Μασσαλία, ἡ Νεάπολις, ἡ Τεργέστη, ὁ Πειραιεύς, ἡ Λίβερπουλ κλπ., εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἡ Ἀλεξάνδρεια, εἰς τὴν Ἀσίαν ἡ Βομβάη, ἡ Καλκούτα, ἡ Μπαταβία (Ἰάβα), ἡ Σαγκάη, ἡ Γιοκαχάμα καὶ ἡ Ὀζάκα (Ἰαπωνία), εἰς τὴν Αὐστραλίαν τὸ Σίδνεϋ καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἡ Νέα Ὑόρκη, τὸ Ρίον Ἰανέιρον καὶ τὸ Μπουένος Ἀϊρες.

28. Συγκοινωνία. Ἡ συγκοινωνία τῶν διαφόρων μερῶν τῆς Γῆς γίνεται α') διὰ ξηρᾶς, β') διὰ θαλάσσης καὶ γ') διὰ τοῦ ἀέρος.

Α') Διὰ ξηρᾶς. Ἡ διὰ ξηρᾶς συγκοινωνία γίνεται διὰ τῶν σιδηροδρόμων καὶ διὰ τῶν αὐτοκινήτων. Εἰς τὰ ὄρεινά ὅμως μέρη ἡ συγκοινωνία γίνεται δι' ἄμαξῶν καὶ διὰ ζώων Αἱ περισσότεραι χῶραι τῆς Γῆς συνδέονται διὰ σιδηροδρομικῶν δικτύων. Πυκνοτέραν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν ἔχουν αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι, ἡ Γερμανία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἀγγλία καὶ ὅλαι σχεδὸν αἱ χῶραι τῆς Εὐρώπης. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἀσίαν πυκνοτέρα συγκοινωνία ὑπάρχει εἰς τὸ νότιον καὶ ἀνατολικὸν τμήμα αὐτῆς.

Διεθνεῖς σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ ἐνώνουν ὅλας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀσία συνδέονται διὰ δύο κυριωτέρων σιδηροδρομικῶν ἀρτηριῶν ἧτοι διὰ τοῦ σιδηροδρόμου Εὐρώπης—Κωσταντινουπόλεως—Βαγδάτης καὶ διὰ τοῦ ὑπερσιβηρικοῦ σιδηροδρόμου Μόσχας—Βλαδιβοστόκ. Ἐπίσης ὅλαι αἱ χῶραι τῆς Ἀμερικῆς συνδέονται σιδηροδρομικῶς. Ἀραιὰν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν ἔχει ἡ κεντρικὴ Ἀσία καὶ ἡ Ἀφρικὴ.

Β') Διὰ θαλάσσης. Ἡ θαλασσία συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται δι' ἀτμοπλοίων. Ἀτμοπλοικῶς συνδέονται ὅλοι οἱ μεγάλοι λιμένες τοῦ κόσμου. Αἱ μεγάλοι θαλάσσιαι ὁδοὶ συγκοινωνίας εἶναι:

1) Μασσαλίας — Πειραιῶς — Ἀλεξανδρείας—Ἄντεν—Βομβάης—Σιγκαπούρης—Σίδνεϋ. 2) Εὐρώπης—Νέας Ὑόρκης. 3) Εὐρώπης—Νοτίου Ἀμερικῆς. 4) Εὐρώπης—Ἀκρωτηρίου Καλῆς Ἐλπίδος—Ἀσίας. 5) Βορείου—Νοτίου Ἀμερικῆς.

Διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῶν θαλασσίων συγκοινωνιῶν οἱ ἄνθρωποι κατεσκεύασαν τεράστια ἔργα ἐκεῖ ὅπου παρίστατο ἀνάγκη. Διὰ τῆς κατασκευῆς τῆς διώρυγος τοῦ Σουέξ¹ συντομεύεται κατὰ

1. Ἡ διώρυξ τοῦ Σουέξ κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Γάλλου μηχανικοῦ Φερδινάνδου Λεσσέψ. Ἡ κατασκευὴ τῆς ἤρχισε τὸ 1859 καὶ ἐπερατώθη

3.000 μίλλια ἢ συγκοινωνία τῆς Εὐρώπης μετὰ τῶν Ἰνδιῶν ἢ ὁποία ἐγένετο πρὶν διὰ τοῦ περιπλου τῆς Ἀφρικῆς. Ἐπίσης ἢ κατασκευὴ τῆς διώρυγος τοῦ Παναμᾶ² ἔχει κολοσσιαίαν σημασίαν διὰ τὴν Ἀμερικὴν, διότι οὕτω δύνανται νὰ ἐπικοινωνήσουν εὐχερῶς οἱ Ἀμερικανικοὶ λιμένες τοῦ Ἀτλαντικοῦ μετὰ τῶν τοῦ Εἰρηνικοῦ. Ἐπίσης ἢ κατασκευὴ τῆς διώρυγος τῆς Κορίνθου³ ἔχει σημασίαν διὰ τὴν συγκοινωνίαν τοῦ Πειραιῶς μετὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Εὐρώπης.

Ἐκτὸς τῶν θαλασσιῶν συγκοινωνιῶν, πολλοὶ περιοχαὶ ἐξυψηροῦνται καὶ διὰ τῶν πλωτῶν ποταμῶν. Τοιοῦτοι μεγάλοι πλωτοὶ

μετὰ δέκα ἔτη, στοιχίσασα 19 ἑκατομμύρια λίρας. Ἡ διώρυξ ἔχει μῆκος 168 χιλιόμετρα, πλάτος εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης 45 μέτρα καὶ βάθος 11 μέτρα. Ὁ διάπλους τῆς διώρυγος ἀπαιτεῖ 17—18 ὥρας.

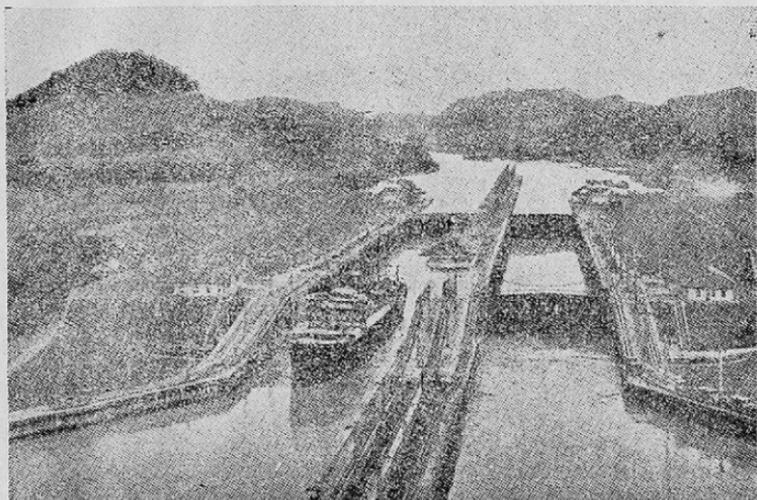
2. Αἱ ἐργασίαι διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς διώρυγος τοῦ Παναμᾶ ἤρχισαν τὸ 1881 ὑπὸ διεθνoῦς ἐταιρείας προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ Φερδ. Λεσσὲφ ἢ ὁποία ἐπτώχευσε καὶ μετὰ τινα ἔτη διεκόπησαν αἱ ἐργασίαι. Αὗται ἐπανελήφθησαν τὸ 1904 ὑπὸ νέας ἐταιρείας καὶ οὕτω τὸ ἔργον ἐπερατώθη κατὰ τὸ 1914. Λόγω τῶν παλιρροιῶν τοῦ Εἰρηνικοῦ ἢ διώρυξ δὲν εἶναι ἰσοστάθμος μὲ τοὺς δύο ὠκεανούς ἀλλὰ τὰ ὕδατά της εὐρὶσκονται κατὰ 24 μέτρα ὑψηλότερον τῆς μέσης στάθμης τῶν δύο ὠκεανῶν. Εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς διώρυγος ὑπάρχουν ἀνά τρεῖς δεξαμεναὶ αἱ ὁποῖαι ἀναβιβάζουν τὰ πλοῖα ἐκ τῶν ὠκεανῶν εἰς τὴν διώρυγα καὶ ἀντιστρόφως. Πρὸς τοῦτο τὰ ὕδατα τῆς α' δεξαμενῆς εὐρὶσκονται κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν αὐτὴν στάθμην μὲ τὰ ὕδατα τοῦ ὠκεανοῦ. Ἀνοίγουν αἱ σιδηραὶ πύλαι τῆς δεξαμενῆς καὶ τὸ πλοῖον εἰσέρχεται ἐντὸς αὐτῆς καὶ μετὰ ταῦτα κλείουν αἱ πύλαι, προστίθεται δὲ ὕδωρ ἐντὸς τῆς δεξαμενῆς δι' ὑποβρυχίων κρουσῶν μέχρις οὗ ἡ στάθμη τοῦ ὕδατος τῆς δεξαμενῆς, ἀνερχομένη κατὰ 8 μέτρα περίπου, φθάσῃ τὴν στάθμην τῆς β' δεξαμενῆς. Τότε ἀνοίγουν ἄλλαι σιδηραὶ πύλαι συνδέουσαι τὴν α' καὶ β' δεξαμενὴν, τὸ δὲ πλοῖον εἰσπλέει ἐντὸς τῆς β' δεξαμενῆς. Ἐπαναλαμβάνεται τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὴν β' καὶ γ' δεξαμενὴν καὶ τέλος τὸ πλοῖον εὐρὶσκειται ἐντὸς τῆς διώρυγος ἤτοι 24 μέτρα ἄνωθεν τοῦ ὠκεανοῦ. Μετὰ τὸν διάπλου τῆς διώρυγος ἐπαναλαμβάνεται ἀντιστρόφως ἢ αὐτὴ διαδικασία διὰ τὴν κάθοδον τοῦ πλοῖου. Ἡ διώρυξ ἔχει μῆκος 81.300 μέτρα, ἐλάχιστον πλάτος εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος 91,4 μέτρα καὶ ἐλάχιστον βάθος 12,5 μέτρα, ἢ δὲ δι' αὐτῆς διαπόρθμευσις τῶν πλοίων διαρκεῖ 7—9 ὥρας.

3. Αἱ ἐργασίαι διὰ τὴν διάνοξιν τῆς διώρυγος τῆς Κορίνθου ἤρχισαν τὸ 1882 καὶ ἐπερατώθησαν τὸ 1893. Ἡ διώρυξ ἔχει μῆκος 6.300 μέτρα, πλάτος εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης 22 μέτρα καὶ βάθος 8 μέτρα. Αἱ αὐξομειώσεις τοῦ ὕψους τῆς θαλάσσης ἐκ τῶν παλιρροιῶν εἶναι ἥμισυ μέτρον ἢ δὲ μεγίστη ταχύτης τοῦ ρεύματος τῶν παλιρροιῶν ἐντὸς τῆς διώρυγος εἶναι 3 μίλλια καθ' ὥραν.

ποταμοὶ ἔχοντες σπουδαίαν σημασίαν ἀπὸ συγκοινωνιακῆς ἀπόψεως εἶναι :

1) Ὁ Νεῖλος συνδέων τὴν Ἀλεξάνδρειαν μὲ τὸ ἔσωτερικὸν τῆς Ἀφρικῆς. 2) Ὁ Δούναβις (πλωτὸς ἀπὸ τῶν ἔκβολῶν του μέχρι τῆς Βιέννης), 3) ὁ Βόλγας, 4) ὁ Γάγγης, 5) ὁ Χουάγκ-Χὸ 6) ὁ Γιάγκ-Τσὲ-Κιάγκ, 7) ὁ Ρῆνος, 8) ὁ Μισισσιπῆς, 9) ὁ Ἀμαζόνιος κλπ.

Πυκνοτάτη συγκοινωνία γίνεται ἐπίσης διὰ τῶν πλωτῶν ποτα-

Διώρυγὲ τοῦ Παναμᾶ. Τὸ πρὸς τὸν Εἰρηνικὸν Ὠκεανὸν στόμιον αὐτῆς. Διακρίνονται αἱ δύο δεξαμεναί. Αἱ δεξαμεναί εἶναι διπλαῖ ἤτοι διὰ τὴν κάθοδον καὶ διὰ τὴν ἀνοδὸν τῶν πλοίων.

μῶν εἰς τὰς βιομηχανικὰς περιοχὰς τῆς Γαλλίας καὶ τῆς δυτικῆς Γερμανίας (περιοχὴ τοῦ Ρήνου).

Γ') **Ἀεροπορικῆ.** Ἡ ἑναέριος συγκοινωνία ἔχει πυκνωθῆ πολὺ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἰδίως εἰς Εὐρώπην, εἰς Ἀμερικὴν καὶ μεταξὺ Εὐρώπης ἀφ' ἑνὸς καὶ Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς ἀφ' ἑτέρου. Ἐσχάτως γίνεται ἑναέριος συγκοινωνία καὶ μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς δι' ἀεροπλοίων. Ὡς κέντρον τῶν ἀεροπορικῶν συγκοινωνιῶν τοῦ μὲν παλαιοῦ κόσμου δύναται νὰ θεωρηθοῦν οἱ Παρίσιοι τοῦ δὲ νέου κόσμου ἡ Νέα Ὑόρκη.

Ἀσκήσεις. 55) Ταξειδεύσανε νοερῶς ἀπὸ Μασσαλίας εἰς Σιγκαπούρην προσεγγίζοντες εἰς τοὺς σπουδαιότερους λιμένας ποῦ συναντᾶτε καθ' ὁδόν.

56) Ὅμοιος ἀπὸ Καλκούτας εἰς Ὁζάκαν.

57) Ὅμοιος ἀπὸ Νέας Ὑόρκης εἰς Λὸς Ἀντζελες.

58) Ὅμοιως ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Σίδνεϋ.

59) Πῶς δυνάμεθα νὰ μεταβῶμεν ἀπὸ Βερολίνου εἰς Ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἑλπίδος; Περιγράψατε ἕκαστον τρόπον καὶ εὐρέτε τὸν συντομώτερον.

60) Τὸ αὐτὸ μεταξὺ Ἀθηνῶν—Σίδνεϋ.

61) Ποῖαι ἀεροπορικαὶ γραμμαὶ ἐξ Εὐρώπης πρὸς Ἀνατολὰς διέρχονται διὰ τῶν Ἀθηνῶν;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Γεωγραφικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἐπισκόπησις τῆς Ἑλλάδος.

29. Γενικά. Ἡ Ἑλλάς, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς θέσεώς της, ἔχει μεγίστην σημασίαν ἀπὸ διεθνoῦς ἀπόψεως. Κατέχουσα τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Μεσογείου καὶ ἔχουσα πολλὰς νήσους καὶ πολισχιδεῖς ἀκτὰς καὶ ἄρα πολλοὺς ἀσφαλεῖς λιμένας, δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς εἰς σπουδαῖος σταθμὸς τῆς θαλασσίας συγκοινωνίας μεταξὺ Δυτικῆς Εὐρώπης ἀφ' ἑνὸς καὶ Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς ἀφ' ἑτέρου. Τὸ πολυσχιδὲς τῶν ἀκτῶν της τὴν καθιστᾷ χώραν ἀδύνατον ναυτικῶς, ἔχει ὅμως τὸ πλεονέκτημα νὰ ἔχη ὀχυρωτάτους φυσικοὺς λιμένας ὡς τῆς Σούδας ἐν Κρήτῃ, τοῦ Μούδρου ἐν Λήμνῳ κλπ., οἱ ὅποιοι εἶναι φυσικαὶ βάσεις διὰ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου.

Εἶναι ἐπίσης σπουδαῖος κόμβος τῶν συγκοινωνιῶν μεταξὺ τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν χωρῶν τοῦ Νείλου ἢ τῆς Ἀσίας. Ὅλαι αἱ ἀεροπορικαὶ συγκοινωνίαι μεταξὺ δύσεως καὶ ἀνατολῆς χρησιμοποιοῦν ὡς βᾶσιν τὴν Ἑλλάδα. Ἐμπορεύματα καὶ ἐπιβάται δύνανται νὰ καταφθάσουν σιδηροδρομικῶς μέχρι Πειραιῶς καὶ ἐκεῖθεν ἀτμοπλοικῶς νὰ κατευθυνθοῦν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἢ ἄλλους λιμένας τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ Ὀκεανοῦ.

Ἡ τοιαύτη γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐξυπηρετεῖ μόνον τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὸ ἐμπόριον μεταξὺ τῶν χωρῶν τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ εὐκολύνει πολὺ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐπίσης καὶ τῶν θαλασσιῶν συγκοινωνιῶν αὐτῆς εἰς τρόπον ὥστε ἡ Ἑλλάς νὰ θεωρῆται ἐν ἑκ τῶν σημαντικωτέρων ναυτικῶν κρατῶν.

Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος εἶναι ἐσπαρμένον ἀπὸ νήσους αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς γέφυρα μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ δυτικῶν

παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Αἱ ἀνατολικαὶ καὶ αἱ δυτικαὶ ἀκταὶ τοῦ Αἰγαίου ἔχουν τὸν αὐτὸν γεωγραφικὸν χαρακτῆρα, τὸ αὐτὸ κλίμα καὶ τὴν αὐτὴν βλάστησιν. Πράγματι εἰς παλαιότεραν γεωλογικὴν περίοδον ἡ Ἑλλάς ἦτο ἠνωμένη μετὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τὸ δὲ Αἰγαῖον πέλαγος ἦτο ξηρὰ ἔχουσα ὡς ὄρη τὰς σημερινὰς νήσους. Ἡ πλεονεκτικὴ αὕτη θέσις τῆς Ἑλλάδος συνέτεινε πολὺ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν διάδοσιν αὐτοῦ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, καὶ ἰδίως ἡ Κρήτη, ὑπῆρξαν κέντρον τοῦ καλουμένου Αἰγαίου πολιτισμοῦ, ἐνὸς ἀρχαιοτάτου πολιτισμοῦ, ἀκμάσαντος πρὸ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

α') Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.

30. Ἡ Ἑλλάς δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς χώρα ὄρεινῆ. Ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ ὄροσειρὰ τῆς Πίνδου κατερχομένη ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, ἀφ' ἐτέρου δὲ τὸ πολισιχιδὲς τῶν ἀκτῶν τῆς δὲν ἐπιτρέπει νὰ διαμορφωθοῦν ἐκτεταμένα πεδιάδες. Πλὴν τῆς θεσσαλικῆς πεδιάδος¹ καὶ τῶν πεδιάδων τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης, αἱ ὅποια ἔχουν ἀρκετὴν ἔκτασιν, ὅλα τὰ ἄλλα πεδινὰ μέρη ἔχουν περιορισμένην ἔκτασιν. Ὁ ὄρεινὸς ὄγκος τῆς Ἀρκαδίας εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ τῶν πλοκάμων τοῦ πρὸς βορρᾶν καὶ νότον ἀφίνει νὰ διαμορφωθῶνται οἱ κόλποι καὶ αἱ μικραὶ πεδινὰ ἔκτάσεις τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου (ἦτοι τῆς Ἀχαΐας καὶ Ἡλείας), τῆς Μεσσηνίας, τῆς Λακωνίας καὶ τῆς Ἀργολίδος. Σχηματίζονται ἐπίσης τὰ λεκονοπέδια τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας καὶ ἡ Λαμιακὴ πεδιάς.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διανομὴν τῶν βροχῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα παρατηροῦμεν ὅτι τὰ δυτικὰ μέρη ἔχουν περισσότερα ὕδατα ἀπὸ τὰ ἀνατολικά. Καθόσον οἱ ὕδρατμοὶ τοὺς ὁποίους φέρουν οἱ κατὰ τὸ πλεῖστον πνέοντες νοτιοδυτικοὶ ἀνεμοὶ ἐκ τοῦ Ἰονίου πελάγους, συμπυκνοῦμενοι εἰς νέφη ἀνωθεν τῆς ξηρᾶς πίπτουν ὡς βροχαὶ συχνότερον εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα τὴν ὁποίαν συναντοῦν πρῶτην καὶ ἀραιότερον εἰς τὴν ἀνατολικήν. Οὕτω εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ἔχομεν τοὺς ποταμοὺς τῆς Ἠπείρου, τὸν Ἀχελῶν, τὸν

1. Ἡ θεσσαλικὴ πεδιάς καθ' ὅλας τὰς ἐνδείξεις ἦτο μία ἐκτεταμένη λίμνη. Κατὰ τὴν γεωλογικὴν ὁμως διαμόρφωσιν τοῦ μέρους τούτου τῆς Γῆς διηνοίχθη ἡ κοιλὰς τῶν Τεμπῶν μεταξὺ Ὀλύμπου καὶ Ὀσσης καὶ ἐξεχύθησαν τὰ ὕδατα εἰς τὴν θάλασσαν, παρέμειναν δὲ ἤδη ἐλάχιστα ὑπολείματα λιμνῶν. Τὰ ὕδατα τῆς θεσσαλικῆς πεδιάδος σχηματίζουν τὸν Πηνειὸν ποταμὸν καὶ δι' αὐτοῦ χύνονται εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἐϋννον, τὸν Ἄλφειὸν καὶ πολλοὺς ἄλλους μικροτέρους, ἐνῶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἔχομεν σχεδὸν μόνον τὸν Πηνεῖον τῆς Θεσσαλίας, τὸν Σπερχεῖον καὶ τὸν Ἀλιάκμονα. Ἔχομεν ἐπίσης τοὺς ποταμοὺς τῆς Μακεδονίας οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὰς πηγὰς των εἰς τὴν Γιουκo-σλαβίαν καὶ Βουλγαρίαν (Ἄξιόν, Στρουμῶνα, Νέστον καὶ Ἐβρον).

β) Πληθυσμός.

31. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἀνέρχεται εἰς 6.840.000 κατοίκους (ἀπογραφή 1935) ἢ δὲ ἐπιφάνειά της εἶναι 130.200 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα. Ἄρα ἡ μέση πυκνότης τῆς Ἑλλάδος εἶναι 52,6 κάτοικοι κατὰ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον.

Ἡ Ἑλλάς, συγκρινομένη πρὸς τὰς βαλκανικὰς χώρας, εἶναι πυκνότερον κατοικημένη μόνον ἀπὸ τὴν Ἀλβανίαν (ἴδε πίνακα σελίδος 34). Ἡ πυκνότης τῶν σπουδαιοτέρων νομῶν τῆς Ἑλλάδος ἐμφαίνεται εἰς τὸν κάτωθι πίνακα.

Πίναξ πυκνότητος τῶν σπουδαιοτέρων νομῶν.

<i>Μεγίστη πυκνότης</i>		<i>Ἐλαχίστη πυκνότης</i>	
<i>Νομοὶ</i>	<i>πυκνότης κατὰ τετρ. χλμ.</i>	<i>Νομοὶ</i>	<i>πυκνότης κατὰ τετρ. χλμ.</i>
Κερκύρας	164	Χαλκιδικῆς	19,7
Ἀττικῆς· Βοιωτίας	153,25	(Ἄγιον Ὄρος)	16,8
Ζακύνθου	100,5	Κοζάνης	26,2
Σάμου	89	Αἰτωλίας· Ἀκαρῶν.	28,3
Χίου	82,5	Ἐβρου	28,6
Λέσβου	75,5	Φθιώτιδος· Φωκίδος	29,4
Κεφαλληνίας	75	Ἰωαννίνων	30
Θεσσαλονίκης	74,2	Ἄρτης	30,2
Μεσσηνίας	72,8	Κιλκίς	30,4
Ἡλείας	70,5	Δράμας	32

Ἦτοι παρατηροῦμεν ὅτι τὴν μεγίστην πυκνότητα ἔχουν ὁ νομὸς Ἀττικοβοιωτίας, αἱ Ἴόνιοι νῆσοι (Κέρκυρα, Ζάκυνθος, Κεφαλληνία) αἱ νῆσοι τοῦ Ἀνατολικοῦ Αἰγαίου (Σάμος, Χίος, Λέσβος) καὶ οἱ νομοὶ Θεσσαλονίκης, Μεσσηνίας καὶ Ἡλείας. Τὴν ἐλαχίστην πυκνότητα ἔχουν οἱ νομοὶ Χαλκιδικῆς, Κοζάνης, Ἐβρου, Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Ἡπείρου.

Αἷτια προκαλοῦντα τὴν διάφορον ταύτην πυκνότητα μεταξὺ

τῶν διαφόρων νομῶν εἶναι κυρίως ἡ εὐφορία τοῦ ἔδαφους. Ἐν ἑξαίρεσιν τὸν νομὸν Ἀττικοβοιωτίας τοῦ ὁποίου ἡ μεγάλη πυκνότης ὀφείλεται εἰς τὴν συσσώρευσιν πληθυσμοῦ εἰς Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ, οἱ λοιποὶ νομοὶ εἶναι αἱ εὐφορώτεραι περιφέρειαι τῆς Ἑλλάδος. Αἱ νῆσοι παράγουν ἔλαιον, οἶνον, σταφίδα, ἔχουν ναυτιλίαν καὶ ἀλιεῖαν κλπ. Ὁ νομὸς Θεσσαλονίκης ὀφείλει ἐν μέρει τὴν πυκνότητά του εἰς τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης, οἱ δὲ νομοὶ Μεσσηνίας καὶ Ἡλείας εἶναι τὰ κέντρα παραγωγῆς σταφίδος καὶ σύκων. Ἐπὶ πλέον ὁ νομὸς Μεσσηνίας παράγει μέταξον, ἔλαιον, ὄρουζαν, πορτοκάλια κλπ. Οἱ νομοὶ οἱ ἔχοντες μικρὰν πυκνότητα ἔχουν ἔδαφος κατὰ τὸ πλεῖστον ὄρεινόν καὶ ἄγονον.

Ἐν χωρίσῃμεν τὴν Ἑλλάδα εἰς ζῶνας ὕψους παρατηροῦμεν ὅτι ὁ περισσώτερος πληθυσμὸς ἦτοι τὰ 63,4 % ποσοστὸν τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ εἰς τὰ δύο τρίτα περίπου τοῦ πληθυσμοῦ, κατοικεῖ εἰς τὰ χαμηλὰ μέρη μέχρις ὕψους 200 μ. Εἰς τὰ μέρη τὰ ἔχοντα ὕψος ἀπὸ 201 ἕως 1000 μ. κατοικοῦν τὰ 34,44 % τῶν κατοίκων ἦτοι τὸ ἓν τρίτον τοῦ πληθυσμοῦ, οἱ δὲ λοιποὶ ἦτοι τὰ 2,16 % κατοικοῦν εἰς μέρη ἔχοντα ὕψος ἄνω τῶν 1000 μέτρων, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ κάτωθι πίνακος.

Πίναξ κατοίκων Ἑλλάδος κατὰ ζῶνας ὕψους.

Ζῶναι ὕψους εἰς μέτρα	Ἐκτασὶς εἰς τετραγ. χλμ.	Κάτοικοι	Ἀναλογία % ἐπὶ τοῦ πληθυσμ.	Πυκνότης κατὰ τε- τραγ. χλμ.
0— 200	42.614	4.336.000	63,40	101,75
201— 500	34.088	1.213.500	17,74	34,72
501—1000	36.700	1.143.000	16,70	31,14
1001—1500	12.847	147.000	2,15	11,44
1501—2000	3.441	500	0,01	0,14
2001 καὶ ἄνω	510	Ἀ κ α τ ο ἰ κ ἠ τ α		
Σύνολον...	130.200	6.840.000	100	

Ἡ πυκνότης εἰς τὴν πρώτην ζώνην μέχρις ὕψους 200 μέτρων εἶναι μεγίστη ἦτοι 101,75 κάτοικοι κατὰ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον, ὅσον δὲ ἀνερχόμεθα εἰς ὕψος, τόσον ἡ πυκνότης ἐλαττοῦται. Τὰ μέρη τὰ εὐρισκόμενα ἄνω τῶν 1500 μέτρων εἶναι σχεδὸν ἀκατοίκητα.

γ) Οικονομικαὶ ἀσχολίαι κατοίκων.

32. Ἡ Ἑλλάς δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς γεωργικὴ χώρα καθόσον τὰ 45 % τῶν κατοίκων τῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν. Ἡ Ἑλλάς ἔχει ἔκτασιν 130.200 τετραγωνικά χιλιόμετρα ἢ ὅποια κατανέμεται ὡς ἑξῆς :

Καλλιεργουμένη ἔκτασις	26.000	τετραγ. χιλίόμ. ἦτοι	20 %
Λειμῶνες καὶ βοσκαὶ	43.000	» » »	33 %
Δάση	24.000	» » »	18 %
Ἔδαφος ἄγονον, λίμναι, ἔλη	37.200	» » »	29 %

Ἦτοι παρατηροῦμεν ὅτι καλλιεργοῦνται μόνον τὰ 20 % τῆς ἐκτάσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἐκτὸς τῆς γεωργίας ἄλλαι ἀσχολίαι τῶν κατοίκων εἶναι ἡ κτηνοτροφία, ἡ ἀλιεία, ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον.

Α') **Γεωργία** : Τὸ καλλιεργούμενον ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος δὲν ἀποτελεῖ ἐκτεταμένας πεδιάδας ἀλλὰ μικρὰς ἐκτάσεις διακοπτομένας ὑπὸ ὄρειων μερῶν. Διὰ τοῦτο ἐπικρατεῖ σχεδὸν πανταχοῦ ἡ μικρὰ ἰδιοκτησία καὶ συνεπῶς παρουσιάζει δυσκολίας ἡ συστηματικὴ καὶ εἰς μεγάλην κλίμακα ἐφαρμογὴ τῶν νεωτέρων μεθόδων τῆς καλλιεργείας τῆς Γῆς πρὸς αὔξησιν τῆς ἀποδόσεως. Παρ' ὅλα ὅμως τὰ μειονεκτήματα αὐτὰ ἡ χρησιμοποίησις χημικῶν λιπασμάτων, ἡ διαρκὴς μέριμνα τοῦ Κράτους ὑπὲρ τῆς γεωργίας καὶ ἡ διοργάνωσις τῶν γεωργῶν διὰ τῶν γεωργικῶν συνεταιρισμῶν ηὔξησαν κατὰ τὸ μέγιστον δυνατὸν ὄριον τὴν ἀπόδοσιν τῆς καλλιεργείας.

Μέτρα ληφθέντα ὑπὸ τοῦ Κράτους πρὸς προστασίαν τῆς γεωργίας εἶναι τὰ ἑξῆς :

1) Ἡ ἴδρυσις καὶ λειτουργία εἰς τὰ περισσότερα γεωργικὰ κέντρα πειραματικῶν ἀγρῶν (ἀγροκηπίων) εἰς τοὺς ὁποίους γίνεται α') δοκιμαστικὴ καλλιέργεια ὑπὸ εἰδικῶν γεωπόνων ὄρισμένων εἰδῶν καὶ κατάλληλος διασταύρωσις τῶν διαφόρων ποικιλιῶν τῶν εἰδῶν τούτων εἰς τρόπον ὥστε νὰ εὑρεθῆ ἡ ποικιλία ἡ μᾶλλον εὐδοκιμοῦσα εἰς ἕκαστον τόπον ἀναλόγως τοῦ κλίματος καὶ τῆς συστάσεως τοῦ ἔδαφους τοῦ τόπου. καὶ β') Δοκιμαστικαὶ καλλιέργειαι φυτῶν τῶν ὁποίων ἡ καλλιέργεια ἢ ἦτο ἄγνωστος ἐν Ἑλλάδι ἢ ἐγένετο πολὺ περιορισμένη καὶ πλημμελής, ὡς ἡ καλλιέργεια ὀρούξης, βάμβακος κλπ. Τοιοῦτοτρόπως κατορθώθη νὰ

χρησιμοποιηθῶν λίαν ἐπιμελῶς αἱ βαλιώδεις ἐκτάσεις τοῦ Παμί-
σου ποταμοῦ εἰς τὴν Μεσσηνίαν, τοῦ Λοῦρου εἰς τὴν Πρέβεζαν
καὶ ἄλλων μερῶν τὰ ὅποια ἦσαν ἄγονα. Ἐπίσης ἡ βαμβακο-
καλλιέργεια ἐβελτιώθη σημαντικῶς, ἐπεκταθεῖσα ἐκτὸς τῆς περι-
φερείας τῆς Κωπαΐδος καὶ εἰς τὴν Λαμίαν καὶ Σπάρτην καὶ
εἰς μερικὰς περιφερείας τῆς Μακεδονίας.

2) Ἡ προστασία ὑπὸ τοῦ Κράτους τῶν καθαρῶς Ἑλληνικῶν
ἐξαγωγικῶν προϊόντων καὶ ὁ ἔλεγχος τῆς ποιότητος καὶ συσκευα-
σίας αὐτῶν πρὸς ἐξαγωγήν των εἰς τὸ ἔξωτερικὸν ὡς π. χ. τῆς
σταφίδος, τῶν σύκων, τοῦ καπνοῦ, τοῦ ἐλαίου, τῶν νωπῶν στα-
φυλῶν κλπ.

3) Ἡ ἐνίσχυσις ὑπὸ τοῦ Κράτους τῆς καταναλώσεως τῶν ἐγ-
χωρίων εἰδῶν διὰ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ φόρου ἐπ' αὐτῶν καὶ τῆς
ἀντιστοίχου αὐξήσεως τοῦ φόρου τῶν ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ εἰσαγω-
μένων τοιούτων εἰδῶν.

4) Ἡ παροχὴ ὑπὸ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέξης ἀγροτικῶν δα-
νειῶν εἰς τοὺς γεωργοὺς τοὺς ἀποτελοῦντας γεωργικοὺς συνεται-
ρισμοὺς πρὸς ἐπιμελεστέραν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν των καὶ ἡ
ὑπ' αὐτῆς ἔξαγορὰ τῶν παραγομένων γεωργικῶν εἰδῶν εἰς τιμὰς
σχετικῶς ἱκανοποιητικὰς.

Ἡ οὐσιώδης αὐξήσις τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς κατὰ τὰ τε-
λευταῖα 20 ἔτη ἐνισχύθη σημαντικῶς ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς καλ-
λιεργείας τῶν ἀποξηρανθεισῶν λιμνῶν τῆς Κωπαΐδος, τῆς Κάρ-
λας εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τῶν ἐλωδῶν ἐκτάσεων τοῦ Σιτυμῶ-
νος καὶ τοῦ Νέστου, ἀφ' ἑτέρου διὰ τῆς συστηματικωτέρας καλ-
λιεργείας τῆς καλλιεργουμένης ἐκτάσεως.

Ὡς πρὸς τὴν παραγομένην ποσότητα τὴν πρώτην θέσιν κα-
τέχουν τὰ σιτηρά. Ταῦτα ὅμως καταναλίσκονται διὰ τὰς ἀνάγκας
τῶν κατοίκων καὶ ἐπειδὴ ἡ παραγομένη ποσότης δὲν εἶναι ἐπαρ-
κῆς, καλύπτουσα μόνον τὰ 60 % τῶν ἀναγκῶν, διὰ τοῦτο εἰσά-
γεται ἡ ἐπὶ πλέον ἀπαιτουμένη ποσότης ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ. Ἐν
τούτοις, λόγῳ τῆς συνεχῶς ἐντεινομένης σιτοκαλλιέργειας, διαρ-
κῶς αὐξάνει ἡ παραγομένη ποσότης σίτου, ἀνελθοῦσα κατὰ τὸ
1937 εἰς 891.000 τόννους καὶ καλύψασα τὰ 3/4 τῶν ἀναγκῶν.

Ὡς πρὸς τὰ ἔξαγόμενα εἰς τὸ ἔξωτερικὸν ἔμπορεύματα τὴν
πρώτην θέσιν κατέχει ὁ καπνός. Ἐξάγονται περίπου τὰ 5/6 τῆς
παραγωγῆς. Μετὰ τὸν καπνὸν ἔρχονται ἡ σταφίς καὶ τὸ ἔλαιον.

Ἄλλα προϊόντα ἐξαγόμενα εἰς τὸ ἔξωτερικὸν εἶναι ἔλαια, οἶνος, σῦκα, νωπαὶ σταφυλαὶ κλπ. (ἴδε σχετικὸν πίνακα εἰς τὸ τέλος).

Πίναξ παραγωγῆς προϊόντων τῆς Ἑλλάδος.

Ἔτη	Παραγωγή εἰς χιλιάδας τόννων										
	σίτο	λοιπὰ σιτῆρά	ἔλαιον	σταφύ	καπνὸς	σογιὸ	ὄσπρια	βάμβαξ	μέταξι ἀπαιτῶ	σοταρί γαστρο	ἄλλα
1920	304	466	76	137,3	40	175	35,8	1,5			
1930	264	496	97,3	170,6	65,8	221	36,5	11,6	1,8	1,2	
1935	740	677	88	213	70	495	55,4	35,3	2,7	1,8	
1936	532	621	72,5	177	81	192	73,7	42		1,5	

Ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ παρατιθεμένου χάρτου γεωργικῶν προϊόντων (σελ. 65) σιτοπαραγωγὸι περιφέρειαι εἶναι ἡ Θεσσαλία, ἡ Μακεδονία καὶ ἐν μέρει ἡ Πελοπόννησος. Περιφέρειαι παράγουσαι ἔλαιον εἶναι ὅλαι αἱ νῆσοι (ἰδίως Λέσβος, Κρήτη, Κέρκυρα), ἡ Μεσσηνία, ἡ Ἄττική, ἡ Φωκίς κλπ. Περιφέρειαι παράγουσαι σταφίδα εἶναι ἡ Πελοπόννησος (δυτικὴ καὶ βορεῖα πλευρά), ἡ Ζάκυνθος καὶ ἡ Κρήτη. Περιφέρειαι καπνοπαραγωγὸι εἶναι κυρίως ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία καὶ Θράκη. Ἐπίσης παράγονται καπνὰ εἰς Θεσσαλίαν, Λαμίαν καὶ Ἀργίσιον. Βάμβαξ καλλιεργεῖται εἰς τὴν Κοπαΐδα, Λοκρίδα, Λακωνίαν καὶ Σέρρας τῆς Μακεδονίας. Ὅρουζα ἤρχισε νὰ καλλιεργῆται εἰς τὰ βαλτώδη μέρη τῆς Πρεβέζης καὶ τῆς Μεσσηνίας.

Β'. Κτηνοτροφία : Ἡ κτηνοτροφία εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀκμάζει εἰς τὰ ὄρεινά μέρη. Ἐν τούτοις αὕτη δὲν ἐπαρκεῖ νὰ καλύψῃ τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας εἰς κρέας, τυρόν, βούτυρον κλπ. καὶ διὰ τοῦτο εἰσάγονται καὶ ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ κτηνοτροφικὰ προϊόντα καὶ ζῶα. Τὰ εἰσαγόμενα ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ ζῶα ἐκτὸς τῶν ἵππων, καταναλίσκονται ὡς κρέας διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων. Κυριώτεραι κτηνοτροφικαὶ περιφέρειαι εἶναι ἡ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάς, ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Μακεδονία.

Γ'. Δασικὸς πλοῦτος : Ἡ Ἑλλάς δὲν ἔχει μεγάλα καὶ πυκνὰ δάση καὶ συνεπῶς ἡ περισσοτέρα οἰκοδομήσιμος ξυλεία, τὸ κυριώτερον δασικὸν προϊόν, εἰσάγεται ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ. Κυριώτερα δασικὰ προϊόντα εἶναι ἡ οἰκοδομήσιμος ξυλεία, ἡ ξυλεία

ἐπίπλων, οἱ ξυλάνθρακες, ἡ ρητίνη καὶ ἡ μαστίχα. Ἐσχάτως γίνεται προπαγάνδα ὑπὲρ τοῦ πρασίνου, δηλαδή ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως τῶν δασῶν, τὰ ὁποῖα καὶ ἐξυγιαίνουν τὸν τόπον καὶ προλαμβάνουν τὰς ἐκ τῶν πλημμυρῶν καταστροφάς.

Δ'. Ὅρυκτος πλοῦτος : Ἡ Ἑλλὰς ἔχει ἀρκετὸν ὄρυκτὸν

Χάρτης γεωργικῶν προϊόντων τῆς Ἑλλάδος..

πλοῦτον, ἀλλὰ δὲν γίνεται ἐκμετάλλευσις τούτου εἰς εὐρείαν κλίμακα ἀφ' ἐνὸς μὲν διότι ἀπαιτοῦνται πολλὰ δαπάναι διὰ τὴν

ἔξορυξιν τῶν μεταλλευμάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ταῦτα δὲν εἶναι πλούσια εἰς περιεκτικότητα μετάλλου.

Πίναξ τῶν κυριωτέρων μεταλλευμάτων τῆς Ἑλλάδος.

	Μεταλλεύματα	Τόποι ἐξορύξεως
1	Σιδήρου	Σέριφος (50%) Λάρυμνα (47%)
2	Σιδηρομαγγανίου	Λαύρειον (12-14% Mn, 30% Fe)
3	Μολύβδου	Λαύρειον (6-12%) Σίφνος (3 6%)
4	Ψευδαργύρου	Λαύρειον (25%) Θάσος (12-14%)
5	Μαγγανίου	Μελιγαλᾶ (82%) Δράμα (42%) Ἄν-
6	Νικελίου	Λάρυμνα (5%) [δρος
7	Θείου	Μήλος (30-50%)
8	Χρωμίου	Χαλκιδική (40-48%) Θεσσαλία (38 42%)

Ἐκτὸς τῶν μεταλλευμάτων ποῦ περιέχει ὁ ἄνω πίναξ ὑπάρχουν ορυχεῖα ἐξορύξεως λιγνίτου εἰς Εὐβοίαν (Κύμην, Ἀλιβέριον, Ψαχνά), Ὠρωπὸν κλπ. σμύριδος εἰς Νάξον, λατομεῖα μαρμάρου καὶ λατομεῖα θηραϊκῆς γῆς. Εἰς τὴν Ζάκυνθον ὑπάρχει πηγὴ πετρελαίου ἔχουσα ἐλαχίστην ἀπόδοσιν. Ἡ Ἑλλάς παράγει ἐπίσης μεγάλην ποσότητα ἄλατος διὰ τῶν ἀλυκῶν τῆς εἰς Ἀνάβυσσον (Ἀττικῆς), Λευκάδα, Μεσολόγγιον, Λέσβον καὶ ἀλλαχοῦ.

Ὑπάρχουν ἐν Ἑλλάδι πολλὰ ἱαματικά πηγαὶ ὡς τοῦ Λουτρακίου, τῆς Αἰδηψοῦ, τῆς Ὑπάτης, τοῦ Πλατυστόμου, τῶν Καμμένων Βούρλων, τῶν Μεθάνων, τοῦ Καϊάφα, τῆς Σαρίτζης κλπ.

Ε'. Ἀλιεία : Μία ἐκ τῶν σπουδαίων πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι καὶ ἡ ἀλιεία. Σχεδὸν οἱ περισσότεροι κάτοικοι τῶν νήσων ἀσχολοῦνται εἰς αὐτήν. Ἐκτὸς τῆς ἀλιείας εἰς τὴν θάλασσαν γίνεται καὶ συστηματικὴ καλλιέργεια ἰχθύων εἰς ἰχθυοτροφεῖα λειτουργοῦντα εἰς τὰς λιμνοthalάσσας τοῦ Μεσολογγίου, τῆς Προβέλης, τῆς Ἀγουλινίτσας, τοῦ Πόρτο Λάγο κλπ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀλιευθέντων ἰχθύων κατὰ τὸ 1935 ἀνῆλθεν εἰς 16 χιλιάδες τόννους περίπου.

ΣΤ'. Βιομηχανία : Ἡ Ἑλληνικὴ βιομηχανία, εὐρισκομένη πρὶν εἰς νηπιώδη κατάστασιν, ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Πολλὰ ἐργοστάσια ἰδρύθησαν παράγοντα βιομηχανικὰ εἶδη τῶν ὁποίων ἡ ποιότης ἀμιλλᾶται μὲ τὴν τῶν εὐρωπαϊκῶν. Τοιαῦτα βιομηχανικὰ εἶδη εἶναι ὑφάσματα μάλλινα,

μεταξωτὰ καὶ βαμβακερά, εἶδη διατροφῆς (κονσέρβαι), οἰκοδομη-
σιμα ὕλικα (τσιμέντα), χημικὰ προϊόντα κλπ.

Σήμερον λειτουργοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα περὶ τὰς 76.500 βιομη-
χανικαὶ ἐπιχειρήσεις ἀπασχολοῦσαι ἐν συνόλῳ περὶ τοὺς 430.000
ἐργάτας. Ἐξ αὐτῶν χίλια περίπου βιομηχανικαὶ ἐπιχειρήσεις ἀπασχο-
λοῦσαι 110.000 περίπου ἐργάτας θεωροῦνται μεγάλα ὡς ἀπασχο-
λοῦσαι ἄνω τῶν 25 ἐργατῶν ἑκάστη (μέσος ὄρος 110 ἐργάτας δι'
ἑκάστην). Σπουδαιότεραι εἶναι αἱ ὕφαντικαὶ (βαμβακουργία, ἐρι-
ουργία, μεταξουργία, ταπητουργία), χημικαί, οἰκοδομικαί, εἰδῶν
διατροφῆς, ἐπίπλων, κατεργασίας δερμάτων κλπ. (ἴδε σχετικὸν
πίνακα εἰς τὸ τέλος).

Ζ'. Ἐμπόριον : Ἡ Ἑλλὰς διενεργεῖ ζωηρὸν ἐμπόριον ἐσω-
τερικὸν καὶ ἔξωτερικὸν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν τῆς εἰς
τρόφιμα καὶ εἰς λοιπὰ εἶδη. Τὸ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον ὑπερβαί-
νει κατὰ πολὺ τὰς ἐξαγωγὰς καὶ οὕτω ὑπάρχει πάντοτε ἔλλειμμα.
Κατὰ τὸ 1935 ἡ μὲν εἰσαγωγή ἀνῆλθεν εἰς 10680 ἑκατομμύρια
δραχμῶν ἡ δὲ ἐξαγωγή εἰς 7100 ἑκατομμύρια ἤτοι ὑπῆρχε πα-
θητικὸν ἀπὸ 3580 ἑκατομμύρια δραχμῶν. Τὸ παθητικὸν τοῦτο
καλύπτεται ἐκ τῶν λεγομένων ἀδήλων πόρων ἤτοι 1) ἐκ τῶν ἐμ-
βασμάτων τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἔξωτερικοῦ, 2) ἐκ τῆς βιομηχανίας
τῶν ξένων δηλαδὴ ἐκ τῶν χρημάτων τὰ ὅποια ἀφήνουν εἰς τὴν
Ἑλλάδα οἱ ξένοι περιηγηταὶ οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὸν τόπον μας, 3)
ἐκ τῶν κερδῶν τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας κλπ.

Ἡ Ἑλλὰς ἐξάγει καπνόν, σταφίδα, ἔλαιον, οἴνους, νωπὰς
σταφυλάς, ἄλας, ὄρυκτά, νήματα, σπορέλαια κλπ. εἰσάγει δὲ τρό-
φιμα (σίτον, ζάχαριν, καφέν, ὄρυζαν), ξυλείαν, βιομηχανικὰ εἶδη,
φάρμακα, εἶδη ἔνδυμασίας κλπ.

Η'. Συγκοινωνία : Ἡ συγκοινωνία εἰς τὴν Ἑλλάδα γίνεται
1) διὰ ξηρᾶς ἤτοι σιδηροδρομικῆ καὶ δι' αὐτοκινήτων 2) διὰ θα-
λάσσης καὶ 3) ἀεροπορικῆ. Τὸ σιδηροδρομικὸν δίκτυον τῆς Ἑλ-
λάδος εἶναι ἀρκετὰ ἐκτεταμένον ἔχον μῆκος 2687 χιλιομέτρων.
Αἱ κυριώτεραι σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ τῆς Ἑλλάδος εἶναι αἱ
ἑξῆς :

- 1) Πειραιῶς—Ἀθηνῶν—Θεσσαλονίκης—Εὐρώπης.
- 2) Θεσσαλονίκης—Ἀλεξανδρουπόλεως.
- 3) Πειραιῶς—Ἀθηνῶν—Πελοποννήσου.
- 4) Θεσσαλονίκης—Φλωρίνης.
- 5) Θεσσαλίας (Βόλου—Λαρίσης καὶ Βόλου—Τρικιάλων).

Τὸ μήκος τῶν ὁδῶν κατὰ τὸ 1935 ἦτο 12 ἑκατομμύρια χιλιόμετρα περίπου. Αἱ πλεῖσται ἐκ τῶν ὁδῶν ποῦ συνδέουν τὰ διάφορα διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἀσφαλτοστρωμένοι καὶ διὰ τοῦτο λειτουργεῖ συγκοινωνία διὰ λεωφορείων αὐτοκινήτων μεταξὺ ὄλων σχεδὸν τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ θαλασσία συγκοινωνία τῆς Ἑλλάδος εἶναι πυκνοτάτη. Ὁ ἔμπορικὸς στόλος τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ 1935 ἀπετελεῖτο ἀπὸ 600 ἔπιμόπλοια χωρητικότητος 1.760.000 τόννων καὶ 700 ἰστιοφόρα χωρητικότητος 54.000 τόννων (σύνολον 1300 πλοία χωρητικότητος 1.814 000 τόννων). Ἡ Ἑλλὰς κατέχει ἤδη τὴν ἐνάτην θέσιν μεταξὺ τῶν ναυτικῶν κρατῶν, ὡς πρὸς τὸν ἔμπορικὸν στόλον (ἴδε σχετικὸν πῖνακα εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου). Σπουδαιότεροι λιμένες τῆς Ἑλλάδος εἶναι οἱ 1) Πειραιῶς, 2) Θεσσαλονίκης, 3) Βόλου, 4) Πατρῶν, 5) Καλαμῶν, 6) Ἡρακλείου, 7) Καβάλλας.

Διεθνή σημασίαν ἔχουν οἱ λιμένες τοῦ Πειραιῶς καὶ τῆς Θεσσαλονίκης. Καὶ ὁ μὲν λιμὴν τοῦ Πειραιῶς εἶναι διεθνοῦς σημασίας διότι εἶναι κῆρυκος διεθνῶν συγκοινωνιῶν μεταξὺ δυτικῆς Μεσογείου ἀφ' ἐνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου Ἀνατ. Μεσογείου καὶ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ. Ὁ δὲ λιμὴν τῆς Θεσσαλονίκης ἔχει διεθνή σημασίαν ὅσον ἀφορᾷ τὴν βαλκανικὴν καὶ τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην.

Ἐλεύθεροι ζῶναι ὑπάρχουν μία εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ δύο εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν ἦτοι ἡ Ἑλληνικὴ καὶ ἡ Σερβικὴ ἐκ τῶν ὁποίων ἡ Σερβικὴ ἐξυπηρετεῖ ἀποκλειστικῶς τὴν Σερβίαν.

Ἀεροπορικὴ συγκοινωνία (ἐκτὸς τῶν διεθνῶν γραμμῶν αἱ ὁποῖα διέρχονται διὰ τῶν Ἀθηνῶν), ὑπάρχει μεταξὺ Ἀθηνῶν—Θεσσαλονίκης—Δράμας καὶ Ἀθηνῶν—Ἰωαννίνων.

Ἀσκήσεις. 62) Διατί αἱ μεγάλα νῆσοι τοῦ Ἰονίου καὶ Αἰγαίου πελάγους ἔχουν μεγάλην πυκνότητα;

63) Τὸ αὐτὸ διὰ τὸν νομὸν Μεσσηνίας.

64) Ποίαν σειρὰν κατέχει ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν παγκόσμιον παραγωγὴν 1) ἐλαίου, 2) σταφίδος, 3) καπνοῦ, 4) οἴνου, 5) σίτου, 6) βάμβακος, 7) μετάξις καὶ 8) ἐρίου; (ἴδε σχετικὸν πῖνακα εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου).

65) Νὰ ἐξετασθῇ ἡ ἄνω ἄσκησις ἐν σχέσει μὲ τὰ βαλκανικὰ μόνον κράτη.

66) Ἐχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τῆς Ἑλλάδος ἡ θαλασσία συγκοινωνία;

67) Ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου ποίας περιοχᾶς τῆς Ἑλλάδος ἐξυπηρετεῖ καὶ ἀπὸ ποίας ἀπόψεως;

68) Ἀναφέρατε τὰς περισσότερον ἀκμαζούσας βιομηχανίας τῆς Ἑλλάδος.

69) Ἀναφέρατε τὸν πρῶτον ἑλληνικὸν λιμένα σταφίδος. Ὁμοίως παπνοῦ. Ὁμοίως ἐλαίου.

70) Ἀπαριθμήσατε τὰ προϊόντα τὰ παραγόμενα εἰς τὴν Μεσσηνιακὴν πεδιάδα κατὰ σειρὰν σπουδαιότητος.

71) Ὁμοίως εἰς τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα.

72) Ὁμοίως εἰς τὴν πεδιάδα Θηβῶν - Λεβαδείας.

73) Ὁμοίως εἰς τὴν Κρήτην.

δ') Πνευματικαὶ ἀσχολίαι κατοίκων.

33. Α'. Θρησκεία. Ἡ ἐπίσημος θρησκεία τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ ὀρθόδοξος χριστιανικὴ θρησκεία. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶναι αὐτοκέφαλος, ἀλλὰ δογματικῶς καὶ κανονικῶς εἶναι ἠνωμένη μὲ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος διοικεῖται ἀπὸ τὴν Ἰεράν Σύνοδον ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἀνωτάτη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν Μητροπολίτην Ἀθηνῶν ὡς πρόεδρον καὶ ἀπὸ 12 ἀρχιερεῖς ὡς συνοδικούς.

Ὅλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ ἀνερχόμενοι εἰς 6.580.000. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλοι θρησκοὶ ἤτοι 36.000 καθολικοί, 9 000 διαμαρτυρόμενοι, 135.000 μωαμεθανοὶ καὶ 80.000 Ἰσραηλῖται. Ἐκ τούτων οἱ καθολικοὶ καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι κατοικοῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς Κυκλάδας, οἱ μωαμεθανοὶ (Τοῦρκοι) εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην καὶ οἱ Ἰσραηλῖται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν βόρειον Ἑλλάδα (Βόλον, Θεσσαλονίκην κλπ.).

Β'. Πολίτευμα. Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι συνταγματικὴ βασιλεία. Πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἦτο ὁ Ὄθων (1833—1862) ὅστις ἐκυβέρνησε τὴν χώραν ἀπολυταρχικῶς μέχρι τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1843 κατὰ τὴν ὁποίαν παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ πρῶτον συνταγματικὸν πολίτευμα. Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ὄθωνος καὶ ἐπὶ τοῦ νέου βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α' (1863—1913) ἐθεσπίσθη κατὰ τὸ 1864 τὸ νέον συνταγματικὸν πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος, τὸ χαρακτηρησθὲν ὡς βασιλευμένη δημοκρατία καὶ τὸ ὁποῖον μὲ τροποποιήσεις τινὰς ἰσχύει καὶ σήμερον. Ὁ βίος τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν πρῶτην ἑκατονταετίαν τῆς ἐλευθέρως ζωῆς της ὑπῆρξε πολιτάρχος λόγῳ τῆς ἐσωτερικῆς διαμάχης.

Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος περιλαμβάνει τρεῖς ἐξουσίας, ἤτοι: τὴν νομοθετικὴν, τὴν δικαστικὴν καὶ τὴν διοικητικὴν.

Ἡ δικαστικὴ ἐξουσία ἐξασκεῖται ὑπὸ τῶν δικαστῶν, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἰσόβιοι. Ἡ δικαιοσύνη ἀπονέμεται εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τῶν τακτικῶν δικαστηρίων. Ἀνώτατον δικαστήριον εἶναι ὁ Ἄρειος Πάγος ἐδρεύων ἐν Ἀθήναις. Ἄλλα τακτικά δικαστήρια εἶναι τὰ Ἐφετεῖα, τὰ Πρωτοδικεῖα, τὰ Εἰρηνοδικεῖα, τὰ Κακουργιοδικεῖα καὶ τὰ Πλημμελειοδικεῖα. Ἐφετεῖα ὑπάρχουν ἐν ὄλῳ ἑννέα, ἦτοι 1) Ἀθηνῶν, 2) Αἰγαίου (με ἐδραν τὴν Μυτιλήνην), 3) Θεσσαλονίκης, 4) Θράκης (με ἐδραν τὴν Κομοτινὴν), 5) Κερκύρας, 6) Κρήτης (με ἐδραν τὰ Χανιά), 7) Λαρίσσης, 8) Ναυπλίου καὶ 9) Πατρῶν. Τὰ λοιπὰ δικαστήρια διαιροῦνται: α) εἰς πολιτικά, περιλαμβάνοντα τὰ Πρωτοδικεῖα καὶ τὰ Εἰρηνοδικεῖα καὶ δικάζοντα τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις καὶ β) εἰς ποινικά, περιλαμβάνοντα τὰ Κακουργιοδικεῖα καὶ τὰ Πλημμελειοδικεῖα καὶ δικάζοντα τὰς ποινικὰς ὑποθέσεις. Ὑπάρχουν ἐπίσης 8 Στρατοδικεῖα, 1 Ναυτοδικεῖον καὶ 1 Ἀναθεωρητικὸν δικαστήριον διὰ τὰ στρατιωτικὰ ἀδικήματα.

Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία ἐξασκεῖται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν αἱ ὁποῖαι ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὰ διάφορα ὑπουργεῖα. Ἡ Κυβέρνησις ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν Πρόεδρον αὐτῆς καὶ ἀπὸ τοὺς Ὑπουργούς. Ὑπάρχουν ἐν ὄλῳ δώδεκα Ὑπουργεῖα ἐδρεύοντα ἐν Ἀθήναις ἦτοι 1) Ἐξωτερικῶν 2) Δικαιοσύνης 3) Ἐσωτερικῶν 4) Θρησκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας 5) Οἰκονομικῶν 6) Στρατιωτικῶν 7) Ναυτικῶν 8) Ἀεροπορίας 9) Ἐθνικῆς Οἰκονομίας 10) Συγκοινωνίας 11) Γεωργίας καὶ 12) Ὑγιεινῆς. Πολλὰ ἐκ τούτων ἔχουν καὶ Ὑφυπουργεῖα. Ὀλόκληρον τὸ κράτος διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς 37 νομοὺς καὶ 140 ἐπαρχίας. Ὑπάρχουν ἐπίσης 4 γενικαὶ διοικήσεις ἦτοι Μακεδονίας με ἐδραν τὴν Θεσσαλονίκην, Θράκης με ἐδραν τὴν Κομοτινὴν, Ἠλείου με ἐδραν τὰ Ἰωάννινα καὶ Κρήτης με ἐδραν τὰ Χανιά.

Γ'. Ἐκπαίδευσις. Ἡ ἐκπαίδευσις περιλαμβάνει τρεῖς κλάδους ἦτοι α) τὴν στοιχειώδη ἢ κατωτάτην ἐκπαίδευσιν β) τὴν μέσην καὶ γ) τὴν ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν.

Ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις εἶναι ὑποχρεωτικὴ δι' ὅλους τοὺς Ἕλληνας καὶ παρέχεται δωρεὰν διὰ τῶν δημοτικῶν σχολείων εἶναι δὲ ἐξαετής. Διὰ τοῦτο σήμερον εἶναι ὀλιγότεροι οἱ ἐντελῶς ἀγράμματοι Ἕλληνες (περίπου 23% ἄρρενες καὶ 58% θήλειες). Τὸ σύνολον τῶν δημοτικῶν σχολείων τοῦ κράτους εἶναι 9.000 περίπου οἱ δὲ εἰς αὐτὰ φοιτῶντες μαθηταὶ ὑπερβαίνουν τὰς 900.000.

Ἡ μέση ἐκπαίδευσις παρέχεται διὰ τῶν Γυμνασίων, Πρακτικῶν Λυκείων καὶ Ἐμπορικῶν Σχολῶν, εἶναι δὲ ἑξαετής. Ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1937—1938 ἔγινεν αὕτη ὀκταετής, παρεχομένου τοῦ δικαιώματος ὅπως φοιτήσωσι εἰς τὴν α' τάξιν τοῦ ὀκτατάξιου Γυμνασίου οἱ ἔχοντες ἑνδεικτικὸν δ' τάξεως δημοτικοῦ σχολείου. Τὸ σύνολον τῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως εἶναι περὶ τὰ 550 μὲ συνολικὸν ἀριθμὸν μαθητῶν περὶ τὰς 75.000.

Ἡ ἀνωτάτη ἐκπαίδευσις παρέχεται κυρίως διὰ τῶν Πανεπιστημίων Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης καὶ διὰ τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου. Ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν παρέχουν ἐπίσης ἡ ἀνωτάτη σχολὴ Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν, αἱ σχολαὶ Εὐελπίδων, Δοκίμων καὶ Αεροπορίας, ἡ ἀνωτάτη σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν, ἡ Πάντειος Σχολὴ πολιτικῶν ἐπιστημῶν, αἱ Παιδαγωγικαὶ Ἀκαδημαῖαι κ.λ.π.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, ἡ μόρφωσις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ συντελεῖται καὶ διὰ τῶν ἐπαγγελματικῶν σχολῶν, ἥτοι τῶν μέσων καὶ κατωτέρων γεωργικῶν σχολῶν, τῶν ἐπαγγελματικῶν ἐμπορικῶν σχολῶν, τῶν σχολῶν καλλιτεχνικῆς μορφώσεως, τῶν σχολῶν ὑπαλλήλων τῆς διοικήσεως, τῆς βιοτεχνικῆς σχολῆς κλπ. Ἐπίσης ὁ τύπος διὰ τῶν ἡμερησίων καὶ περιοδικῶν ἑφημερίδων συντελεῖ πολὺ εἰς τὴν διαπαιδαγώγησιν τοῦ λαοῦ ἀπὸ ἐπιστημονικῆς, κοινωνικῆς, καὶ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Τὰ ἰσχυρότερα κράτη τῆς Γῆς.

34. 1. *Βρετανικὴ Αὐτοκρατορία.* Ἡ Βρετανικὴ Αὐτοκρατορία ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν Μεγάλην Βρετανίαν καὶ ἀπὸ τὰς ἀποικίας.

Ἡ Βρετανικὴ Αὐτοκρατορία κατέχει ἑκτασιν 35 ἑκατομμυρίων τετραγωνικῶν χιλιομέτρων ἥτοι τὸ τέταρτον τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς, ἔχει δὲ πληθυσμὸν ἐν συνόλῳ 452 ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων. Αἱ σπουδαιότεραι ἀποικίαι τῆς Μ. Βρετανίας εἶναι αἱ Ἰνδία, ἡ Αὐστραλία, ὁ Καναδᾶς, ἡ δυτικὴ καὶ ἡ νότιος Ἀ-

ἐκ τῶν Ἰνδιῶν, Αὐστραλίας καὶ Καναδά, ζάχαρις ἐκ τῶν Ἰνδιῶν, καφφές, τέιον κλπ.

Τὸ σπουδαιότερον οἰκονομικὸν ἔρεισμα τῆς Βρετ. Αὐτοκρατορίας εἶναι αἱ πλουσίαι Ἰνδίαι. Ὁ Καναδᾶς εἶναι εἷς ἐκ τῶν πλουσιωτέρων σιτοβολῶνων καὶ μία ἐκ τῶν μεγαλυτέρων κτηνοτροφικῶν περιοχῶν τοῦ κόσμου.

Ἀσκήσεις. 74) Εὑρετε τὴν σειρὰν τὴν ὁποίαν κατέχει ἐν τῷ κόσμῳ ἡ Βρετανικὴ Αὐτοκρατορία ὡς πρὸς τὴν παραγωγὴν α) σίτου, β) ὀρύζης, γ) βάμβακος, δ) ἄνθρακος, ε) πετρελαίου καὶ στ) σιδήρου. (Ἐκ τοῦ εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου παρατιθεμένου πίνακος θὰ ληφθῆ τὸ ἄθροισμα παραγωγῆς τῶν κρατῶν Ἀγγλίας, Ἰνδιῶν, Αὐστραλίας καὶ Καναδά).

75) Ποῖον εἶναι τὸ εὐπαθὲς σημεῖον τῆς ἰσχύος τῆς βρετανικῆς Αὐτοκρατορίας;

76) Διατὶ ἡ Ἀγγλία ἔχει ἰσχυρὰς ναυτικὰς βάσεις εἰς Γιβραλτάρ, Μάλταν, Ἄντεν καὶ Σιγκαπούρην;

2. **Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς.** Αἱ Ἡνωμέναι πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς κατέχουν σχεδὸν ὁλόκληρον τὸ κεντρικὸν τμήμα τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Ἔχουν ἕκτασιν 7.839.000 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων καὶ πληθυσμὸν 128 ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων περίπου. Ἡ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι 16,3. Αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι ἔχουν ἀποικίας ἑκτάσεως ἐν συνόλῳ 1.844.000 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων καὶ πληθυσμοῦ 15.530.000 ἀνθρώπων. Αἱ ἀποικίαι αὐτῶν εἶναι ἡ Ἀλάσκα, αἱ Φιλιππῖναι νῆσοι, αἱ νῆσοι Χαβαΐ, ὁ Παναμᾶς καὶ τὸ Πόρτο Ρίκο.

Αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι ἄν καὶ εἶναι πλουσιωτάτη χώρα καὶ ὡς πρὸς τὰ γεωργικὰ προϊόντα καὶ ὡς πρὸς τὰ ὀρυκτά, ἐν τούτοις εἶναι ἀραιῶς κατοικημένοι. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ χώρα αὕτη ἤρχισε νὰ ἀκμάζη μόνον κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα καὶ κυρίως ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἀπὸ τῆς ὁποίας ἤρχισε νὰ σχηματίζεται μεταναστευτικὸν ρεῦμα ἐκ τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν Ἀμερικὴν, ὡς δεικνύει ὁ κάτωθι πίναξ.

Πίναξ πληθυσμοῦ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν

Ἔτη	Πληθυσμὸς	Ἔτη	Πληθυσμὸς
1790	3.900.000	1900	76.000.000
1830	13.000.000	1910	92.000.000
1860	31.400.000	1920	105.700.000
1880	50.000.000	1935	128.000.000

Σήμερον αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι ἔχουν περιορίσει κατὰ πολὺ τὸν ἀριθμὸν τῶν μεταναστεύσεων. Ἡ ἀπότομος αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Ἠνωμ. Πολιτειῶν, ἡ ὁποία δὲν ἦτο φυσιολογική, ἐπέφερεν ἀνωμαλίας εἰς τὴν ἀνεύρεσιν πόρων διατροφῆς. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀμερικανοὶ ἐπέδόθησαν εἰς τὴν ἐντατικὴν καλλιέργειαν τῆς Γῆς. Ἀπέραντοι ἐκτάσεις αἱ ὁποῖαι κατεκαλύπτοντο πρὶν ἀπὸ δάση μετετράπησαν εἰς καλλιεργησίμους γαίας διὰ τῆς ἀποκοπῆς τῶν δασῶν καὶ καλλιεργοῦνται μὲ σιτηρά, βάμβακα, γεώμηλα, καπνὰ κλπ. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ἐργατικαὶ χεῖρες δὲν εἶναι ἀρκεταί, διὰ τοῦτο γίνεται μεγάλη χρῆσις μηχανῶν διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν.

Παραλλήλως πρὸς τὴν αὔξησιν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς ἠϋξήθη καὶ ἡ βιομηχανικὴ τοιαύτη, βοηθουμένη ὑπὸ τῆς ὑπάρξεως ἀφθονοτάτης καυσίμου ὕλης (ἄνθρακος καὶ πετρελαίου). Εἰς τὰς περισσοτέρας πόλεις ἀκμάζει ἡ βιομηχανία παντὸς εἴδους. Λόγω τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων καὶ τὰ γεωργικὰ εἶδη καὶ τὰ βιομηχανικὰ καταναλίσκονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐντὸς τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν ἐξάγεται δὲ σχετικῶς μικρὰ ποσότης ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Τὸ ἐμπόριον τῶν Ἠν. Πολιτειῶν ἔχει τεραστίαν κίνησιν. Αἱ Ἠν. Πολιτεῖαι ἔχουν ἓνα ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἐμπορικῶν στόλων τοῦ κόσμου. Τὸ ἐμπόριόν των εἶναι ἐσωτερικόν, ἦτοι μεταξὺ τῶν λιμένων τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ τῶν λιμένων Εἰρηνικοῦ διὰ τῆς διώρυγος τοῦ Παναμᾶ καὶ ἐξωτερικόν, ἦτοι μεταξὺ Ἠνωμένων Πολιτειῶν καὶ λοιπῶν χωρῶν. Ἡ διὰ ξηρᾶς συγκοινωνία ἐκτελεῖται διὰ σιδηροδρόμων καὶ δι' αὐτοκινήτων εἶναι δὲ πυκνοτάτη. Τὸ σιδηροδρομικὸν δίκτυον τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν εἶναι τὸ μεγαλύτερον τοῦ κόσμου.

Ἀσκήσεις. 77) Εὑρετε τὴν σειρὰν τὴν ὁποῖαν κατέχουν ἐν τῷ κόσμῳ αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι ὡς πρὸς τὴν παραγωγὴν α') τοῦ σίτου, β') βάμβακος, γ') ἄνθρακος, δ') πετρελαίου καὶ ε') σιδήρου. (Πίναξ I).

78) Ποῖα εἶναι τὰ κυριώτερα γεωργικὰ προϊόντα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν;

79) Ποῖα γεωργικὰ προϊόντα δὲν εὐδοκίμοι εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας;

80) Διατί αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι ἂν καὶ ἔχουν τεραστίαν παραγωγὴν πετρελαίου ἐξάγουσιν εἰς τὸ ἐξωτερικόν ἐλαχίστην ποσότητα;

3. **Ἰαπωνία.** Ἡ Ἰαπωνία εἶναι ἀπὸ τὰς πυκνότερον κατοικημένας χώρας τῆς Γῆς (πυκνότης 146,8). Οἱ κάτοικοί της ἀσχο-

λοῦνται ἔνταντικῶς εἰς τὴν γεωργίαν, εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ εἰς τὴν ναυτιλίαν. Εἶναι ἡ πρώτη χώρα παραγωγῆς μετάξης. Ἡ βιομηχανία τῆς Ἰαπωνίας ἀκμάζει πάρα πολύ. Ὡς ναυτικὴ δύναμις ἔχει ἓνα ἀπὸ τοὺς ἰσχυρότερους πολεμικοὺς στόλους τοῦ κόσμου καὶ μέγαν ἔμπορικὸν στόλον.

4. **Ρωσσία.** Ἡ Ρωσσία κατέχει τὸ βορειοανατολικὸν μέρος τῆς Εὐρώπης καὶ ὀλόκληρον τὴν βόρειον Ἀσίαν (Σιβηρίαν). Ἔχει ἕκτασιν 21.176.000 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων ἔξ ὧν τὰ 6.000.000 εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ πληθυσμὸν 173 ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἔξ ὧν τὰ 136 ἑκατομμύρια εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ πυκνότης τῆς μὲν εὐρωπαϊκῆς Ρωσσίας εἶναι 22,7 τῆς δὲ ἀσιατικῆς 2,4.

Ὡς πρὸς τὴν συγκοινωνίαν ἔχει πυκνὴν σιδηροδρομικὴν τοιαύτην μόνον εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν τμήμα της. Ἡ Σιβηρία ἔκτος τῆς τεραστίας κατὰ μῆκος ὑπερσιβηρικῆς γραμμῆς Μόσχας - Βλαδιβοστόκ, δὲν ἔχει ἄλλην συγκοινωνίαν οὔτε διὰ ξηρᾶς οὔτε διὰ θαλάσσης καθόσον ἡ θάλασσα ἡ περιβρέχουσα τὴν Σιβηρίαν εἶναι σχεδὸν πάντοτε παγωμένη.

5. **Γαλλία :** Ἡ Γαλλία ἔχει ἕκτασιν 551 χιλιάδες τετρ. χιλιομέτρων καὶ πληθυσμὸν 41.900.000 κατοίκων, (πυκνότης 76). Αἱ ἀποικίαι της καταλαμβάνουν ἕκτασιν 2.800.000 τετραγ. χιλιομέτρων καὶ ἔχουν 34 περίπου ἑκατομμύρια κατοίκων. Αἱ κυριώτεραι ἀποικίαι της εἶναι εἰς τὴν Ἀφρικὴν (Μαρόκον, Ἀλγέριον, Σουδάν, Ἐρυθραία, Λιβύη, Καμεροῦν, Μαδαγασκάρη κλπ.) εἰς τὴν Ἰνδοκίαν, εἰς τὴν Συρίαν καὶ εἰς τὴν Γουϊάναν (Ν. Ἀμερικῆς). Ἡ Γαλλία εἶναι γεωργικὴ καὶ βιομηχανικὴ χώρα.

6. **Ἰταλία :** Ἡ Ἰταλία ἔχει ἕκτασιν 310 χιλιάδες τετραγ. χιλιομέτρων καὶ πληθυσμὸν 42.300.000 κατοίκων (πυκνότης 136,3). Αἱ ἀποικίαι της καταλαμβάνουν ἕκτασιν 3.300.000 τετραγων. χιλιομέτρων μὲ πληθυσμὸν 7.860.000 κατοίκων. Αἱ ἀποικίαι τῆς Ἰταλίας εἶναι ἡ Ἐρυθραία, ἡ Σομαλία, ἡ Λιβύη καὶ ἡ Ἀβυσσηνία.

7. **Γερμανία :** Ἡ Γερμανία ἔχει ἕκτασιν 470 χιλιάδες τετρ. χιλιομέτρων καὶ πληθυσμὸν 67 ἑκατομμύρια κατοίκων (πυκνότης 142,5) Ἡ Γερμανία ἠττηθεῖσα κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον ἔχασεν ὅλας τὰς ἀποικίας τὰς ὁποίας εἶχε.

Παρατήρησις. Καὶ ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰταλία ἔχουν ἀξιόλογον πολεμικὸν στόλον εἰς τὴν Μεσόγειον. Ἡ Ἰταλία εἶναι μία ναυτικὴ δύναμις ἰσχύουσα εἰς τὴν κεντρικὴν Μεσόγειον. Ἡ Γερμανία στερεῖται ἐπαρκοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ.

Πίναξ τῶν μεγαλυτέρων ποταμῶν τῆς Γῆς.

	Ποταμοὶ	Χῶραι τὰς ὁποίας διαρρέουσι	Μῆκος εἰς χιλιόμετρο.	* Ἐκτασις κατεχομένη ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ εἰς χιλιάδας τετρ. χιλμ.	Μέσον πλάτος ποταμοῦ εἰς μέτρα
1	Μισισσιπῆς	Β. Ἀμερικὴ	6.970	3.250	466
2	Νεῖλος	Αἴγυπτος	5.920	2.800	473
3	Ἀμαζόνιος	Ν. Ἀμερικὴ	5.500	7.050	1282
4	Γιάγκ-Τσέ-Κιάγκ	Κίνα	5.300	1.775	335
5	Γενισέης	Σιβηρία	4.750	2.570	541
6	Κόγκος	Ἀφρικὴ	4.640	3.700	797
7	Λένας	Σιβηρία	4.600	2.320	504
8	Μακένζι	Β. Ἀμερικὴ	4.600	1.660	361
9	Ἀμούρ	Σιβηρία	4.500	2.080	462
10	Νίγηρ	Ἀφρικὴ	4.160	2.800	673
11	Χουάγκ-Χὸ	Κίνα	4.150	980	236
12	Βόλγας	Ρωσσία	3.895	1.460	375
13	Δούναβις	Εὐρώπη	2.900	817	281

Πίναξ ἐξαγωγῆς κυριωτέρων Ἑλληνικῶν εἰδῶν (1935)

	Εἶδος	Ποσὸν εἰς χιλιάδ. τόνν.		Εἶδος	Ποσὸν εἰς χιλιάδ. τόνν.		
		ἀξία εἰς ἑκατομμ. δραχ.	ἀξία εἰς ἑκατομμ. δραχ.		ἀξία εἰς ἑκατομμ. δραχ.	ἀξία εἰς ἑκατομμ. δραχ.	
1	Καπνὸς	50	3568	8	μετάλλευμα σιδήρου	271	41
2	Σταφίς	70	875	9	» σιδηροπυρίτου	132	40
3	Ἐλαία	34	714	10	» χρωμίου	33	30
4	Ἐλαῖαι	15	291	11	» σμύριδος	13	25
5	Οἶνος, ποτὰ	36	200	12	καθαρὸς μόλυβδος	4,7	23
6	Σῦκα	18	163	13	μετάλλ. νικελίου	23	22
7	Σταφυλαί	16	121	14	μαγνηρικὸν ἄλας	21	8

Πίναξ καταστάσεως βιομηχανίας εν Ἑλλάδι (ἔτους 1930)

	Εἶδος βιομηχανίας	ἀριθμὸς ἑργοστασίων	ἀριθμὸς ἀπασχολουμένων προσώπων	ἀξία παραγομένων ειδῶν εἰς ἑκατομύρια δραχμῶν (1935)	Κινητήριος δυνάμεις εἰς ἄμφοτεροῦς	μεγάλαι βιομηχανίαι	προσωπικὸν μεγάλων βιομηχανιῶν
1	Κλωστικαὶ καὶ ὕφαντικαὶ	10.437	47.641	3.214	35.613	226	22.608
2	Χημικαὶ	527	5.017	1.653	13.055	24	3.190
3	Εἰδῶν διατροφ.	19.485	46.157	1.575	102.950	137	7.975
4	Δερμάτων κλπ.	15.657	32.091	861	4.348	5	2.218
5	Παραγωγῆς ἢ λεκτρισμοῦ	294	6.826	765	105.237	24	4.989
6	Οἰκοδομικαὶ	1.493	29.171	512	4.054	149	21.075
7	Μηχανολογικαὶ	9.778	22.055	442	12.298	51	3.822
8	Κατεργασ. ξύλου	6.574	16.888	435	7.510	27	1.548
9	Χάρτου	1.074	6.949	383	7.761	49	3.237
10	Καπνοῦ	331	5.347	201	1.973	46	3.764
11	Μεταλλουργικαὶ	94	833	37	1.472	5	276
12	Μεταλλεῖα, λατομεία	1.942	18.058	291	32.998	99	10.611
13	Διάφοροι	8.905	43.298		30.071	155	24.155
	Σύνολον...	76.591	280.331		357.340	1047	109468

Πίναξ τῶν μεγαλυτέρων ἐμπορικῶν στόλων (ἔτους 1936)

	Χῶρα	Χωρητικότης εἰς τόννους	Ποσοστὸν %
1	Μεγάλη Βρετανία	17.285.000	26,5
2	Ἑνωμέναι Πολιτεῖαι	12.475.000	19,2
3	Ἰαπωνία	4.216.000	6,5
4	Νορβηγία	4.054.000	6,2
5	Γερμανία	3.718.000	5,7
6	Ἰταλία	3.098.000	4,8
7	Γαλλία	3.002.000	4,6
8	Ὁλλανδία	2.511.000	3,9
9	Ἑλλὰς	1.814.000	2,8
10	Ρωσσία	1.218.000	1,9
11	Καναδᾶς	1.160.000	1,8
12	Ἰσπανία	1.157.000	1,8
13	Δανία	1.136.000	1,7
14	Λοιπὰ κράτη	8.220.000	12,6
	Παγκόσμιον σύνολον...	65.064.000	100

Ροσσία	109	25,2	25	30,8	50,6	0,26	2,03*	63,3	36,8	50	580	74	551	140	121
Γαπωνία	41,4		6,7	1,3	1,9	33,98	1,10	75	9	200	89,5		5	33	295
Ινδία	23,4	1,3	2,3	9,9	4,8	42,57	3,60	7	73	50	695	45	98	10	182
Ινδοκίνα	1,8					10,97	0,05				14		29		
Κίνα	32,7		0,8	22,2	15,6	48,04					632	55	740 ⁰	14	30
Μαλ. νήσοι	1,1	6,7				5,75	1,62								
Περσία		11,3									23	43			
Ην. Πολιτ.	382,4	135	56,3	17	83,4	0,79	1,07*	378	294	200	588,4	205	12	100	1510
Καναδάς	9,4		1,5	7,7	8,3		0,05*	175	148		24	8	1	102	517
Μεξικόν	0,9	6		0,3	1,7		0,31	41	179		12	5	48	21	2351
Κεντρ. Αμερ.		1,6					0,12				43	17	260	4	109
Βραζιλία	0,8				5,4		1,14				96,7	0,6	1051	25	800
Ν. Αμερική	2,2	29 ²		5,1 ³	10 ⁴	0,35	1,09	288 ⁵	11,8		50	233	356		
Αίγυπτος							0,71				427	2			
Β. Αφρική							1,89				73	34	5	34	118
Αργεντίνη								245	24	5	19	114	113	350	32
Αυστραλία	14,4		1,4	4,1	0,6	1,50	0,66	12	221	55	40	450	60	41	372
Βαλκάνιοι	11,9					0,46	1,74								
Ευρωπαϊκοί	1140	226,4	170	149,4	279	130	25,34	1500	1380	535	2900	1706	1000	933	7000
Ευρωπαϊκοί															
Ευρωπαϊκοί															

1. Έξ ὄν ληγνίταις 147 ἑκατομ. εἰς Γερμανίαν, 4 εἰς Γιουγκοσλαβίαν, 6 εἰς Οὐγγαρίαν καὶ 15 εἰς Τσεχοσλοβακίαν.

2. Έξ ὄν 22 εἰς Βενεζουέλαν.

3. Έξ ὄν 3,8 εἰς Ἀργεντίνην.

4. Ὀλόκληρον εἰς Ἀργεντίνην.

5. Έξ ὄν 259 εἰς Χιλήν.

6. Έξ ὄν 424 εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Μαλακίαν (Βόρνοσ, καὶ περὶ τὴν Σιγκαπούρη).

* Οἱ σημειούμενοι δι' ἀστερίσκων ἀριθμοὶ σημαίνουν παραγωγὴν ἐκ τεύτων ἢ δὲ λοιποῦ ἐκ ζαχαροκαλάμου.

1112 Ροσσία
2-47

1157597

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

α'. Ἱστορία τῆς Γῆς.

1	Γενικά		
2	Γεωλογικοὶ αἰῶνες	Σελ.	3
			3
	<i>β'. Ὁ προϊστορικὸς ἄνθρωπος</i>		
1.	Ἡ πρωτόγονος ζωή		4
2.	Ἡ Γῆ ὡς κατοικία τοῦ ἀνθρώπου		4
3.	Αἱ ἡλικίαι τῆς ἀνθρωπότητος		5

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ φυλῶν.

			9
--	--	--	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Πολιτισμὸς

1.	Ὁρισμὸς καὶ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ		14
2.	Ἐποχαὶ πολιτισμοῦ		15
3.	Ἀρχαῖαι κοιτίδες τοῦ πολιτισμοῦ		16
4.	Σύγχρονος πολιτισμὸς		22
5.	Τρόποι μεταδόσεως τοῦ πολιτισμοῦ		23
6.	Βαθμίδες πολιτισμοῦ		24

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

α'. Γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν θρησκευμάτων.

			26
<i>β'. Γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν γλωσσῶν</i>			29

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Ἡ γεωγραφικὴ διασπορὰ τῶν ἀνθρώπων.

1.	Πληθυσμὸς καὶ πυκνότης τῆς Γῆς		31
2.	Ἐπερπληθυσμὸς		35
3.	Ζῶναι τῆς Γῆς πυκνῶς καὶ ἀραιῶς κατ'εξέχοντα		37
4.	Αἷτια προξενούντα τὴν δυσανάλογον κατανομήν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆς.		37

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Στοιχεῖα τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς.

1.	Γεωργία καὶ κτηνοτροφία		42
	<i>α'. Τρόφιμα</i>		43
	<i>β'. Φυτικά καὶ ζωϊκά προϊόντα ὑλαὶ βιομηχανίας</i>		47
2.	Ὄρυκτος πλοῦτος		50
3.	Βιομηχανία		53
4.	Ἐμπόριον		54
5.	Συγκοινωνία		55

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Γεωγραφικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἐπισκόπησις τῆς Ἑλλάδος

1.	Γενικά.		58
2.	Μορφολογία τοῦ ἐδάφους		59
3.	Πληθυσμὸς		60
4.	Οἰκονομικαὶ ἀσχολίαι τῶν κατοίκων (Γεωργία, κτηνοτροφία, δασικὸς πλοῦτος, ὄρυκτος πλοῦτος, ἀλιεία, βιομηχανία, ἐμπόριον, συγκοινωνία)		62
5.	Πνευματικαὶ ἀσχολίαι τῶν κατοίκων		69

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

	<i>Τὰ ἰσχυρότερα κράτη τῆς Γῆς</i>		71
	<i>Διάφοροι στατιστικοὶ πίνακες</i>		76

Handwritten mark or signature

024000025550

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Γεωγραφικών Στοιχείων (IGIS) του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ) στο πλαίσιο της Εθνικής Πολιτικής

1500/97

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

1. *Μαθηματικά Ἀλγέβρας* μετὰ 1530] ἀσκήσεων, διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν Πρακτικῶν Λυκείων καὶ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον, Στρατιωτικὰς Σχολὰς καὶ λοιπὰς Ἀνωτάτας Σχολὰς τοῦ Κράτους
Ἔκδοσις Γ' Τιμὴ δρχ. 125.—
2. *Δύσεις τῶν ἀσκήσεων* τοῦ ἀνω βιβλίου Τιμὴ δρχ. 100.—
3. *Στοιχεῖα Μαθηματικῆς Φυσικῆς* μετὰ 350 ἀσκήσεων, διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν Πρακτικῶν Λυκείων καὶ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον, Στρατιωτικὰς Σχολὰς καὶ λοιπὰς Ἀνωτάτας Σχολὰς τοῦ Κράτους
Τιμὴ δρχ. 125.—
4. *Δύσεις ἀσκήσεων Μαθηματικῆς Φυσικῆς.*
Θὰ ἐκδοθῆ ἑπομένως
5. *Ἀσκήσεις Ἀλγέβρας* λελυμέναι Τιμὴ δρχ. 65.—

Τυπᾶται Δραχ. 25.—